

**TÜRKİYE VE DÜNYA'DA
ORGANİK TARIMIN EKONOMİK BOYUTU:
ORGANİK TARIMIN
ADANA İLİ EKONOMİSİNDEKİ YERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Dursun HATUNOĞLU DURMAZ

Eskişehir – 2010

**TÜRKİYE VE DÜNYA'DA
ORGANİK TARIMIN EKONOMİK BOYUTU:
ORGANİK TARIMIN
ADANA İLİ EKONOMİSİNDEKİ YERİ**

Dursun HATUNOĞLU DURMAZ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Bülent AÇMA**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
2010**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRKİYE VE DÜNYA’DA ORGANİK TARIMIN EKONOMİK BOYUTU: ORGANİK TARIMIN ADANA İLİ EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Dursun HATUNOĞLU DURMAZ

İktisat Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2010

Danışman: Doç. Dr. Bülent AÇMA

Gıda, su ve hava gibi insan yaşamının en önemli unsurlarından biridir. Giderek artan nüfusun bu büyük ihtiyacını karşılamak için sürekli bir çalışma faaliyeti yürütülmektedir. Bu da kendi içerisinde bazı sorun ve uygulama hatalarını da beraberinde getirmiştir. Organik tarım işte bu noktada ortaya çıkmış ve ekolojik olana yönelişi sağlamıştır. Çünkü konvansiyonel tarımda üretimi artırmak için uygulanan hormon vb. durumlar insan yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Organik tarımla birlikte doğal olana yönelinmiş ve yaşamımızdaki olumsuzluklar önlenmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda başta Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO olmak üzere çeşitli uluslar arası kuruluşlar insan hayatına zararı olmayan doğal ürünlere destek vermektedirler.

Bu konuda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu, Türkiye’de organik tarım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde bir çerçeve oluşturmaktadır. Konunun birince maddesi organik tarımın amacını ortaya koymaktadır:

“Tüketiciye güvenilir, kaliteli ürünler sunmak üzere organik ürün ve girdilerin üretiminin geliştirilmesini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin usul ve esaslar belirtilmektedir.” Denilmektedir. Türkiye’de organik tarım faaliyetleri bu kanun çerçevesinde yönlendirilmektedir.

MASTER THESIS ABSTRACT
DIMENSION OF ORGANIC AGRICULTURE IN TURKEY AND THE
WORLD: ORGANIC AGRICULTURE IN ADANA ECONOMY

Dursun HATUNOĞLU DURMAZ

Department of Economy

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, January 2010

Advisor: Ass. Prof. Dr. Bülent AÇMA

Food is one of the most important element of human life, such as water and air. To meet the growing needs of the population, a great activity for the ongoing work is being carried out. This raises some problems and application errors in itself. Organic agriculture has emerged at this point and provided orientation until ecologically. Hormones, etc. applied to increase production in conventional agriculture adversely affect human life. Organic agriculture has been addressed with the vendor naturally and has tried to prevent negatives in our lives.

In this context, various international organizations particularly the United Nations Food and Agriculture Organization FAO gives support to the natural products that are not harmful to human life.

In this regard various studies are being carried out in Turkey as all over the world. Organic Agriculture Act No. 5262 in Turkey constitutes a framework for the realization of organic agriculture. Subject of an article reveals the aim of organic farming.

It is said that “to ensure the development of the production of organic products and input in order to offer reliable and quality products to consumer, procedures and fundamental principles as necessary measures to be taken are defined”. Organic agriculture is directed within the framework of these laws in Turkey.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Dursun Hatunoğlu Durmaz’ın “Türkiye ve Dünya’da Organik Tarımın Ekonomik Boyutu: Organik Tarımın Adana İli Ekonomisindeki Yeri” başlıklı tezi ..... 2010 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisans Üstü Eğitim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, **İktisat Anabilim Dalı’nda** yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Bülent AÇMA

Üye : .....

Üye : .....

Prof. Dr. Ramazan Geylan
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Dursun HATUNOĞLU DURMAZ

İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans	1993	Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Lise	1985	Adana Ayas Koleji

İş

1996-1998	Adana/Abdioğlu Kazime Özler İÖÖ
1998-1999	Branşa geçiş yaptı. Adana Fatih Ticaret Meslek Lisesi Muhasebe Finansman Öğretmeni
2001-2008	Adana MYO sözleşmeli olarak çalıştı
2009-2010	Adana Çobanoğlu Ticaret Meslek Lisesi Muhasebe Grubu Öğretmeni Aynı zamanda İlk Kariyer Etüt Eğitim Merkezi İşletmeciliği

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Ceyhan-1966   **Cinsiyeti:** Bayan   **Yabancı Dili:** İngilizce

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ORGANİK TARIM VE TEMEL İLKELER

1. ORGANİK TARIM.....	3
1.1. Organik Ürün.....	4
1.2. Organik Tarım Kavramı.....	4
1.3. Organik Tarımın Amacı.....	4
1.4. Organik Tarım'ın Uygulanma Nedenleri.....	5
1.5. Organik Tarım'ın Avantajları.....	6
1.6. Organik Tarım'ın Dezavantajları.....	6
1.7. Organik Bitkisel Üretimin Genel Kurallarından Bazıları.....	7
2. ORGANİK TARIMIN GELİŞİM SÜRECİ.....	9
2.1. Organik Tarımın Üretim Boyutu.....	10
2.2. Organik Tarımın Tüketim Boyutu.....	12
3. TARIM ÇEVRE İLİŞKİLERİ VE ORGANİK TARIM.....	12
4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN ORGANİK TARIM.....	13
5. İSTİHDAMDA ORGANİK TARIMIN PAYI.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA VE TÜRKİYE'DE ORGANİK ÜRÜNLERİN ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ

1. DÜNYADA ORGANİK TARIM ÜRÜNLERİ	16
1.1. Dünyada Organik Ürünlere Yönelik Tüketici Tercihleri.....	18
1.2. Dünya’da Organik Tarımsal Ürünlerin Üretimi ve Ticareti.....	21
1.2.1. Kıtalar ve Organik Tarımdaki Yerleri.....	22
1.2.1.1. Avrupa.....	22
1.2.1.2. Asya.....	23
1.2.1.3. Latin Amerika.....	23
1.2.1.4. Kuzey Amerika.....	24
1.2.1.5. Avustralya / Okyanusya.....	24
1.2.1.6. Afrika.....	25
1.2.2. AB Ülkelerinde Organik Tarımın Gelişimi.....	25
2. TÜRKİYE’DE ORGANİK ÜRÜNLER.....	26
2.1. Organik Ürünlerin Pazarlama Kanalları.....	28
2.2. Organik Ürünlerin Maliyet Unsurları.....	29
2.3. Türkiye’de Organik Ürün İç Pazarının Yapısı ve Geliştirme İmkânları.....	31
2.4. Türkiye’de Organik Ürünlere Yönelik Tüketici Tercihleri.....	33
2.5. Türkiye’de Organik Tarımsal Ürünlerin Üretim Standartları.....	34
2.6. Türkiye’de Organik Tarım Uygulaması.....	35
2.6.1. Organik Tarıma Başlama Kararının Alınması.....	35
2.6.2. Organik Ürünlerde Kontrol ve Sertifikasyon.....	37
2.6.3. Organik Ürün Sertifikası Uygulaması.....	38
2.6.4. Organik Ürün Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşları.....	39
2.7. Türkiye’de Organik Ürünler Üretimi ve Pazarlanması.....	42
2.7.1. Pazarlama Stratejileri.....	45
2.7.2. Ürün Stratejisi.....	45
2.8. Türkiye’de Organik Tarım Ürünlerine Yönelik Politikalar.....	46
2.8.1. Mevzuat.....	47
2.8.2. Kurumsal Yapı.....	47
2.8.3. Eğitim ve İletişim.....	48
2.8.4. Üretim.....	49
2.8.5. Araştırma.....	50
2.8.6. Pazarlama.....	51

2.8.7. Destekleme.....	52
2.9. Türkiye’de Organik Tarımsal Ürün Ticareti.....	53
3. ORGANİK ÜRÜNLERDE FİYAT OLUŞUMU.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORGANİK TARIMIN TÜRKİYE VE ADANA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

1. ORGANİK TARIMIN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ.....	59
1.1. Türkiye’de Organik Tarım Üretimi ve İhracatı.....	60
1.2. Türkiye’de Organik Tarımda Sözleşmeli Üretim.....	62
1.3. Türkiye’de Organik Tarımda Pazarlama.....	62
1.4. Türkiye’de İller İtibarı İle Üretim – Tüketim ve İhracat.....	63
2. ORGANİK TARIMIN ADANA EKONOMİSİNDEKİ YERİ.....	65
2.1. Adana Tarımında Organik Tarımın Yeri.....	66
2.2. Adana’da Organik Tarımın İstatistikî Durumu.....	67
SONUÇ.....	69
EKLER.....	72
EK – 1.....	72
EK – 2.....	74
KAYNAKLAR.....	82

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: AB ülkelerinde toplam gıda tüketimi içinde organik bitkisel gıda tüketiminin payı (%) (2000).....	17
Tablo 2: Toplam gıda tüketimi içinde organik hayvansal gıda tüketiminin payı (%) (2000).....	18
Tablo 3: AB ülkelerinde Satış Yerlerine Göre Organik Ürün Alımının Dağılımı (%) (2000).....	18
Tablo 4: AB ülkelerinde organik tarım alanlarının gelişimi (1993-2000).....	22
Tablo 5: Bazı AB ülkelerinde ürün ve ürün grupları itibariyle organik üretimin toplam üretimdeki payı (%).....	26
Tablo 6: Organik Tarım Mütешеbbis Sertifikası Örneği.....	40
Tablo 7: Organik Tarım Ürün Sertifikası Örneği.....	41
Tablo 8: Organik Tarım Alanlarının Toplam Tarım Alanı İçerisinde Oranı (%).....	50
Tablo 9: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Tarımsal Ürünler İhracatı (Ton - 1000\$).....	53
Tablo 10: Organik Ürünler İtibariyle En Çok İhracat Yapılan Ülkeler.....	54
Tablo 11: Bazı ürünlerde konvansiyonel ve organik ürünlerin satış fiyatları.....	57
Tablo 12: Türkiye’nin Yıllar İtibarı ile Organik Tarım Üretim Verileri.....	61
Tablo 13: Türkiye’nin Yıllar İtibarı ile Organik Tarım İhracat Verileri.....	62
Tablo 14: 2006 Yılı Organik Tüketim Verileri (İç Pazar Durumuna Göre Sıralama)....	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye Cumhuriyeti Organik Tarım Logosu	42
Şekil 2: 1998-2006 Yılları Arasında İhracatı En Çok Yapılan 5 Önemli Ürün.....	65
Şekil 3: Organik tarımın illere göre dağılım yüzdesi.....	67

KISALTMALAR LİSTESİ

FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
AB	Avrupa Birliği
IFAOM	Uluslararası Ekolojik Tarım Hareketleri Federasyonu
Ha	Hektar

GİRİŞ

Gıda, su ve hava gibi insan yaşamının en önemli unsurlarından biridir. Dünya nüfusunun artması, daha fazla yiyecek üretimini gerektirmektedir. Bu durum, yiyecek üretiminde verimliliği artırmak için araştırma ve geliştirme faaliyetleri sonucunda yeni tekniklerin geliştirilerek üretime dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü nüfusla birlikte sürekli artan gıda ihtiyacına karşın dünya kaynakları sınırlıdır. Özellikle tarıma elverişli toprakların miktarının oldukça sınırlı olması, tarımda verimlilik artırıcı faaliyetlerin önemini daha da artırmaktadır. Bu faaliyetler, tarımda makineleşme, genetik uygulamalar, kimyasal gübreleme, ilaçlama, hormon uygulamaları gibi uygulamaları içermektedir. Bu durum verimliliği ve dolayısıyla elde edilen ürün miktarını arttırmakla birlikte, başka sorunlarında ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kullanılan bir takım teknikler ve uygulamalar öncelikle, gıda ihtiyacını gideren insanlığın, çeşitli sağlık problemleri ile karşılaşmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra bir takım çevresel sorunların ortaya çıkmasında da, yukarıda sıralanan uygulamaların etkinliği üst düzeydedir. Özellikle, ilaçlama ve gübreleme de yanlış uygulamalar toprak kirlenmesine neden olurken, su kaynaklarının da bundan zarar görmesine neden olmaktadır. Bu durum, çevredeki bitki ve hayvanlarla birlikte insan hayatını da tehdit etmektedir. Günümüzde özellikle kanser vakalarında sürekli bir artış söz konusudur. Bunda da insan sağlığını direkt etkileyecek gıda tüketimi etken olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanan yanlış teknikler ve uygulamalar sağlık sorunlarını üst düzeye çıkarmıştır. Bu durum dünya çapında dikkat çekmiş ve uluslararası düzeyde bir takım aktiviteler gerçekleştirilmiştir ve gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda başta Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar başta insan olmak üzere canlı hayatını tehdit eden uygulamaların son bulması ve canlı yaşamının devamlılığı için uygun tekniklerin geliştirilmesini teşvik edici faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu, Uluslararası Ekolojik Tarım Hareketleri Federasyonu, Ekolojik Çiftlikler Gönüllüler Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar insan sağlığına uygun, çevreye zarar vermeyen ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen uygulamaların geliştirilmesinde önemli katkılar sağlamaktadırlar.

Bu kapsamda teşvik edilen ve yaygınlaştırılmasına çalışılan organik tarım uygulaması dünya tarımında önemli aktivite olarak yerini almıştır. Hiçbir şekilde kimyasal gübre, hormon ve ilaç kullanılmayan organik tarım, sulamada, gübrelemede, hasatta ve ürünün işlenmesinde ürünün doğallığını bozmayan modern araç – gereç ve tekniklerin kullanılması ile güvenli gıdanın üretilmesinde önemli bir uygulama olarak görülmektedir.

Bu konuda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir. 5262 Sayılı Organik Tarım Kanunu, Türkiye’deki organik tarım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde bir çerçeve oluşturmaktadır. Kanununun 1. Maddesinde amacı; “tüketiciye güvenilir, kaliteli ürünler sunmak üzere organik ürün ve girdilerin üretiminin geliştirilmesini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.” şeklinde belirtilmiştir. Türkiye’de organik tarım faaliyetleri bu kanun çerçevesinden yönlendirilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle, organik tarımın önemi ön plana çıkarılırken, dünya ve Türkiye ekonomisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde, organik tarım ve temel ilkeleri ile ilgili bilgiler verilmiş, ikinci bölümde, organik tarımın dünya ekonomisindeki yeri belirlenmeye çalışılmış, üçüncü bölümde ise organik tarımın Türkiye Ekonomisi’ndeki yeri incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORGANİK TARIM VE TEMEL İLKELER

Günümüzde gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, dünyadaki birçok ülkede çevreye duyarlılık ve sağlıklı gıdaya olan talep giderek artmaktadır. Bu kapsamda ön plana çıkan organik tarım, neredeyse dünyadaki tüm ülkelerde uygulanırken, üretim alanı ve üretici sayısı da giderek artmaktadır. Ayrıca dünya organik ürün pazarı da giderek büyümekte ve neredeyse tamamını ABD ve AB ülkeleri oluşturmaktadır. Ancak bu ülkelerde yetişmeyen veya yeteri kadar temin edilemeyen organik ürünlerin çoğu, gelişmekte olan ülkelerden ithal edilmekte ve hızla gelişen dünya organik ürün ve gıda pazarından pay alabilmek için çabalamaktadırlar.¹ Bu çerçevede sürdürülebilir tarımın da temel hareket noktalarından olan organik tarım üretimin her aşamasında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Özellikle çevre ve sağlığın neredeyse çoğu sektörün üretimlerinde göz ardı edemediği bir ortamda, insan yaşamı için temel ihtiyaçlardan olan gıda üretiminde çevrenin ve sağlığın göz ardı edilmesi mümkün değildir.

1. ORGANİK TARIM

“Ekolojik Tarım” ve “Biyolojik Tarım” olarak da isimlendirilen “Organik Tarım”; ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren, kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve kimyasal gübrelerin kullanımının yasaklanmasının yanında, organik ve doğal gübreleme, toprağın muhafazası ve ıslahı, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan yararlanmayı ve bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, üretimin kantitesinin yanı sıra kalitesinin de arttırılmasını amaçlayan bir üretim şeklidir.² Özellikle 1980'li yıllardan sonra tüketicilerin artan talebiyle aile tarımı konumundan çıkıp ticari bir boyut kazanan organik tarım, başta ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere birçok ülkede uygulanmaya başlamıştır.³

¹ Kürşat Demiryürek (2004), “**Dünya ve Türkiye’de Organik Tarım**”, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı: 8 (3/4), Şanlıurfa, s.63

² Bülent Köse, Ferhat Odabaşı (2005), “**Bağcılıkta Organik Tarım**”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı: 20 (3), Samsun, s. 96

³ Şule Turhan (2005), “**Tarımda Sürdürülebilirlik ve Organik Tarım**”, Tarım ve Ekonomi Dergisi, Tarım Ekonomisi Derneği, Sayı:11/1, Aydın, s.18

1.1. Organik Ürün

Organik Ürün; sözleşmeli çiftçi uygulamasıyla ve üretimden tüketime kadar her aşamada kontrollü olarak yetiştirilmiş ve sertifikalandırılmış ürünlerdir. Organik tarımın esaslarına uyularak kontrol edilip sertifikalandırılarak üretilmiş, hasat edilmiş, işlenmiş, depolanmış, ambalajlanmış ve nakledilmiş ürünler yani sağlık için güvenli ürünlerdir.⁴

1.2. Organik Tarım Kavramı

Tarımsal üretimde kullanılan kimyasalların (ilaç, gübre gibi) olumsuz etkileri insan ve toplum sağlığı üzerindeki zararları artarak kendini hissettirmeye başladı. Tüm bu olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması amacıyla kimyasal gübre ve tarımsal savaş ilaçlarının hiç ya da mümkün olduğu kadar az kullanılması, bunların yerini aynı görevi yapan organik gübre ve biyolojik savaş yöntemlerinin alması temeline dayanan "Ekolojik tarım sistemi" geliştirildi. Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organisation, FAO) ve AB tarafından konvansiyonel tarıma⁵ alternatif olarak da kabul edilen bu üretim şekli değişik ülkelerde farklı isimlerle anılıyor. Almanca ve Kuzey Avrupa dillerinde "Ekolojik tarım", Fransızca, İtalyanca ve İspanyolcada "Biyolojik tarım", İngilizcede "Organik tarım", Türkiye'de ise "Ekolojik veya organik tarım" eş anlamlı olarak kullanılıyor.⁶

1.3. Organik Tarımın Amacı

Ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve mineral gübrelerin kullanımını yasaklaması yanında, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan faydalanmayı tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan alternatif bir üretim şeklidir.

⁴ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (2005), **Organik Tarım Kanunu ve Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik**, ANAKARA, s.3

⁵ **Konvansiyonel Tarım Metodu:** Organik tarım metodu dışındaki tüm geleneksel metotlardır.

⁶ Adem Atasay, Nurgül Türemiş, (2007), **Organik Çilek Yetiştiriciliği Üzerine Araştırmalar**, Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, TAYEK, 2007 Yılı Bahçe Bitkileri Grubu Bilgi Alışveriş Toplantısı Bildirileri, Yayın No: 129, İzmir. Sayfa 6

Son yıllarda gerek tarımsal ilaçların, gerekse gübrelerin bilinçsizce kullanımı bitkisel üretimde artışın yanında kalitesiz ve insan sağlığını tehdit edecek ürünlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toprağın derinlerine sızan fosfor ve nitrat, tatlı su kaynaklarına ulaşmakta bu da insan, evcil hayvan ve yaban hayatı açısından ciddi problemlere yol açmaktadır. Ayrıca kimyasal tarım ilaçları toprakta birikmekte, bitki sağlığını olumsuz yönde etkileyerek ekolojik dengeyi bozmaktadır.

Bu olumsuz koşullar karşısında gelir düzeyi yüksek olan ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede bilinçlenerek örgütlenen üretici ve tüketiciler, doğayı tahrip etmeyen yöntemlerle insanlarda zehirli etki yapmayan tarımsal ürünleri üretmeyi ve tüketmeyi tercih etmişler. Bu amaçla yeni bir üretim tarzı olarak Ekolojik veya Organik Tarım ortaya çıkmıştır.

Tanımdan da anlaşıldığı gibi ekolojik tarım bir ürünün ekim veya dikiminden sonra hiçbir uygulama yapılmadan kendi haline terk edilmesi veya eskimiş bir işletmecilik şekline dönüş değildir. Aksine geleceğin ihtiyaçlarına yönelik görüşlere dayanan, dikkat, bilgi ve özveri gerektiren bir tarım şeklidir.⁷

1.4. Organik Tarım'ın Uygulanma Nedenleri

Giderek artan nüfusa orantılı olarak yaşadığımız çevre ve yediğimiz ürünlere dikkat etmek gerektiği gibi hassas konular tartışılmaya başladı Türkiye'de. Örneğin organik tarım ile ilk önce yediklerimizin önlemini almalıyız. Neden olarak;

1. Gelecek nesilleri korumak,
2. Kimyasalların insanlar, çevre ve hayvanlar üzerindeki olumsuz etkilerinden korunmak,
3. Toprak verimliliğini ekolojik koşulları göz önüne alarak doğal yollarla uzun dönem için sağlamak,
4. Toprak ve genetik kaynak erozyonunu önlemek,⁸
5. Su miktarı ve kalitesini korumak,

⁷ <http://www.ankara-tarim.gov.tr/diger/organik/organik.htm>, Siteye Son Erişim Tarihi: 25.08.2009

⁸ İbrahim Ak (2002), **Ekolojik Tarım ve Hayvancılık**, Gıda ve Yem Bilimi-Teknolojisi, Bursa Gıda Kontrol ve Merkez Araştırma Enstitüsü, Yıl:1, Sayı:2, 2002/2, s. 491

6. Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak ve enerji tasarrufu yapmak,
7. Üretici ve tarımsal işletmelerde çalışan insanların sağlığını korumak,
8. Küçük çiftçilerin güvenliğini üretim döngüsü veya gelir düzeylerini arttırarak sağlamak,
9. Ekonomiyi desteklemek,
10. Sağlıklı ve besin kalitesi yüksek ürün elde etmek.⁹

1.5. Organik Tarım'ın Avantajları

Organik tarımın uygulanması ile birlikte elde edilecek çok sayıda avantaj vardır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:¹⁰

1. Dünya genelinde, organik tarımda sentetik kimyasallar çiftçiler tarafından ya çok az kullanılmakta, ya da hiç kullanılmamaktadır. Bu nedenle ekolojik tarıma geçişin kolay olması beklenebilir.
2. Üretici geliri ürüne bağlı olarak artma imkânı bulacaktır.
3. Fiyatı hızla artan kimyasal gübre, pestisit ve enerji girdilerinden tasarruf edilebilmektedir.
4. Sözleşmeli tarımla üreticinin tüm ürününün alınması garanti edilebilmektedir.
5. Ekolojik ürünlerin ihraç fiyatı diğer ürünlerden % 10-20 oranında daha yüksektir ki bu da üreticilerin gelir ve karlarına etki edebilecektir.
6. Ekolojik Ürünlerin ihracatı ile tarım ürünlerinin üretiminde ilave bir kapasite yaratılmaktadır. Dolayısıyla ihraç edilen her ton daha önce ulaşılamayan tüketici kitlesine gidebilecektir.
7. Özel bilgi isteyen ekolojik tarım modeli ziraat alanında uzman personel için yeni istihdam sahaları yaratacaktır.

1.6. Organik Tarım'ın Dezavantajları

Organik tarımın yukarıda sayılan avantajlarının yanı sıra az da olsa bir takım dezavantajların ortaya çıkması mümkün olabilmektedir. Bu dezavantajlar şu şekilde sıralanabilir:¹¹

⁹ Alkan DEMİR, Umut Gül (2004), **Organik Tarım**, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Dergisi Sayı 5, Nüsha 3, Nisan 2004, s. 1

¹⁰ Alkan DEMİR, Umut Gül (2004), **Organik Tarım**, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Dergisi Sayı 5, Nüsha 3, Nisan 2004, s. 1

1. Tarımsal ürün arzında önemli dalgalanmalar görülebilmektedir. Nüfusun miktarında ve bileşimindeki değişimler, tüketim düzeyinin ve çeşitliliğinin sürekli artması ve dünya ülkelerinin hemen hepsinin tarımsal ürün talep eden özellikleri sebebiyle organik tarımın (verimde meydana gelebilecek azalma nedeniyle) kısa vadede gelişmesi zaman ve yüksek çaba gerekebilecektir.
2. Ekolojik tarım metoduyla bitkisel üretimde ortaya çıkan bir sorun, arazilerin çok küçük, parçalı ve birbirine yakın olmasıdır. Bu durum ekolojik üretim yapan bir işletmeyi, çevrede üretim yapan diğer klasik işletmelerde kullanılan kimyasallardan dolayı olumsuz yönde etkileyebilmektedir.
3. Özellikle iç piyasa için yeni ve belirsizlik arz etmesi ekolojik tarım sisteminde yetiştirilen ürünlerin pazarlanmasında zorluklar yaratabilmektedir.
4. Konunun yeni olması nedeniyle yeterli tarımsal bilgilendirme çalışmaları ve yetişmiş işgücü bulunmaması ekolojik tarımın bir başka olumsuz yanı olarak ortaya çıkmaktadır.

1.7. Organik Bitkisel Üretimin Genel Kurallarından Bazıları

Ekolojik tarımda değişik bitkisel ve hayvansal ürünler için farklı üretim yöntemleri mevcuttur. “Bununla birlikte bunların ortak ilkeleri ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Ekolojik üretim yapan tarım işletmelerinde doğal kökenli hammaddeler kullanılarak üretim yapılmalıdır.
2. Ham maddelerin ve diğer işletme girdilerinin çevreyi tehdit eden her türlü etkisi azaltılmalı veya bunlardan tamamen kaçınılmalıdır. Mesela organik tarımda kullanılacak fide-tohum, fidan vs. ilaçsız olmalıdır.
3. Toprağın işletilmesi ve içindeki canlı faaliyetin devamı için nöbetleşe ekim ve organik gübreleme yapılmalıdır. Bunun için çiftlik gübresi ve organik atıklardan oluşan kompost¹² ve yeşil gübre kullanılmalıdır. Ayrıca uygun toprak işleme aletleri kullanılmalı, gereğinden fazla sayıda toprak işlemeden kaçınılmalıdır.

---

¹¹ Alkan DEMİR, Umut Gül (2004), **Organik Tarım**, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Dergisi Sayı 5, Nüsha 3, Nisan 2004, s. 2

¹² *Kompost*: Biyokimyasal olarak ayrışabilir çok çeşitli organik maddelerin organizmalar tarafından stabilize edilmiş, mineralize olmuş ürünlerdir.

4. Ekolojik ortama uygun dengeli karışımlar yapılarak nöbetleşe ekimde baklagillere ağırlık verilmelidir.
5. Zararlılarla mücadelede biyolojik yöntemlere başvurulmalıdır.
6. Hayvansal üretimde ise ağıl ve ahırların usulüne uygun olması, beslenme ihtiyacının mümkün olduğu ölçüde işletmeden karşılanması, yemlere kimyasal maddeler (antibiyotikler, kilo artırıcı katkı maddeleri vs.) katılmaması gerekir.
7. Yetiştiricilikte yem ihtiyacının karşılanmasında 1 ha alan için 1 büyükbaş hayvan düşünülmalıdır.
8. Ekolojik tarımda yeter miktarda ve yüksek kalitede gıda üretmek, maksimum verimden önce gelmelidir.
9. Enerji kaynağı olarak güneş enerjisi ve rüzgâr enerjisi gibi doğal enerji kaynakları olabildiğince tercih edilmelidir.
10. Ekolojik tarım işletmelerinin kazançları, imkânları üreticiyi ve çalışanlarını tatmin etmelidir.
11. Sentetik kimyasal gübreler ve sentetik ilaçlar, depoda kuruyuculuğu artıran ve hasattan sonra olgunlaşmayı teşvik eden sentetik kimyasal maddeler, bitki ve hayvan yetiştirmede kullanılan hormonlar ve büyüme düzenleyici maddelerin ekolojik tarımda kullanımı yasaktır.
12. Ekolojik tarım sentetik ve kimyasalların kullanımını yasakladığından çiftlik gübresi, kanatlı gübresi, çiftlik ve sıvı atıkları, saman, torf, mantar üretim artığı, organik ev atıkları kompostu, hayvansal atıkların işlenmiş ürünleri, deniz yosunları ve yosun ürünleri, talaş, ağaç kabuğu, odun artıkları, tabii fosfat kayaları gübre olarak kullanılabilir. Bitki koruma açısından ise izin verilen birtakım ilaçların yanında kükürt, bordo bulamacı, Arap sabunu kullanılabilir.
13. Toprak, bitki, hayvan ve insan arasındaki döngü doğal kökenli hammaddeler kullanılarak sağlanmalı. Doğal çevreyle uyumlu bir üretim yapılmalıdır.
14. Toprağın iyileştirilmesi ve beslenmesi sağlanmalı. Bunu yaparken de münavebe, organik gübreleme ve uygun toprak işleme yöntemleri kullanılmalıdır.
15. Üretim sırasında kullandığımız tüm materyallerin sağlıklı ve mümkün olduğunca hastalık ve zararlılara dayanıklı olmasına dikkat edilmelidir.
16. Bitki ve tür çeşitlerinin seçiminde üretim yapılacak yerin ekolojik koşulları çok iyi bilinmeli ve bu koşullarda hastalık ve zararlı yoğunluğu dikkate alınmalıdır.

17. Bitkisel ve hayvansal üretimi mümkün olduğunca birlikte yaparak, birbirlerinin girdilerini kullanmak suretiyle karşılıklı desteklemesi sağlanmalıdır.
- Bitkisel üretim; bir kontrol ve/veya sertifikasyon kuruluşu ile sözleşme yapılarak onun kontrol ve denetiminde yapılır.
  - Organik bitkisel ürün yetiştiriciliği yapacak müteşebbis geçiş sürecine alınır. Kontrol ve/veya sertifikasyon kuruluşu geçiş sürecini Organik Tarım Komitesinin onayını alarak uzatabilir veya kısaltabilir.
  - Geçiş süreci; tek yıllık bitkilerde 2 yıl. Çok yıllık bitkilerde 3 yıldır. Tek yıllık kültürlerde ekim tarihi. Çok yıllık kültürlerde hasat tarihi göz önüne alınır.
  - Kontrol ve/veya sertifikasyon kuruluşu, şüpheli durumlarda, organik bitkisel üretim yapılacak toprağın, kullanılacak gübre ve ilacın, ekim ve dikimden önce analizinin yaptırılmasını müteşebbisten ister.¹³

2. ORGANİK TARIMIN GELİŞİM SÜRECİ

Avrupa'da 1910'larda bireysel çabalarla başlayan ekolojik üretimin yaygınlaşması 1930'ları buldu. 1972'de Almanya'da Uluslararası Ekolojik Tarım Hareketleri Federasyonu (IFAOM) kuruldu. Dünya çapındaki bu federasyonla ekolojik tarım yapanlar bir çatı altında örgütlenerek bu konuda sağlıklı adımlar atılması, gerekli standartların oluşturulması, yerleşmesi için çalışmalar başladı. Her yıl yaklaşık %20-30'luk bir oranda büyüme kaydedildi. Avrupa Birliği'nin sadece bitkisel ürünleri kapsayan ilk organik ürün yönetmeliği 1991'de, hayvansal üretimi de içine alan 'Organik Tarım Yönetmeliği' ise 2000'de yayınlandı. Bugün dünyada en çok organik üretim sırasıyla Avustralya (7,7 milyon ha), Arjantin (2,8 milyon ha) ve İtalya'da (1 milyon ha) yapılmaktadır.¹⁴

Türkiye'de ise 1970'lerde küçük adımlarla başlayan organik tarımın ticari bir önem kazanmaya başlaması 1990'ları bulmuştur. 1992'de "Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO)" kuruldu. 1994'de "Bitkisel ve Hayvansal Tarım

¹³ <http://www.cicekansiklopedisi.com/cicek/1076-Organik-Tarimin-Temel-Ilkeleri.html>, Son Erişim Tarihi: 25.08.2009

¹⁴ Seçil Adalet Gök (2008), **Genişleyen AB Pazarında Türkiye'nin Organik Ürünleri Ticareti Açısından Değerlendirilmesi**, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, s. 30-33

Ürünlerinin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik”, 2002’de ise “Organik Tarımın Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir. 2004’te organik tarım kanunu kabul edilmiş ve böylece organik üretimin kuralları belirginleştirilmiş ve kontrol mekanizması kurulmuştur.

Türkiye’de en çok organik üretim Ege bölgesinde yapılmaktadır (% 39). İkinci sırada Akdeniz (% 24), üçüncü sırada İç Anadolu (% 11) bölgesi gelmektedir.¹⁵

Organik tarımla ilgili çalışmalar muhakkak ki üretim ve üretimdeki niceliğe bağlı olarak tüketime de yansımaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerin olanakları itibarı ile geliştirmiş oldukları tarımsal teknik ve yöntemler, organik tarımda diğer ülkelere göre ileride olmalarına neden olmaktadır. Çünkü araştırma – geliştirme süreci finansal kaynakların genişliğine bağlı bir aktivitedir. Araştırma – geliştirme faaliyetlerine ayrılacak pay ile ülkelerin gelişmişlik düzeyleri yakın ilişki içindedir. Organik tarım sürecinde de bu durum etkisini göstermektedir. Özellikle gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere göre bu açıdan öndedirler. Üretimde yaşanan hem niceliksel ve hem de niteliksel gelişme, tüketime de yansımaktadır.

2.1. Organik Tarımın Üretim Boyutu

Organik üretimde özellikle Avustralya önemli bir paya sahiptir. Bunda en önemli etken olarak ülkenin 1980’li yıllarda organik tarıma başlamasıdır. Ülke bazında yıllık üretim diğer ülkelere göre yüksek seviyededir. Ülkede NASAA certified organic, sürekli tarım için 1986 yılında kurulmuş olup Avustralya’nın milli bir derneğidir ve organik sertifikasyonun temel otoritesidir.

2004’te ekolojik ürünler piyasasının küresel hacmi 28 milyar dolara ulaştı. En büyük pazarlar Avrupa ve Kuzey Amerika.

Ekolojik tarım alanı bir yılda yüzde 25 arttı, 31 milyon hektara ulaştı. En büyük organik tarım alanı 12,1 milyon hektarla Avustralya’da. Bir yılda organik tarım alanını altı kat genişleten Çin 3,5 milyon hektarla ikinci, Arjantin

¹⁵ İbrahim Ak (2002), **Ekolojik Tarım ve Hayvancılık**, Gıda ve Yem Bilimi-Teknolojisi, Bursa Gıda Kontrol ve Merkez Araştırma Enstitüsü, Yıl:1, Sayı:2, 2002/2, s. 491

2,8 milyon hektarla üçüncü. İsviçre'de organik tarım yapılan alanın toplam tarımsal alana oranı yüzde 10, Türkiye'de bu oran binde 26.¹⁶

Avrupa, ABD ve Japonya'da organik ürünlere olan talebin artması, Dünya'daki çeşitli ülkelerde organik tarımın doğuşuna neden olmuştur. 2002 Şubat ayındaki SOEL araştırma sonuçlarına göre, dünya üzerinde organik tarım yapıldığı toplam alan 17 milyon hektardır.

Bu miktarın çoğunluğunu teşkil eden ülkeler Avustralya (7,7 mil.ha), Arjantin (2,8 mil.ha) İtalya (1 mil.ha.dan fazla) olarak sıralanırken; organik tarımın uygulandığı kıtalar arasında yapılan değerlendirmede ise ilk üç sıra Okyanusya (% 45), Avrupa (% 25), Latin Amerika (% 22) olarak belirlenmiştir.1972 yılında Toprak Derneği (Soil Association/İngiltere), Doğa ve Gelişme (Nature et Progrés/Fransa), İsveç Biyodinamik Derneği, Güney Afrika Toprak Derneği ve Rhodale Press (ABD)'in bir çatı altında toplandıkları Uluslar arası Organik Tarım Hareketleri Fedarasyonu (International Organic Agriculture Movement / IFOAM)'nun kurulması ile organik tarım çalışmaları güçlü bir ivme kazanmıştır. Bundan sonra Avrupa ülkelerinde ekstansif üretimi desteklemek amacı ile politikalar yürütülmüştür. 1991 yılında ise Avrupa Birliği'nin hayvansal üretime ilişkin yönetmelik ve Codex Alimentarius yayınlanmıştır.

Organik ürün üretimini, gelişmiş ülkelerde (ABD, Kanada, Avustralya, Japonya, AB vd.) iç pazar talebi, gelişmekte olan ülkelere ise ihracat talep artışı yönlendirmiştir. Avrupa'da organik ürün üretiminde; Danimarka, İngiltere ve İsviçre öncülük etmişlerdir. Türkiye de dış satımının büyük çoğunlukla AB ve ABD'ne yapmakta ve diğer gelişmekte olan ülkelerle rekabetçi konumda bulunmaktadır.

Günümüzde, dünya genelinde yaklaşık 130 ülkede ticari kalitede organik ürün üretimi yapılmaktadır. Bunlardan en az 90'ı gelişmekte olan ülke olup, büyük çoğunluğu Asya ve Afrika'da bulunmaktadır. Öte yandan organik ürün sertifikasyon işlemleri ise çoğunlukla Avrupalı şirketlerce yapılmaktadır.¹⁷

¹⁶ <http://tech.groups.yahoo.com/group/organiktarim/message/573>, Siteye Son Erişim Tarihi: 07.09.2009

¹⁷ <http://www.varbak.com/organik-tarim-tarihi-ve-gelisimit32733.html?s=08fa38fb53661256b116e3f9360f362e&amp>; Son Erişim Tarihi: 01.09.2009

2.2. Organik Tarımın Tüketim Boyutu

Üretimde ön sıralarda olan Avustralya ve ABD tüketimde de ön sıralardadır ve yıllık %17 – 20 oranında organik tüketim artmaktadır. Bu ihtiyacın büyük bir kısmı iç üretimden sağlanmaktadır.

Genelde gelişmekte olan ülkeler, üretimi artırma ve dış satıma sunma çabası içerisindeyken gelişmiş ülkeler, bir yandan dış alım ve bir yandan da iç üretimleriyle iç pazar talebini karşılama eğilimi içerisindeyler. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler dış satım açısından birbirlerine rakip ülkeler iken, gelişmiş ülkeler hedef pazar konumundadırlar.

Dünyada en önemli organik ürün dış alımcısı konumunda olan AB'ye organik ürün ihraç edebilecek ülkeler listesinde Türkiye, İsrail, Avustralya, Macaristan, İsviçre ve Arjantin avantajlı ülkeler olarak görülmektedirler. Dünya ticaretine konu olan organik ürün sayısı oldukça fazla olup genelde; bitkisel, hayvansal ürünler ile çeşitli işlenmiş gıdalar ve içeceklerden oluşmaktadır. Bunlardan işlenmiş gıda ürünlerine yönelik ticaret hacmi giderek genişlemektedir.

3. TARIM ÇEVRE İLİŞKİLERİ VE ORGANİK TARIM

Tarım çevre ilişkileri, organik tarım ve sürdürülebilir tarım çevreye ve insana zarar verme noktasına gelen tarımsal üretim yeni kavramları ortaya çıkarmıştır. Tarımda yoğun girdi kullanımını azaltan, toprak, su ve diğer kaynakların korunmasını sağlayan bir üretim sistemi olarak tanımlanan organik tarım, özellikle gelişmiş ülkelerin gündemine girmiş bulunmaktadır. Yoğun girdi kullanılan tarım metotları sadece maliyetleri yükseltmemiş, su ve toprak kirliliği, gıdalarda tarım ilacı kalıntıları, bitki hastalık ve zararlıların kimyasallara karşı dayanıklılık kazanması gibi sonuçları beraberinde getirmiştir.

Tarımsal üretimde agronomik¹⁸, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları dengelemeyi hedefleyen yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkan sürdürülebilir tarımın amaçları, bir yandan tarımda verimliliği korurken, diğer yandan da çevreye verdiği

---

¹⁸ **Agromik:** Çiftçilikle ilgili bilgilerin araştırıldığı bilim dalı.

zararı azaltmak, kısa ve uzun vadede ekonomiyi canlı tutmak ve tarımla uğraşanların yaşam standardını yükseltmek şeklinde ifade edilebilir.

Tarımsal kalkınmanın sağlanabilmesi ve ekonomideki gıda talebinin en uygun şekilde karşılanabilmesi için kullanılan modern girdi kombinasyonunun çevreye olumsuz etkilerinin engellenmesi gerekir. Bunun için, tarıma elverişli olmayan arazilerin erozyondan korunması ve çölleşmenin engellenmesi için ağaçlandırılması, tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının engellenmesi, doğal zenginliklerin korunması, tarımda arazilerin amaç dışı kullanımının uygun düzeye getirilmesi için çiftçilere yönelik eğitim programlarına ağırlık verilmesi, hormon kullanımının kontrol altına alınması, tarımsal teknolojide meydana gelen gelişmelerin çevre bilinci içerisinde değerlendirilmesi gerekir.¹⁹

Tüm bunları sağlamak amacıyla ortaya çıkan organik tarım, ülkemiz şartlarında, ekonomik getirisinin de yüksek olması nedeniyle gün geçtikçe artmakta ve yaygınlık kazanmaktadır. Türkiye şartlarında çiftçilerimiz yüksek verim, az gelir yerine sağlıklı verim ve yüksek geliri tercih etmekte bu da organik tarımı daha cazip hale getirmektedir.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN ORGANİK TARIM

“Her ne kadar, eşitlikler, demokrasi, ekonomideki iyileştirmeler gibi pek çok konunun arasında kaybolup gitmiş gibi görünse de AB sürecinde zorlanacağımız konulardan biri de tarım. Çünkü Türk tarımının verileriyle, AB ve gelişmiş dünyanın tarım verileri arasında çok belirgin farklar bulunuyor.

Galatasaray Üniversitesi Öğretim Görevlisi ve Açık Radyo Programcılarından Dr. Cengiz Aktar'ın konuyla ilgili çok ciddi tespitleri ve paylaşımları var. Aktar, bu konunun altını çizerken, organik tarımın herkesin kazançlı çıkacağı bir tarım ve yaşama biçimi olduğunu vurguluyor. Organik tarım; tarımsal üretim sırasında kimyasal maddelerin kullanılmaması, ürünü koruyan ilaçların ve verimi artıran katkı maddelerine dek tüm üretimin doğaya bağlı kalınarak gerçekleştirilmesi tabanlı bir yöntem.

¹⁹ http://www.ekodialog.com/Konular/tarim_eko/tarim_cevre_organik_tarim.html, Siteye Son Erişim Tarihi: 29.08.2009

Verimliliği artırmak amacıyla küçük işletmelerin ortadan kalkması ve üretimin mekanize olması gerektiği tezini savunanların; bu dönüşüm sonucunda atıl olacak, milyonlarla telaffuz edilen vasıfsız işgücünün nasıl iş bulacağını ve hayatını nasıl idame ettireceğini hiç hesaba katmadıklarına dikkat çekiyor. Sanayi işçisi olmaları, onları istihdam edecek artık öyle bir sanayi kalmadığından mümkün görünmeyen ve tek çareleri göç etmek olan bu kitleler, göç ettikleri yerlere yabancı, kendilerine belki de çok aykırı bir yaşam sürme zorunda kalıyorlar. Ancak bu yaşam, ne kendileri, ne de çevreleri için mutlu bir gelecek vaat ediyormuş gibi de görünmüyor. Burada ortaya çıkan ciddi orandaki işsizliğe karşın, diğer bir taraftan da Dünya Bankası tahminlerine göre 2010'da 14 milyon yeni iş yaratmış olmamızın gerekliliği belimizi bükecek görünüyor.

Cengiz Aktar'a göre, bu olumsuz tablodan kurtulmak için ideal çözüm; organik tarım ve dolayısıyla kırsal kalkınma, ilgi ve dikkat isteyen organik tarım yoğun emek isteyen bir uğraşı biçimidir.”²⁰

5. İSTİHDAMDA ORGANİK TARIMIN PAYI

“Konvansiyonel tarımdaki 100 işçinin istihdamına karşılık, organik tarım 180 işçinin istihdamı söz konusu oluyor.”²¹

Bu tarım biçiminin artı değeri konvansiyonel tarıminkinden kıyaslanamayacak kadar yüksek olduğuna dikkat çeken Aktar; "Gerçekten de bu beslenme biçimine gelişmiş ülkelerden talep olağanüstü. Diğer taraftan organik tarım yaygınlaştıkça, çığ gibi büyüyen çevre sorunlarımıza da çare oluşturacak, yerli tüketicinin de vasıflı ürün tüketmesini sağlayacak" diyor ve şöyle devam ediyor:

"Türkiye, insan gücü, toprak kalitesi, 11.000'den fazla endemik türle zengin biyolojik çeşitliliği, iklimi ve asırlık bilgi birikimine rağmen organik tarımda son derece

²⁰ <http://www.datassist.com.tr/yenilikler/surdurulebilir-kalkinma-icin-organik-tarim.html>, Siteye Son Erişim Tarihi: 29.08.2009

²¹ <http://www.datassist.com.tr/yenilikler/surdurulebilir-kalkinma-icin-organik-tarim.html>, Siteye Son Erişim Tarihi: 29.08.2009

zayıf bir konumda. Ancak elimizdeki olanaklar ve AB hazırlık dönemi bu konumdan hızla kurtulmamızı sağlayabilecek fırsatlar. Nitekim Türkiye elindeki olanakları iyi değerlendirerek bir nevi organik ürün ambarı haline gelebilir."

Sektörün gelişmeye açık olması, insan yaşamı ve doğal denge için hayati bir öneme sahip olması; bu alana daha çok zaman harcanmasını ve yatırım yapılmasını kaçınılmaz kılmakta. Çok yeni olmamakla birlikte, henüz gelişim potansiyelinin çok küçük bir kısmını kullanmış olan organik tarım sektörü; gerek yaşama duyulması gereken saygı, gerekse kazançlı bir yatırım aracı bağlamında ilgi çekici gözükmekte."²²

Cengiz Aktar'ın da bu düşüncelerinden hareketle; organik tarımın gerek konvansiyonel tarıma göre istihdamı gerekse ekonomik olarak yüksek getiri sağlaması açısından Türkiye şartlarında gelecek vaat eden bir sektör olarak göze çarpmaktadır.

---

²² <http://www.datassist.com.tr/yenilikler/surdurulebilir-kalkinma-icin-organik-tarim.html>, Siteye Son Erişim Tarihi: 29.08.2009

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA VE TÜRKİYE'DE ORGANİK ÜRÜNLERİN ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ

Organik tarımın dünya ve Türkiye'deki arz ve talep dengesi incelendiğinde ülkeler arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde organik tarım bilinci ve tarım sektörüne uygulanması, gelişmiş ülkelerdeki durumla karşılaştırıldığında yetersiz düzeyde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum hem organik ürün üretimi, hem de organik ürün tüketimi açısından da incelendiğinde aynı sonuca ulaştırmaktadır.

1. DÜNYADA ORGANİK TARIM ÜRÜNLERİ

Dünya'da son 8-10 yılda organik tarım yapılan alanlarda 5 kat artış gözlenmiştir. Ancak dünyada, organik üretim alanı ve organik tarım yapan işletme sayısı dışında, özellikle üretim, tüketim, ithalat ve ihracat konularında sağlıklı istatistik bilgi bulmakta zorluk çekilmekte ve bu nedenle üreticiler, işleyiciler veya tüccarlar pazardaki talep açıklarını veya fazla ürün arzını belirlemede güçlük çekmektedir.

Özellikle tarım sektöründe, üreticiler tüketici tercihlerini karşılamada zorluk çekmektedirler. Bu zorluk tarımın hava koşulları, uzun üretim dönemi, fiyat belirsizlikleri gibi kendi yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ancak organik üretim yapan çiftçiler için bu durum biraz daha zordur denilebilmektedir. Ayrıca daha önce de bahsedildiği gibi güvenilir istatistik bilginin olmaması da tüketici tercihlerini tahmin etmede güçlükleri de beraberinde getirmektedir.

Avrupa Birliği (AB) Ülkelerinde Organik Tarımsal Ürün Tüketimi; 2000 yılı verilerine göre AB ülkelerinde, 923.211 ton tahıl, 269.835 ton patates, 534.907 ton sebze, 354.055 ton meyve organik olarak tüketilmiştir. Aynı yıl verilerine göre AB ülkelerinde, 986.566 ton süt, 45.866 ton sığır eti, 5.032 ton koyun-keçi eti,

28.533 ton domuz eti, 10.908 ton kümes hayvanları eti, 920 milyon adet yumurta organik olarak tüketilmiştir.²³

AB ülkelerinde toplam gıda tüketimi içinde organik gıda tüketiminin payına bakıldığında çarpıcı rakamlar karşımıza çıkmaktadır. Tablo 1’de de görüldüğü gibi, örneğin; Avusturya’da organik tahıl tüketimini toplam tahıl tüketimi içindeki payı %6,8, Danimarka’da 12,1, İsveç’te %5,8’dir. Yine organik sebze tüketiminin toplam sebze tüketimindeki payı Danimarka’da %7,7, Finlandiya’da %3,8, Avusturya’da ise %3,4’dür. AB ülkelerinde ise tahıl ve sebzede organik tüketimin toplam tüketimdeki payı ise sırasıyla %2,2 ve %1,1’dir.

Tablo 1: AB ülkelerinde toplam gıda tüketimi içinde organik bitkisel gıda tüketiminin payı (%) (2000)

Ülkeler	Tahıllar	Yağlı tohumlar	Patates	Sebzeler	Meyveler (kuru meyve dahil)	Şarap
Avusturya	6,8	0,8	3,6	3,4	2,7	0,6
Almanya	2,6	0,2	1,5	2,1	1,2	1,1
Danimarka	12,1	2,1	7,4	7,3	2,0	0,2
Finlandiya	3,5	Veri yok	1,2	3,8	0,8	0,0
Fransa	1,3	Veri yok	1,2	Veri yok	Veri yok	0,3
İtalya	3,4	Veri yok	0,2	0,2	1,5	0,6
İsveç	5,8	Veri yok	2,8	2,4	0,7	0,1
U.K	1,1	Veri yok	0,7	2,9	1,2	Veri yok
AB	2,2	Veri yok	1,3	1,1	1,1	Veri yok

Kaynak: www.İst-world.org, Organic Marketing Initiatives And Rural Development (OMIARD)

Toplam hayvansal gıda tüketimi içerisinde organik tüketimin % payını gösteren Tablo 2’de ise; söz konusu bu paylar; süt tüketiminde Danimarka’da %10,6, Avusturya’da %6,4, Almanya’da %0,9, sığır eti tüketiminde; Danimarka’da %5,5, Avusturya’da %3,0, Almanya’da ise %2,3’dür. Organik ürün pazarlamasında en önemli unsurlardan biri de ürünün satış yeri olmaktadır. AB ülkelerinde organik ürünlerin satış yerleri itibariyle dağılımı incelendiğinde; süper ve hiper marketlerin önemli rol oynadıkları görülmektedir.

²³**Organik Tarım Analizi ve AB Pazarı Fırsatı**, (2006),İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2006-12, İstanbul, s. 22-27

Tablo 2: Toplam gıda tüketimi içinde organik hayvansal gıda tüketiminin payı (% -2000)

Ülkeler	Süt	Sığır eti	Koyun-keçi eti	Domuz eti	Kümes Hay.	Yumurta
Avusturya	6,4	2,3	3,0	0,3	0,3	2,2
Almanya	0,9	2,3	1,5	0,4	0,3	1,3
Danimarka	10,6	5,5	2,3	0,9	0,4	8,1
Finlandiya	0,4	0,8	5,5	0,7	0,0	1,1
Fransa	0,6	0,3	0,2	0,0	0,2	1,6
İtalya	0,4	0,0	Veri yok	0,0	0,1	0,4
İsveç	1,4	0,8	1,4	0,3	0,0	1,3
U.K	0,8	0,2	0,2	0,2	0,1	1,2
AB	1,0	0,7	0,5	0,2	0,1	1,2

Kaynak: www.İst-world.org, Organic Marketing Initiatives And Rural Development (OMIARD)

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere, Danimarka'da tüketiciler organik ürün alımlarının %86'sını süper ya da hiper marketlerden yapmaktadır. Danimarka'yı %79 oranla İngiltere izlemektedir. Organik ürün satan dükkânların da alım yapılan yerler içerisinde marketlerin ardından ikinci sırada yer aldığı gözlenmektedir. Pazarlardan organik ürün alımının oranı ise ortalama olarak % 12 civarındadır. ABD'de ise tüketiciler organik ürünlerini %53 oranında süper ve hiper marketlerden almaktadır.²⁴

Tablo 3: AB ülkelerinde Satış Yerlerine Göre Organik Ürün Alımının Dağılımı (%-2000)

Ülkeler	Süper/Hiper Marketler	Fırınlr-Kasaplar	Organik Ürün Dük.	Pazarlar ve Doğrudan Sat.	Restoranlar	Diğer
Avusturya	72	2	8	15	3	-
Almanya	33	7	38	17	1	4
Danimarka	86	1	4	7	2	-
Finlandiya	78	-	10	10	2	-
Fransa	42	2	39	11	4	1
İtalya	43	2	39	11	4	1
İsveç	73	13	0	5	8	0
U.K	79	-	11	9	1	-

Kaynak: www.İst-world.org, Organic Marketing Initiatives And Rural Development (OMIARD)

1.1. Dünyada Organik Ürünlere Yönelik Tüketici Tercihleri

Son yıllarda özellikle AB ülkeleri, ABD ve diğer gelişmiş ülkelerde çevre ve sağlık bilincinin artması organik ürünlere olan talebi de artırmıştır.

²⁴ Hüseyin Gazi Kaya, (2003), **Dünya'da Ve Türkiye'de Organik Tarımsal Ürün Ticareti Ve Tüketici Reaksiyonları**, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı (Yayımlanmamış rapor), Ankara, 2003, s.15-27

ABD’de toplam gıda üretiminin %2’si organik gıda olmasına rağmen, bu ülkedeki tüketicilerin %40’ının bir yıl içerisinde organik gıda satın aldıkları ortaya çıkmıştır. İngiltere’de ise tüketicilerin %33’ü organik gıda satın almaktadır.

“Avrupa Komisyonunca finanse edilen bir proje çalışmasında (“Organic Marketing Initiatives and Rural Development”-“Analysis of the European Market for Organic Food”) AB ülkeleri ve diğer bazı ülkelerin de yer aldığı 19 ülkede yapılan çalışmada; organik tarımla ilgili olarak; üretim miktarı, alanı, işletme büyüklüğü, tüketim miktarı ve alışkanlıkları ve dış ticaret bilgileri ve içeren bir survey yapılmış ve sonuçları yayınlanmıştır.”

Çalışmada öncelikle, araştırma yapılan ülkelerde organik tarım konusunda sağlıklı istatistik bilginin bulunmasının zorluğundan ve bu bilgi eksikliğinin arz zinciri yönetimi ile ilgili aksaklıkları belirlemede ve organik ürünlere yönelik tüketici tercihlerini tahmin etmede zorluklar oluşturduğundan bahsedilmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan anket sonuçları oldukça çarpıcı olarak kabul edilebilmektedir. AB ülkelerinden Danimarka ve Avusturya’da organik ürün pazarının diğer ülkelere kıyasla daha yaygın olduğu söylenebilmektedir. Danimarka’da tüketicilerin organik ürünlere daha fazla fiyat ödemelerinin nedenleri arasında önem derecesine göre; gıda güvenliği, çevreyi koruma ve lezzet unsurları sıralanmaktadır.

“ABD’de yapılan bir araştırmada (Hartman Grubu tarafından hazırlanan Sağlıklı Yaşam Raporu-2001), tüketicilerin hangi nedenlerde dolayı organik ürünleri tercih ettiği araştırılmış ve tercihlerin % olarak dağılımı incelenmiştir, buna göre; Tüketicilerin %66’sının organik ürünleri sağlıklı ve daha besleyici olduğu için, %38’inin tadının daha iyi olduğunu düşündüğü için, 30’u gıda güvenliği (ilaç kalıntısız, hormonsuz ürün) sağlması bakımından, %26’sı çevreye olumlu etkileri olduğu yönündeki düşüncelerinden dolayı organik ürünleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir.”

Avrupa ülkelerinde, konvansiyonel ürünlerle organik ürünler arasındaki fiyat farklılığı (2000 yılı verileri ile) %31 (kırmızı şarap) ile %113 (tavuk eti) arasında değişmektedir.

Araştırma yapılan ülkelerde süper ve hiper marketlerin pazarlama alt yapısında önemli rol oynadıkları ve fiyatlarının diğer organik ürünlerin satışının yapıldığı yerlere göre daha uygun olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; organik ürünlerin pazar paylarının en yüksek olduğu üç ülkede (Danimarka, Avusturya, İsviçre) organik ürünlerin AB geneline oranla yaklaşık %20 daha ucuz olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni ise; söz konusu bu üç ülkede süper ve hiper marketlerin organik ürün pazarlamasını büyük ölçekli ve fonksiyonel olarak (büyük depolar, etkin iletişim vs.) gerçekleştirmesidir. Yine bu ülkelerde organik ürün etiketinin tüketiciler tarafından büyük ölçüde tanınmasının (%95) Pazar genişlemesini artırıcı bir rol oynadığı ifade edilmektedir.

Çalışmalarda özellikle araştırma yapılan ülkelerde istenilen düzeyde fiyat şeffaflığı olmadığı, organik ürünlerin sahip olduğu kendine has özellik ve kalite kriterlerinin fiyat değişimlerinde etkili olduğu belirtilmiştir.

Daha önceden de bahsedildiği gibi özellikle AB ülkelerinde organik ürünlerin üretici fiyatlarının konvansiyonel ürünlere göre ülkeden ülkeye değişim gösterdiği ve bu değişimin oldukça yüksek seviyelerde gerçekleştiği bildirilmektedir. Örneğin, AB ülkelerinde organik olarak üretilen tahılların fiyatı konvansiyonel olarak üretilen tahıllara göre ortalama %102 daha pahalı iken, bu oran Yunanistan'da %30, Lüksemburg'da %281'dir. Yine AB ülkelerinde organik şarabın fiyatı konvansiyonel olarak üretilen şaraba göre %30-40 daha pahalı iken bu oran Fransa'da %20'dir.

Bunun yanında AB'de birbirine komşu ülkelerde bile aynı organik üründe kg başına 0,8 Euro ile 1,1 Euro arasında fiyat farkı bulunmaktadır.

1999 yılında yayınlanan organik ürünlere (domates ve elma) olan tüketici talebinin belirlenmesi ile ilgili bir proje raporunda (İstanbul Ankara ve İzmir İllerinde

Tüketicilerin Çevre Dostu Tarım Ürünlerine Yönelik Potansiyel Talebinin Belirlenmesi-Ankara), 1005 adet hane ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada, tüketicilerin organik ürün ve üretiminden haberdar olup olmadıklarının belirlenmesi, tüketicilerin tarım ürünlerinin taşıdığı sağlık risklerine duyarlılıklarının belirlenmesi, organik ürünleri tüketecek potansiyele sahip hedef tüketicilerin profillerinin çıkarılması amaçlanmıştır.

1.2. Dünya’da Organik Tarımsal Ürünlerin Üretimi ve Ticareti

Dünya üzerinde organik tarım üretimini belirleyen önemli etkenlerin başında, bu amaçla yapılan yatırımlar gelmektedir. Özellikle organik tarımın geliştirilmesine yönelik araştırma – geliştirme faaliyetleri belirleyici konumdadır. Bu durumda tüketimde olduğu gibi üretimde de belirleyici gelişmişlik düzeyi yani gelir düzeyi olmaktadır. Anlaşılmaktadır ki araştırma – geliştirme amaçlı gerçekleştirilen harcamalar üretimin nicelik ve niteliksel durumunda etken olmaktadır.

Tüm dünyada hızla artan organik tarımda genellikle ülkelerin geleneksel ürünleri örneğin Hindistan'da çay, Danimarka'da süt ve süt ürünleri, Arjantin'de et ve et ürünleri, orta Amerika ve Afrika ülkelerinde muz, Tunus'ta hurma, zeytin yağı, Türkiye'de kurutulmuş ve sert kabuklu meyveler ekolojik olarak üretilen ilk ürünlerdir. Mevcut bilgi ve yüksek adaptasyon ekolojik tarıma daha kolay geçişi sağlamaktadır. Gelişen teknoloji ve iletişim imkânları organik tarımın daha fazla üretici ve tüketici kitlesi tarafından tanınmasını ve dolayısıyla yaygınlaşmasını mümkün kılmaktadır. Günümüzde, Dünya’da 130’dan fazla ülkede organik tarım yapılmaktadır. Bu ülkelerden 90’ı geliştirmekte olan ülkeler, 15’i ise az gelişmiş ülkelerdir.

Dünya’da organik tarım alanlarının genişliği 16 milyon ha civarındadır. Okyanusya ülkeleri dünya üzerinde organik tarım alanı bakımından önemli paya sahiptir (7,6 milyon ha).

AB ülkeleri ise 3,8 milyon ha ile organik tarım yapılan alan bakımından ikinci önemli ülke grubunu oluşturmaktadır (Güney Amerika 3,2 milyon ha, Kuzey Amerika 1,1 milyon ha, Asya 0,05 milyon ha). Organik tarım yapılan alanlar Avrupa ülkelerindeki toplam tarım alanlarının %2-3’ü dolayındadır. Geçtiğimiz yıllar itibariyle, Batı Avrupa ülkelerinde organik gıda üretimi hızla artmaktadır. Tablo – 4’te 1993-2000

yılları arasında AB ülkelerinde ve AB'ne aday bazı ülkelerde organik tarım alanlarının gelişimi gösterilmektedir.²⁵

Tablo 4: AB ülkelerinde organik tarım alanlarının gelişimi (1993-2000)

Ülke	Organik Tarım Alanı (ha)		Artış
Danimarka	20.090	165.258	823
İspanya	11.675	380.920	3263
Yunanistan	591	24.800	4196
İtalya	88.437	1.040.377	1176
Portekiz	3.060	50.002	1634
Almanya	244.461	546.023	222
Fransa	87.829	371.000	422
İngiltere	30.992	527.323	1701
AB	701.370	3.778.226	539

Kaynak: OMIARD (volume-1). Proje Raporundan derlenmiştir.

2000 yılı itibariyle, organik gıda satışları Amerika'da 8 milyar \$, Japonya'da 2.5 milyar \$, Kanada'da 825 milyon \$ ve Avustralya'da 150 milyon \$ gibi önemli rakamlara ulaşmıştır. ABD'de yapılan bir araştırmada, bu ülkede 2001 yılında organik gıda satışlarının 2001 yılında 9 milyar \$'ın üzerinde, 2002 yılında 11 milyar \$ olduğu, 2005 yılı itibariyle bu rakamın 20 milyar \$'a çıkacağı tahmin edilmektedir.

Günümüzde dünya organik ürün pazarı içerisinde Batı Avrupa ülkeleri en büyük payı almaktadır. Bu dönem içinde kaydedilen söz konusu ülkelerde perakende organik gıda satışları 9.6 milyar \$'dır.

1.2.1. Kıtalar ve Organik Tarımdaki Yerleri

Organik ürünlerin dünyada kıtalar üzerindeki dağılımları değişmektedir. Bunda sosyo-ekonomik yapı ve iklim şartları da etkilidir.

1.2.1.1. Avrupa

“1990'ların başından itibaren hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde ekolojik tarım hızlı bir gelişme göstermiştir. 2005 yılı verilerine göre 6.9 milyon hektar'dan fazla alanda ekolojik tarım yapılmaktadır ve toplam tarımsal arazideki oranı %3.92'ye

²⁵ http://www.bahce.biz/organik/organik_ticareti.htm, Son Erişim Tarihi: 01.09.2009

ulaşmıştır. Ülkeler bazında bakıldığında Avusturya'nın toplam tarımsal arazisinin yaklaşık %14'ü, Finlandiya, İtalya ve İsveç'in %7'si ekolojik olarak yönetilmektedir. En fazla üretim alanı İtalya'dadır.

2005 yılında Avrupa ekolojik pazarının %15 oranında arttığı tahmin edilmektedir. En yüksek artış Çek Cumhuriyeti (%33), İngiltere (%29) ve İspanya'da (%20) görülmüştür.

Avrupa'daki en büyük pazar payına sahip Almanya'da özellikle ekolojik süt ve ürünleri ile sebze ve meyve pazarında artış görülmüştür. İtalya'da yaklaşık 20 milyon kişi ekolojik ürün satın almaktadır. Okullarda ekolojik ürün içeren menülerin sunulmasında ve ekolojik ürünler pişiren restoranların sayısında artış söz konusudur. İngiltere iç pazarının %66'sını kendisi karşılarken özellikle ekolojik tahıllar açısından üretimi yetersizdir. Danimarka Avrupa'nın en büyük ekolojik süt ve et tedarikçisidir. Meyve, sebze, tahıl, çay, kahve ve tropikal meyve gibi ürünleri ise ithal etmektedir.”

1.2.1.2. Asya

Asya'da toplam 2.9 milyon hektar alanda ekolojik üretim yapılmaktadır. Ekolojik tarım sektöründeki yıllık artış %30-40 arasındadır. Endonezya, Vietnam ve Filipinler gibi ülkelerin sertifikalı ürünlerinin yaklaşık %90'ı özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'ya ihraç edilmektedir.

Özellikle Çin iç piyasasındaki gelişmeler dikkat çekici boyutlardadır. Bu ülkedeki ekolojik üretim artarken işlenmiş ürünler ithal edilmektedir.

400 milyon dolarlık ekolojik ürün pazarına sahip olan Japonya Asya'daki en büyük pazar olup meyve, sebze, pirinç ve yeşil çayı kendileri üretirken diğer ürünleri ithal etmektedir.

1.2.1.3. Latin Amerika

Toplam 5,8 milyon hektar arazide ekolojik tarım yapılmaktadır. Uruguay, Meksika ve Arjantin en fazla ekolojik alana sahip ülkelerdir. Ekolojik ürünlerin büyük bir bölümü ihraç edilirken en büyük dış pazar Avrupa ve ABD'dir.

Meksika dünyanın en büyük ekolojik kahve üreticisidir. Paraguay, Brezilya, Ekvator ve Arjantin ekolojik şeker üretimi açısından önemli ülkelerdir. Dominik Cumhuriyetinde muz üretiminin %70'i ekolojiktir. Arjantin bölgedeki en büyük et ihracatçısıdır. Ayrıca, bu ülke ekolojik et açısından güçlü bir iç pazara sahiptir.

1.2.1.4. Kuzey Amerika

Kuzey Amerika'da 2.2 milyon hektar alanda ekolojik tarım yapılmaktadır. Diğer kıtalarla kıyaslandığında ekolojik arazi miktarındaki artış en fazla bu kıtadadır. 2005 yılında 14.9 milyar dolarlık ekolojik pazar payına sahip Kuzey Amerika'da kişisel bakım ürünleri, besin destekleri, tekstil ürünleri, ev temizlik ürünleri gibi gıda dışı ekolojik ürünlerin bu pazardaki payı ABD için 744 milyon dolar olarak belirlenmiştir. ABD'de yapılan bir araştırmada tüketicilerin %56'sının ekolojik ürünleri kullandığı tespit edilmiştir.

Kanada'da tarım sektöründe en büyük gelişme ekolojik gıda alanındadır. Kanada bu ürünlerin %90'ını ithal ederken kendi üretiminin %90'ını ihraç etmektedir.

1.2.1.5. Avustralya / Okyanusya

Toplam 11.8 milyon hektarın üzerinde alanda ekolojik tarım yapılmaktadır. Tahıllar, meyve ve sebzeler, şarap, süt ürünleri ve et Avustralya'da üretilen başlıca ekolojik ürünlerdir. Yeni Zelanda'nın başlıca ekolojik ürünleri kivi, elma, taze ve işlenmiş sebzeler, bağcılık ve su ürünleridir.

2000'lerin başında Avustralya ekolojik sektöründe en önemli ihracat pazarı Avrupa idi ve ekolojik ürünlerinin %70'ini Avrupa'ya ihraç ediyorlardı. Japonya, ABD, Singapur ve Hong Kong yeni ihracat pazarı olarak önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle et ihracatında ABD önemli pazar olmaya başlamıştır.

Bu kıtada pamuk ve kişisel bakım ürünleri gibi gıda dışı ekolojik ürünlerin ithalatı artmaktadır.

1.2.1.6. Afrika

Afrika'da yaklaşık 900 bin hektar alanda ekolojik tarım yapılmaktadır. Mısır ve Güney Afrika dışındaki ülkelerde ekolojik pazar hala düşük seviyelerde olmasına rağmen sürdürülebilirlik ve gıda güvenliği gibi nedenlerle özellikle sivil kuruluşların (STK'lar) ekolojik tarıma ilgileri güçlenmektedir. Şu anda sadece Tunus'un ekolojik tarımla ilgili kendi yönetmeliği mevcuttur.

Son yıllarda Uganda, Tanzanya, Etiyopya, Kenya ve Zambiya'daki sertifikalı ekolojik üretim önemli artış göstermiştir. Kenya'da meyve, sebze ve kahve üretilirken, Uganda'da taze ve kuru meyve, pamuk, susam ve kahve üretimi yapılmaktadır. Ekolojik ürünler büyük ihracat firmaları tarafından pazarlanmakta ve özellikle Avrupa en büyük alıcılarıdır.²⁶

1.2.2. AB Ülkelerinde Organik Tarımın Gelişimi

AB ülkeleri organik tarım ürünlerinin üretim ve tüketiminde sürekli yükselen bir ivme çizmektedirler. Bu ivme AB ülkelerinin organik tarımın önemini ve gerekliliğini anladığını göstermektedir. Bu sebepten organik tarım AB ülkelerinde üretimde ve tüketimde sürekli yükselmektedir. Organik tarım alanlarının artmasıyla birlikte AB'de organik üretim de hızla artmaya başlamıştır.

AB ülkelerinin organik üretimine bakıldığında çarpıcı rakamlar ortaya çıkmaktadır. Tabloda bazı ürün ve ürün grupları itibariyle AB ülkelerinde organik üretimin toplam üretimindeki % payı verilmektedir.

AB ülkelerinde ekolojik tarım yapan işletme sayısının 120.000'den fazla olduğu bildirilmektedir. AB ülkelerinde organik gıda üretimi hızla yaygınlaşmaktadır (ortalama %25-30 büyüme/yıl). Dünya'da organik tarım ticaretinin parasal boyutu da hızla büyümekte olup, organik gıda satışlarının günümüz rakamı olan 25 milyar ABD dolarından 10 yıl içerisinde 100 milyar ABD doları seviyelerine çıkması tahmin edilmektedir.

²⁶ Kaynak: The World of Organic Agriculture, Statistics & Emerging Trends 2007, IFOAM & FiBL <http://www.eto.org.tr/duneko.asp>, Son Erişim Tarihi: 01.09.2009

Tablo 5: Bazı AB ülkelerinde ürün ve ürün grupları itibariyle organik üretimin toplam üretimdeki payı (%)

Ülkeler	Sebzeler	Ülkeler	Meyveler	Ülkeler	Tahıllar
Danimarka	16,0	Finlandiya	8,3	Finlandiya	3,5
İsveç	6,5	İtalya	5,1	Portekiz	2,9
Hollanda	2,2	Danimarka	3,5	İsveç	2,4
İngiltere	1,9	İsveç	2,1	Avusturya	2,0
AB	1,8	AB	1,0	AB	0,8
Ülkeler	Süt	Ülkeler	Sığır eti	Ülkeler	Koyun-keçi eti
Avusturya	14,1	Avusturya	4,5	Avusturya	18,3
Danimarka	9,4	Almanya	2,9	Finlandiya	12,8
İsveç	3,0	Danimarka	2,9	Danimarka	12,5
Almanya	1,3	İsveç	2,0	Lüksemburg	6,3
AB	1,5	AB	0,9	AB	*0,8

Kaynak: OMIaRD (volume-1). Proje Raporundan derlenmiştir. * Yunanistan, İtalya, Portekiz hariç

2. TÜRKİYE’DE ORGANİK ÜRÜNLER

Türkiye’de organik ürünlerin pazarlaması ve bu ürünlerin tüketim potansiyeli konusundaki çalışmalar yetersiz olup, konuya ilgi gösteren potansiyel üretici, işleyici ve tüketiciler bu konuda yeter dokümana ulaşmamakta ve mevcut yapının sağlıklı olarak incelenmesi zorlaşmaktadır.

Türkiye’de tüketicilerin büyük bölümü, organik ürünler ve bunların önemi konusunda yeterli bilgi ve bilince sahip olmayıp, konunun farkında olan az bir tüketici kitlesi ise bu ürünleri nerelerden temin edilebileceğini bilmemektedirler.

EKODER’in bu konuya yaklaşımı ise mevcut bilgileri toplayıp, bir envanter çalışması yaptıktan sonra üreticiler ile bunların ürünlerini pazarlayıcı kişi ya da kurumları buluşturmak, tüketicilere ise organik ürünlerin avantajlarını anlatarak üretici ya da pazarlayıcılara ulaşmalarını sağlamaktır.

Genel olarak organik ürünlerin tüketiciler gözündeki en önde gelen avantajı, sahip olduğuna inandıkları “Gıda Güvenliği”dir. Bunların besin değerlerinin yüksekliği, katkı maddeleri taşımamaları, üretimleri sırasında herhangi bir kimyasal madde kullanılmamış olması, tüketici gözünde değer bulan diğer avantajlardır.

Türkiye’de, tüketicilerin organik ürünlere verdiği tepkiler konusunda yapılmış olan anket çalışmaları sonuçlarını şöyle özetleyebiliriz;²⁷

1. “Organik ürünlere olan tüketici talebi, eğitim ve gelir düzeyi yüksek olanlarda daha fazladır.
2. Gıda ve beslenmeyle ilgili sağlık problemlerinin artışı, tüketicileri organik ürünlere yönlendirmektedir.
3. Tüketiciler, organik ürünlerin fiyatlarının olması gerekenden daha fazla olması nedeniyle tepki göstermektedirler.
4. Tüketim talep yapısı, ülkedeki mevcut gelir dağılımı bozukluğu nedeniyle, olumsuz etkilenmektedir.
5. Tüketiciler, organik ürünlerde yerli üretimleri tercih etmektedirler.
6. Organik ürünlerin, konvansiyonel ürünlerle aynı pazarda bulunmaları, aynı mekânlarda satılmaları, gerek fiyat gerekse görünüm itibariyle kıyaslama imkânı yaratmasından dolayı kısa dönemde caydırıcı bir etken gibi gözükmektedir. Ayrıca sübvans edilen konvansiyel ürünler, organik ürünler göre fiyat yönünden çok daha avantajlı bir konuma girebilmektedirler.
7. Üzerinde her “Doğal” ya da “Organik” yazan gıda etiketin, onun “Sertifikalı organik ürün” olması demek olmadığını tüketici ayırt edememektedir. Zira “Sertifikalı organik ürün” bilinci tüketicilerde tam olarak yerleşmemiştir.
8. Tüketicilerin gelir düzeylerinin artışı, onlara “Organik ürün” satın alabilme imkânı yaratmaktadır. Yani organik ürünlere olan talep, gelir düzeyi ile doğru orantılıdır.
9. Organik ürünlerin konvansiyonel ürünlere göre satış fiyatları şu anda abartılı bir orandadır. Normalde %20-40 arasında bir fiyat farkının normal karşılanabileceği organik ürün fiyatları maalesef çok daha fazladır.
10. Organik ürünler şu anda çoğunlukla süper marketlerde pazarlanmakta olup “Organik” ya da “Doğal ürün marketleri” sayısında artışlar gözlenmektedir.
11. İç pazarda satılan organik ürünlerin başında kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı ve fındık gelmekte olup, bu grubu zeytinyağı, bal, marmelat ve reçeller ile tahıl ürünleri ve baklagiller takip etmektedir. Organik taze sebze ve meyve

---

²⁷ TC Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Müdürlüğü, (2006), **Organik Tarım Strateji Belgesi (Taslak)**, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ankara

satışları daha alt sıralarda yer almakta, işlenmiş ve özellikle dondurulmuş organik sebze ve meyvelerin pazara arzı şu anda mevcut değildir.

12. Tüketici talepleri, organik et, süt, yumurta vesaire hayvansal ürünlerde de gündeme gelmekte fakat bunların sertifikalı üretimleri ülkemizde şu anda mevcut değildir.
13. Tahminlere göre Türkiye’de organik ürün satan perakendeci market sayısı 100’e yakındır. Bunlara ilave olarak bazı süpermarketlerin organik ürün reyonları da mevcuttur. Tüketici bilinci ve talebinin artışıyla bunların sayısı daha da artacaktır.
14. Bazı turizm yörelerimizde otel, motel ve restoranlarda doğal ve organik ürünlerden yapılan organik yemek mönüleri artış eğilimi göstermektedir.
15. Organik ürünler tüketim ve pazar yapısı, tüketiciye yönelik olarak yapılacak bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları ile geliştirilebilecektir. Organik iç pazar şu anda çok küçük olup Türkiye’nin, iç pazar talebinin çok üzerinde bir organik ürün üretme kapasitesi ve Türk gıda sanayinin bu konuda yeter donanım, bilgi ve tecrübesi vardır.”

Bu anket sonuçları değerlendirildiğinde;

- a) Organik ürün tanıtımı yapılmalı ve tüketici bilinçlendirilmeli,
- b) Organik ürün mağazaları ve reyonları yaygınlaştırılmalı,
- c) Konvansiyonel ürün ile organik ürün arasındaki fiyat farkı makul düzeye indirilmelidir,

sonuçları ortaya çıkmaktadır.

2.1. Organik Ürünlerin Pazarlama Kanalları

Türkiye’nin organik tarım ile ilgilenmeye başlaması ve organik ürün üretimi, yurtdışından gelen ürün talepleri sayesinde olmuştur. Dolayısıyla 1980’li yıllardan beri Türkiye’de organik tarım ürünleri, ihracata yönelik olarak üretilmekte ve pazarlanmaktadır.

Çeşitli nedenlerle iç tüketim taleplerinin doğması ve tüketici bilincinin artışı ile iç pazar da dış pazar kadar hızlı olmasa da, artış eğilimi göstermektedir.

Organik ürünlerin iç pazarda değerlendirilmesi, doğrudan üreticiden-tüketiciye veya belirli bir pazarlama ağı ile üreticiden süper marketler vasıtasıyla tüketiciye olmaktadır.²⁸ Bununla birlikte ciddi miktardaki organik ürün, üreticiden gıda sanayine yönelmekte, gıda sanayinin işlediği ürünlerin büyük kısmı yurt dışına gönderilmekte, küçük bir bölümü de organik marketler veya süpermarketlerin organik ürün reyollarında tüketiciye sunulmaktadır.

İhracat firmalarının bir kısmı yabancı ya da yabancı ortaklı, bir kısmı da yerli firmalardır. İhracatın yapıldığı Avrupa ülkelerinde ve ABD 'de kalite ve güvenilirlik ön planda olduğu için ihraç edilecek ürünlerin çok iyi denetlenen üreticilerden sertifikalı olarak temin edilmesi yasal bir zorunluluktur. Kontrolün iyi yapılmadığı üretici veya üretim alanlarından temin edilen ve işlenip ihraç edilen ürünlerde, herhangi bir kimyasal kalıntı bulunması halinde, birinci derecede ihracat şirketi, bilahare kontrol ve sertifikasyon şirketi sorumlu tutulmakta ve savunma istenmektedir. Dolayısıyla ihraç edilen organik ürünlerdeki problem direkt olarak Türkiye'nin prestijini sarsmaktadır. Bu nedenle, kontrol ve sertifikasyon şirketlerinin güvenilirliği yanı sıra ihracat şirketinin de kendi kontrol mekanizmasını, izlenebilirliğin sağlanması doğrultusunda iyi çalıştırması zorunludur. Türkiye'deki organik ihracat firmaları, bazı istisnalar dışında, hem üretici hem de ihracatçı konumundadırlar.²⁹

2.2. Organik Ürünlerin Maliyet Unsurları

Organik Tarımsal Üretim, konvansiyonel üretime göre daha az girdi kullanılan bir üretim şekli olduğu halde, çeşitli kültürel işlemlerin insan emeğine ihtiyaç göstermesi nedeniyle işçilik maliyetleri daha yüksektir.

Konvansiyonel üretimde kullanılan ticari gübrelerin yerine hayvansal ve yeşil gübreler veya organik maddelerin kullanımı, sentetik kimyasallar yerine organik preparatlar veya biyolojik mücadele elemanlarının kullanılması, her iki tarım şeklinin

²⁸ Mehmet Marangoz, (2008), **Organik Ürünlerin Pazarlanması**, Ekin Yayınevi, Bursa, s. 193

²⁹ Arca Atay, Ertegun Sarı (2005), **Organik Tarıma Başlarken**, Bursa Ticaret Odası Yayınları, Bursa, s.40

birbirine göre maliyet unsurunu bazı üretimlerde arttırmakta bazı ürünlerde ise azaltmaktadır.³⁰

Organik tarıma ilk başlayan üretici ya da firmaların, organik tarım kurallarına göre beklemeleri gereken “Geçiş döneminde” de belirli bir kayıpları vardır. Bunun nedeni, organik kurallara göre üretilmiş olsa bile, ürünlerin ilk 3 yıl organik olarak değerlendirilmeyiştir. Dolayısıyla ilk 3 yıl karşılaşılabilecek ürün azlığı önemli bir gelir kaybına yol açabilir. Fakat bazı araştırmalarımızdaki gözlemlerimiz, ilk defa tarımsal üretim yapılan arazilerde herhangi bir ürün kaybının olmadığı şeklindedir. Ürün kaybına, genelde yoğun tarım yapılmış arazilerde organik tarım kurallarına göre üretim yapmaya başlandığında rastlanmaktadır. Zira topraklar yoğun tarım nedeniyle yorulmuş, fiziksel ve kimyasal yapısı bozulmuştur.

Toprağın ihtiyacı olan besin maddelerinin aksatılmadan organik maddelerle verildiği, mikro ya da makro biyolojik unsurların korunup çoğaltıldığı yani ekolojik dengenin sağlandığı bir tarımsal üretimde, verim kaybının olmayacağı bir gerçektir.

Üreticiye ürettiği organik ürünler için konvansiyonel ürünlerden daha fazla para verilmesinin nedeni, hem yukarıda bahsedilen olumsuz koşullar nedeniyle daha az ürün elde etmesi, hem de bu işe devam etmesi için bir çiftçiye motivasyon unsuru yaratmaktır.

Üretim sırasında çiftçiye nakdi ve aynı yardımlarda bulunulması şart olmamakla birlikte, özellikle organik tarım girdilerinin bir kısmını teminde karşılaştacağı zorluklar dikkate alınırsa çiftçiye yardımda bulunmak gerekmektedir. Bu da gıda üretim ve ihracat firmasının üretim maliyetine etki eden başka bir faktördür.

Kontrol ve sertifika firmasına her üretim alanı ve her bir ürün için, gerek üretim esnasında gerekse ihracat sırasında bir bedel ödenmektedir. Çiftçilerin bireysel olarak kontrol ve ürünlerini sertifikalandırmaları kendileri için yüksek bedelli bir maliyettir. Bu nedenle önerilen sistem, çiftçilerin bağımsız projeler yerine, birlik ya da kooperatif

³⁰ **Organik Tarım Analizi ve AB Pazarı Fırsatı**, (2006), İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2006-12, İstanbul, s.43

oluşturarak arazilerini toptan olarak kontrol ve ürünlerini toptan olarak sertifikalandırılması şeklindedir. Organik gıda işini yapan büyük firmalar, üretim miktarlarına göre sertifikasyon firmalarına yılda 5.000-20.000 Euro arasında bir bedel ödemektedirler. Organik tarımın desteklenmesi için Tarım Bakanlığında “destek” (teşvik) talebinde bulunan üretici ve firmalar, kontrol ve sertifikasyon şirketlerine ödenen bu meblağın hepsi ya da bir kısmının devlet tarafından karşılanmasını istemektedirler. Zira Avrupa’da birçok devlet, organik tarımın desteklenmesi ve vatandaşlarının sağlıklı gıdalar yiyebilmesini sağlamak üzere çeşitli sübvansiyonlar uygulamaktadır. Bu tür sübvansiyonlar, ihracat şirketlerinin daha fazla ürün ihraç etmesine imkân vereceği gibi organik ürünlerin iç piyasaya arzı konusunda da tetikleyici bir faktör olabilir.³¹

2.3. Türkiye’de Organik Ürün İç Pazarının Yapısı ve Geliştirme İmkânları

Ülkemizde büyük bir potansiyeli olan organik tarımın daha fazla gelişmesi ve yaygınlaşması için iç piyasanın göz ardı edilmemesi gerektiği ortadadır. 5. Bölümde bahsedilecek olan iç piyasaya yönelik olarak yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre, Türk tüketici eğilimlerinin önemli bir iç piyasa potansiyelinin var olduğuna işaret ettiği ortaya çıkmaktadır.

Başlangıçta dış talebe yönelik olarak yapılan organik tarımsal üretimin zaman içerisinde önemli aşama kaydettiği bilinmektedir. Ancak, ülkemizde halihazırda organik ürünlere yönelik kayda değer bir iç piyasa mekanizması bulunmamaktadır. Bu olumsuzluğun nedenleri araştırıldığında; gelir düzeyi, eksik veya yanlış bilgi, aşırı pahalı ürün fiyatları, tüketici bilinci, pazarlama alt yapısındaki eksiklikler gibi olumsuzluklar karşımıza çıkmaktadır. Bu ise, organik ürünlerin tüketiminin geniş kitlelere ulaşmasını engellemektedir. Halbuki organik ürün ihracatımızda rakip olarak nitelendirilebilecek ülkelerde, örneğin; Arjantin’de organik üretimin yaklaşık %15’i, İtalya’da yaklaşık %57’si iç piyasada tüketilmektedir.

İhracatta karşılaşılan sorunlar ve rakip ülkelerin bazı önemlerde avantajlı duruma gelmeleri ve ülkemizde organik ürünlere yönelik potansiyel talep iç pazarın

³¹ Arca Atay ve Erteğün Sarı (2005), **Organik Tarıma Başlarken**, Bursa Ticaret Odası Yayınları, Bursa, s. 41 – 42

gelişimi için başlıca nedenler olarak sıralanabilmektedir. Ancak, bugüne kadar istenilen seviyede bir iç pazarın oluşmamasında talep eksikliğinin rolü büyük olmaktadır. Aslında 5. Bölümde bahsedilen yurt içi talebe yönelik bazı çalışmalarda ülkemizde önemli bir organik ürün iç pazar potansiyelinin var olduğundan söz edilebilmektedir.

İç pazardaki mevcut potansiyeli değerlendirilebilmesi için tanıtım ve bilinçlendirme çalışmaları mutlak öneme sahiptir. Çünkü yapılan araştırma çalışmalarında, gelir düzeyi yüksek ve orta yaş grubu tüketicilerin talep yaratmada önemli bir potansiyel olduğu vurgulanmaktadır.

Organik üretimin iç piyasada değerlendirilebilmesi için satış aşamasında en önemli rolü süper/hiper marketlerin oynayacağı tahmin edilmektedir. Ancak, söz konusu marketlerin organik ürünler için ayrı bir stand tahsis etmesi konusunda maddi bakımdan sorunlar bulunduğu bildirilmektedir.

Sebze-meyve pazarları da organik ürün satışının yapılabileceği önemli yerler olarak görülmektedir. Yapılan araştırma çalışmalarında, ülkemizdeki tüketicilerin yaklaşık %80'inin meyve ve sebze alışverişlerini pazarlardan yaptıkları görülmektedir. Yine yapılan araştırmalarda, tüketicilerin %55'i organik ürünleri satın almak istedikleri yer olarak sebze-meyve pazarlarını tercih edeceklerini bildirmişlerdir.

Organik ürünlerin iç piyasada satılabileceği bir diğer satış yeri ise organik ürün satış dükkânlarıdır. Ülkemizde büyük şehirlerde tüketicilerin organik ürünleri temin edebilecekleri bu tür satış yerleri az sayıda mevcuttur. Hâlbuki AB ülkelerinde tüketicilerin önemli bir kısmı organik ürünleri satın alırken bu tür dükkânları tercih etmektedir. Örneğin; İtalya'da tüketicilerin %39'u, Almanya'da %38'i, Fransa'da %28'i organik ürün alışverişlerini organik ürün dükkânlarından almaktadır. Genellikle bu işyerleri ile yapılan ikili görüşmelerde; işyeri sahipleri kiraların yüksek olmasından, ürün çeşitliliğinin azlığından ve tanıtım kampanyaları eksikliğinden dolayı yeterli satış yapamadıklarından, ürünlerin raf ömrünün konvansiyonel ürünlere göre daha kısa olduğu için daha fazla risk aldıklarından yakınmaktadır.

Sonuçta; iç piyasada istikrarlı, yaygın ve işlevsel bir pazarın geliştirilebilmesi için, ülke genelinde organik üretim ile ilgili kurum ve kuruluşların bir araya gelerek yukarıda bahsedilen sorunların çözümü yönünde çalışmalar yapması gerekmektedir.³²

2.4. Türkiye’de Organik Ürünlere Yönelik Tüketici Tercihleri

Ülkemizde başlangıçta özellikle AB ülkelerinden gelen talebi karşılamak amacıyla çalışmalar yapılmıştır. AB ülkelerinde de bu konuda oldukça fazla çalışma gerek proje formatında gerekse bilimsel çalışmalar şeklinde yürütülmüştür.

Çalışmalar, Türkiye’de organik olarak üretilen ürünlere yönelik bir iç piyasanın yaratılma olanakları ve bu bağlamda tüketici eğilimleri araştırılmıştır. Çalışma bulgularına göre, ankete konu olan hanelerin büyük bir kısmı organik ürün olarak nitelendirilen ürünleri hiç duymamış olmalarına rağmen (%91,3) tüketicilerin gıda alışverişlerinde ürünlerin besin değeri, katkı maddeleri ve ilaç kalıntısı bulundurmamaları gibi konularda duyarlı olmaları organik ürünlere yönelik bir iç Pazar potansiyelinin var olduğu konusunda önemli işaretler vermektedir.

Tüketiciler açısından taze meyve ve sebze tüketirken öncelikle göz önünde bulundurulacak özelliğin, meyve ve sebzenin taşıdığı besin değeri olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Daha sonra ürünün katkı maddesi ve ilaç kalıntısı bulundurmaması arzulanan diğer özellikler olarak sıralanmıştır. Lezzet ve fiyat gibi diğer özellikler de üçüncü ve dördüncü arzulanan özellikler olarak sıralanmaktadır.

Özellikle gelir düzeyi yüksek, orta yaşın üstünde ve sağlık riskleri konusunda duyarlı tüketicilerin önemli bir talep potansiyeli oluşturmaları çarpıcı araştırma bulguları arasında görülmektedir. Özellikle bu gruba giren tüketicilerin organik ürünler için %2 oranında bir fiyat primi (konvansiyonel ürünlere göre %2 daha fazla fiyat farkı) ödemeyi kabul ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu oranın düşük olarak değerlendirilmesi

---

³² Hüseyin Gazi Kaya, (2003), **Dünya’da Ve Türkiye’de Organik Tarımsal Ürün Ticareti Ve Tüketici Reaksiyonları**, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı (Yayımlanmamış rapor), Ankara, 2003, s.12-14

ankete katılan hanelerin büyük bir kısmının organik tarımdan haberdar olmamasından kaynaklanmaktadır.

2001 yılında ülkemizde yapılan bir organik ürün talep araştırması çalışmasında (Türkiye’de Organik Ürün Talep Araştırması-Ankara), seçilmiş dört üründe (domates, hıyar, tavuk eti, yumurta) çeşitli fiyat farkı düzeylerinde talep potansiyeli araştırılmıştır. Çalışmada, Ankara kent merkezindeki organik ürünlere olan potansiyel talebi belirlemek amacıyla bahsi geçen ürünlerde 400 hane halkını kapsayan anket çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Anket yapılan hane halkının %33,4’ü organik (doğal ve ekolojik) ürünün ne olduğunu doğru bilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; ankete konu olan ürünlerde (domates, hıyar, tavuk eti, yumurta), ürünün organik olması durumunda fazla fiyat farkı ödemeye gönüllü bir tüketici kesiminin olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim tüketimini azaltmadan %50 ve %100 fiyat farkı ödemeye gönüllü tüketicilerin toplam hane halkı içindeki oranı domates için %24,2, hıyar için %16, tavuk eti için %12 ve yumurta için %12 olarak bulunmuştur.³³

Her iki araştırmada da; tüketicilerin bilgilendirilmesi durumunda organik ürünlere olan talep potansiyelinin artacağı yönünde sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Bu açılardan bakıldığında eğitim ve gelir düzeyi de dikkate alınarak bir genelleme yapılabilir. İnsanlarımız sağlıklı yani organik ürünleri abartılı fiyat farkı olmamak kaydı ile tercih etmektedirler. Bu durum adana ili içinde böyledir.

2.5. Türkiye’de Organik Tarımsal Ürünlerin Üretim Standartları

Temmuz 2002 tarih ve 24812 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Yönetmelikte belirtilen kurallara uymak kaydıyla tüm ülke sathında organik tarım metodu uygulanabilir. Bu konuda aşağıdaki koşullara uyulur:³⁴

³³ Hüseyin Gazi Kaya, (2003), **Dünya’da Ve Türkiye’de Organik Tarımsal Ürün Ticareti Ve Tüketici Reaksiyonları**, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı (Yayımlanmamış rapor), Ankara, 2003, s.25-26

³⁴ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Organik Tarım Kanunu, www.tarim.gov.tr

1. Karayolları Genel Müdürlüğü ağındaki ana yollara, 1 Km. mesafedeki tarım arazilerinde organik bitkisel üretim yapılamaz.
2. Ağır sanayi tesisleri, reaktör, hidrolik ve termik enerji santrallerine, maden işletmelerine, kentsel atıkların toplu olarak bırakıldıkları alanlara 3 Km. mesafedeki tarım arazilerinde organik tarım yapılamaz.
3. Burada bahsedilen hususlar dışında, çevre kirliliğinden şüphe duyulan alanlarda organik tarım yapılıp yapılmayacağına, konu uzmanlarının raporu istenerek kontrol ve /veya sertifikasyon kuruluşu tarafından karar verilir.

Organik tarım, sözleşmeli tarım esasına dayanır. Sözleşme; Bakanlığın, 1.8.1998 tarihli ve 23420 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan, Sözleşmeli Tarımsal Ürün Yetiştiriciliği ile ilgili Usul ve Esaslar Hakkındaki Tebliğ hükümlerine göre sözleşmeli müteşebbise yaptırılır. Bu şartların yerine getirilmesi bir sertifikasyon kuruluşu tarafından denetlenir.

2.6. Türkiye’de Organik Tarım Uygulaması

Organik tarımın uygulanması uyulması gereken bir takım ilkeler ve süreçleri içermektedir. Özellikle araştırma – geliştirme çalışmalarının yön verdiği organik tarım uygulamasının hayata geçirilmesinde, üretim kararı alınmasından ürünün tüketiciye ulaştırılmasına kadar geçen süreçte, üretimin başlaması ve geliştirilmesi ile ilgili yol, yöntem ve denetim süreçleri önem kazanmaktadır. Bunları da belirleyen ulusal ve uluslararası bir takım kurallardır. Ülkelerde bu süreç teknik ve prosedür olarak kanun ve yönetmeliklerle belirlenmektedir.

2.6.1. Organik Tarıma Başlama Kararının Alınması

“Organik tarım kanunu ve yönetmeliği incelenerek organik tarımın esasları öğrenilmelidir. Organik tarımın kurallarına uyularak yapılacak olan kontrollü ve sözleşmeli üretimde kayıt ve kalitenin esas olduğu kabul edilmelidir.

Organik tarım yapılacak araziler; geleneksel üretim yapılarak ilaçlanan tarlalar, yol, fabrika ve benzeri kirletici yapıların yakınında bulunmamalıdır. Mesafelerin tespiti için bir kontrol ve sertifikasyon firmasının yardımından faydalanılabilir.

Organik tarım yapmaya karar verilen arazide; sebzeler gibi tek yıllık bitkilerde 2 yıl, meyve ağaçları gibi çok yıllık bitkilerde 3 yıl süreyle geçiş dönemi uygulamasıyla organik tarım esaslarına göre üretim yapılacağı fakat "Geçiş dönemi ürünü" elde edileceği ve böyle pazarlanacağı bilinmelidir.

Aynı tarlada her yıl aynı ürünün üretimi yerine bölgeye göre uygun ekim nöbeti (münavebe/rotasyon) uygulaması yapılacağı kabul edilmelidir.

Kontrol ve sertifikasyon firmalarından birisi ile sözleşme yapılarak, belirli bir masraf karşılığı, üretimin her aşamasında kayıt tutulması ve yapılacak kontroller sonucu sertifika alınması gerektiği bilinmelidir.³⁵

“Organik tarıma başlama kararı alınmasından sonra göz önünde bulundurulması ve uyulması önem arz eden konular ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Yurt içi ve yurt dışında uygulanan ilgili kanun ve yönetmeliklerin incelenmesi
2. Ekolojik ve ekonomik analizin yapılması
3. Alınabilecek danışmanlık hizmetlerinin araştırılması
4. Organik ürün deseninin belirlenmesi ve üretim bilgilerinin derlenmesi
5. Ön dokümantasyon hazırlığının yapılması
  - a. Üretici bilgilerini içeren organik üretici kartlarının hazırlanması
  - b. Son üç yıllık üretim bilgilerini kapsayan organik üretici arazi envanterinin hazırlanması
  - c. Organik tarım parsellerin krokilerinin hazırlanması
  - d. Organik tarım yönetim planının hazırlanması
6. Kontrol ve sertifikasyon hizmetleri için teklif alınması ve tekliflerin değerlendirilmesi
7. Kontrol ve sertifikasyon firması ile sözleşme imzalanması ve kontrol/sertifikasyon sürecinin başlatılması
  - a. Kontrolör tarafından proje sahibinin hazırladığı dokümanların incelenmesi
  - b. Kontrol faaliyetinin başlaması

³⁵ <http://www.orguder.org.tr/tarim.html>, Son Erişim Tarihi: 29.08.2009

- c. Üreticiler veya işleyici firmalar ile görüşmelerin yapılması
  - d. Arazi/işletme incelemelerinin yapılması
  - e. Numune alımı ve analiz kararlarının alınması (Analizler ancak bu işle ilgili akredite olmuş laboratuvarlar tarafından yapılabilir.)
8. Organik tarım esaslarına göre rapor yazılması
- “Kontrol edilen her bir projenin raporu yazılmak zorundadır. Raporun içeriği talep edilen sertifika standardının sorularına yanıt vermelidir. Sertifikasyon işlemi yetkili bir başkası tarafından bu rapor ve bu raporun ekleri incelenerek yapılmaktadır.”*
9. Sertifikasyon Sürecinin başlaması
10. Satış Sertifikasının düzenlenmesi

Satın alma, işleme, paketlenme, satış vb. faaliyetlere ilişkin sürecin kontrolü belgeleme ve bilgilendirme düzeyinde devam eder.

Kontrol ve sertifika masrafları ise, kontrolörün firma merkezi ile proje bölgesi arasında ulaşım için harcanan zaman, arazi uygulamasında harcanan zaman, rapor ve benzeri ofis çalışmaları için harcanan zamanın ücretlendirilmesidir.”³⁶

2.6.2. Organik Ürünlerde Kontrol ve Sertifikasyon

Organik tarım, yönetmelikte belirtilen kurallara uymak kaydıyla tüm ülke sathında uygulanabilir. Ancak; üretimin ana koşulu sözleşmedir ve bu çerçevede kontrol ve sertifikasyona tabidir. Organik tarım sözleşmeli tarım esasına dayanır. Sözleşme; Bakanlığın, 30 Haziran 1996 gün ve 22682 sayılı, Sözleşmeli Tarımsal Ürün Yetiştiriciliği İle İlgili Usul ve Esaslar Hakkındaki Bakanlık Tebliği hükümlerine göre yapılır. Her kontrol ve/veya sertifikasyon kuruluşu bir sözleşme örneği hazırlamak, bu örneği ve sözleşme yaptığı müteşebbislerin listesini bilgi için komiteye bildirmek zorundadır.³⁷

Organik tarım metoduyla üretim yapmak isteyen herhangi bir müteşebbis, bireysel ya da bir proje dâhilinde faaliyette bulunabilir, ancak; iki halde de bir kontrol ve/veya sertifikasyon kuruluşu ile sözleşme yapması zorunludur. Şayet müteşebbis

³⁶ <http://www.orguder.org.tr/tarim.html>, Son Erişim Tarihi: 28.08.2009

³⁷ Adem Atasay, Nurgül Türemiş, (2007), (Doktora tezi) **Eğridir (Isparta) Koşullarında Organik Çilek Yetiştiriciliğinin Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma**, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, Adana, s. 23

orman alanlarından ürün toplayacaksa; ürün toplamadan önce Orman Bakanlığında, doğal alanlardan ürün toplayacaksa; ürün toplamadan önce, bu alanların mülkiyetinin ait olduğu makamlardan izin almak zorundadır.

Organik tarım belli tekniklerle donanmış bir üretim disiplindir. Organik üretimin özelliği, her aşamasının kontrollü olması ve ürünün sertifikalandırılmasıdır. Ürünün sertifikalandırılmasının anlamı, üretimde organik ürün yönetmelik hükümlerine tam olarak uyulmasının güvence altına alınmasıdır.

Bu güvence ve kontroller organik tarımda dünya standartlarının yakalanması ve kaliteli ürün elde edilmesi için önemlidir.

Kontrol ve sertifikasyon işlemi aynı kuruluş tarafından yapılabileceği gibi ayrı ayrı kuruluşlar tarafından da yapılabilir.

Kontrol; organik tarımın sözleşmeli tarım şekli olması itibariyle üretimin başından sonuna kadar muntazaman kayıtlar tutma, üretim sürecini gözlem altına alma, gözlem sonuçlarını rapor etme, ürünün organik niteliğini laboratuvar analizleri ile test etme ve denetlemedir.

Sertifikasyon ise; bütün kontrol yöntemlerini uygulayarak elde edilen organik ürünün geldiği aşamanın belgelenmesidir.

Kontrol yetkisi verilen kuruluşlar veya kontrolörler yetkilerini bir başka kurum ve/veya kuruluşa veya başka kişiye devredemez.³⁸

2.6.3. Organik Ürün Sertifikası Uygulaması

Çevre ile uyumlu bir üretim şekli olan organik üretim, çiftlik ve yerel kaynakların kullanımına dayanan kendine yeterli kapalı bir sistemin oluşturulması ve nihai ürün yerine tüm üretim sürecinin kontrol edilip sertifikalandığı üretim sistemidir. Sözleşmeli çiftçiler, bahçelerinde ve tarlalarında hiçbir şekilde sentetik kimyasal ilaç,

³⁸ <http://www.tarim.gov.tr/Mevzuat,Yonetmelikler.html?LanguageID=1>

hormon ve gübre kullanmamayı imzaladıkları sözleşmelerle taahhüt ederler. Bu şartlara uygun olarak üretimi yapılan organik ürünlerin her birine, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından denetleme yetkisi verilen uluslararası bağımsız denetleme firmaları, ürünlerin organik ürün olarak kontrollü yetiştirildiğini belgeleyen, "Organik Ürün Sertifikası" verirler.

Kontrol ve Sertifikasyon firmaları, Organik Tarım kanunu ve Yönetmeliğinde belirlenen görevlendirme esaslarına göre kontrol ve sertifikasyonu yaparlar. Bu kanun ve yönetmelikte aynı zamanda kontrol organlarının kimler olabileceğini, hangi hususları yerine getirmeleri gerektiğini de belirlerler.

Ülkemizde kontrol ve/veya sertifikasyon faaliyetinde bulunmak isteyen yerli veya yabancı özel veya resmi kuruluşlar Bakanlık bünyesinde bulunan Organik Tarım Komitesine başvurur. Komite tarafından gerekli incelemeler yapıldıktan sonra uygun bulunan kuruluşlara 3 ay içinde kontrol ve /veya sertifikasyon izni verilir.

Organik olarak üretilen tarımsal ürünler ihraç edilirken 06 Ocak 1996 tarih ve 225 15 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “İhracat Rejim Kararı “ve buna bağlı “İhracat yönetmeliğine” göre her ihraç edilen parti için kontrol organından bir ihracat sertifikası alınmakta ve bunu İhracatçı Birliklerine ibraz ettikten sonra ürünün ihracatına izin verilmektedir.³⁹

2.6.4. Organik Ürün Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşları

Organik ürün kontrol ve sertifikasyon kuruluşları Türkiye’deki organik ürün üreticilerin kontrol ve sertifikasyon işlerini Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı adına denetlemektedir. Bu denetleme sürecinde organik ürün üretim şartlarının sağlanıp sağlanmadığını bu firmalar kontrol etmektedir. Bu kuruluşlar yerli ve yabancı kökenli firmalar olarak faaliyetlerini devam ettirmektedirler. Bu kuruluşlar direk olarak Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına bağlıdır (Bu kuruluşlar EK 1’de sunulmuştur).⁴⁰

³⁹ <http://www.orguder.org.tr/tarim.html>, Son Erişim Tarihi: 25.08.2009

⁴⁰ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, <http://www.tarim.gov.tr>, 5262 sayılı kanun, kabul tarihi 1/12/2004, Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 3/12/2004 Sayı: 25659 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 44

Organik ürün sertifikaları, ürünlerin yetiştiği arazinin toprak analizlerinden başlayarak hasat, işleme, ambalajlama ve depolama zincirindeki her safhasında gerekli şartlara uyulduğunu belgelemektedir. Sertifikalama sisteminin 3 ayağı bulunmaktadır. Bunlar, üreticiler, satıcılar ve bağımsız kontrol ve sertifikasyon firmalarıdır.

Organik tarımın kontrol ve sertifikasyonu, Tarım ve Köy işleri Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş firmalar tarafından yapılmaktadır.

Tablo – 6 Organik Tarım Müteşebbis Sertifikası Örneği⁴¹

Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşunun Adı	:
Kod Numarası	:
Adresi	:
Sertifika Numarası	:
Müteşebbisin Adı Adresi	:
Ürün Adı ve Özelliği⁴²	:
Sertifikalanma Statüsü	:
Sözleşme Numarası	:
Faaliyet Şekli	:
Sertifikanın Sona Eriş Tarihi	:
Sertifika Onay Tarihi ve Yeri	:
Bu belgeyle; yukarıda belirtilen ürünlerin, 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu ve .....Yönetmelik kapsamında üretildiği onaylanmaktadır.	

İç pazarda dükkânlarda, marketlerde ve hipermarketlerde satılan organik ürünlerin ambalajların üzerinde, Tarım ve Köy işleri Bakanlığının logosu ve yanında kontrol ve sertifikasyon firmasının logosu bulunması ve organik ürünün ambalajında kontrol ve sertifika firması tarafından kontrol edilip sertifikalandırıldığı yazı ile belirtilmesi gerekmektedir. Ancak bu tanımlara uygun ambalajlarda satılan ürünler kontrol edilmiş ve sertifikalandırılmış ve organik olan ürünlerdir. Tablo – 6 ve Tablo – 7’da bu sertifikaların birer örneği yer almaktadır.

⁴¹ **Organik Tarım Kanunu ve Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik;** Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, ANAKARA, 2005 Sf 66

⁴² Ürünün Adı ve Özelliği: Ürün veya ürün grupları yazılır.

Tablo – 7 Organik Tarım Ürün Sertifikası Örneği⁴³

Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşunun Adı	:
Kod Numarası	:
Adresi	:
Sertifika Numarası⁴⁴	:
Ürün Adı ve Özelliği	:
Sertifikalanma Statüsü	:
Ürün Miktarı	:
Hasat Yılı⁴⁵	:
Üretim Yılı⁴⁶	:
Ürünün Kaynağı⁴⁷	:
Sözleşme Numarası	:
Fatura Numarası ve Tarihi	:
Sevk ve İrsaliye Numarası ve Tarihi⁴⁸	:
Ambalaj Tipi ve Adedi	:
Parti Numarası ve Kalibresi	:
G.T. İ.P	:
Alıcı Ülke	:
Alıcı Müteşebbis Adı ve Adresi	:
Gönderen Ülke	:
Gönderen Müteşebbis Adı ve Adresi	:
Sertifika Onay Tarihi	:

Bu belgeyle; yukarıda belirtilen ürün, 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu ve .....Yönetmelik kapsamında üretildiği .....Kuruluşunca kontrol edilerek sertifikalandırılmıştır.

⁴³ **Organik Tarım Kanunu ve Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik;** Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, ANAKARA, 2005 Sf 67

⁴⁴ **Sertifika Numarası:** Organik Tarım Komitesince verilen Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşu kodu ile başlamak zorundadır.

⁴⁵ **Hasat Yılı:** Bitkisel üretim için yazılacak.

⁴⁶ **Üretim Yılı:** Hayvansal üretimde yazılacak.

⁴⁷ **Ürünün Kaynağı:** Üretici kod numaraları veya bir önceki sertifika numaraları.

⁴⁸ **Sevk ve İrsaliye Numarası ve Tarihi:** Fatura yok ise yazılmak zorundadır.

TC 24851/2005 yönetmeliğine göre sertifikalandırılmış ürünlerin etiketlerinde kullanılması zorunlu olan Organik Tarım Logosu Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil – 1 Türkiye Cumhuriyeti Organik Tarım Logosu

Tüm bu yükümlülüklerin yer aldığı ve açıklandığı yasa olan Organik Tarım Kanunu çalışmanın sonunda EK – 2’de yer almaktadır.

2.7. Türkiye’de Organik Ürünler Üretimi ve Pazarlanması

Sürdürülebilir tarım yöntemi olarak da tanımlanan “Organik tarım”, gerek dünyada gerekse Türkiye’de hızla yaygınlaşmaktadır. Türkiye’nin organik tarım ürünleri üretimi açısından çeşitli avantajları mevcuttur. Bu avantajlara rağmen; Türkiye, dünya organik tarım pazarından potansiyeli ölçüsünde pay alamamaktadır. Bu durum çoğunlukla, organik tarım ürünleri pazarlamasında izlenen hatalı pazarlama stratejilerinden kaynaklanmaktadır.

Organik Tarım; ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren, kimyasal ilaç ve gübreleri kullanmaksızın izin verilen girdilerle yapılan, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan faydalanmayı tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde

oluşturulmasını öneren, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan alternatif bir üretim sistemidir.⁴⁹

Bu üretim sisteminde her aşama kontrol altında olup, elde edilen ürün de sertifikalandırılmakta ve bu yöntemle de ürünlerin güvenilirliği kanıtlanmış olmaktadır.

Türkiye’de 5262 Sayılı Organik Tarım Kanunu 3.12.2004 tarih ve 25659 Sayılı Resmi Gazetede, yönetmeliği ise 10.06.2005 tarih ve 25841 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Türkiye’de sözleşmeli yetiştiricilik sistemi ile başlayan organik tarım ürünleri üretimi, konvansiyonel ürünlerde olduğu gibi talep yaratma çabalarının yoğunluk kazanması sonucu bağımsız projelerle gerçekleştirilen üretim şekliyle de desteklenmeye başlamıştır. Dış pazarlarca talep edilen çeşitlerin talep edilen miktarlarda üretilmesi ile 1985 yılında başlayan organik tarım ürünleri üretimi, 2000’li yıllara gelindiğinde yeni bir boyut kazanmıştır. Kuru incir, kuru üzüm ve kuru kayısı ile başlayan organik tarım ürünleri üretimi; bitkisel ürünler, işlenmiş gıda ürünleri, diğer tarım ve gıda ürünleri olarak sınıflandırabileceğimiz sektörel yelpazeye ulaşmıştır. İlk yıllarda sadece birkaç ürün organik olarak üretilirken, 2006 yılında üretilen ürün çeşidi 210’a ulaşmış, 8854 üretici 162.131 hektar alanda 309.522 ton ürün elde etmiştir. Ancak, bu çeşitliliğe karşın üretim miktarlarının iç ve dış pazarlar için yeterli olduğu söylenemez.

Organik tarım ürünleri üretimi ile ilgili 2007 verileri incelendiğinde, toplam üretimin %78’inin 13 il tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. 2007 yılında, Türkiye’nin organik tarım ürünleri üretiminde en büyük paya % 17 ile Şanlıurfa ili sahiptir. Daha sonra, Samsun, Manisa, Aydın ve Konya illeri gelmektedir. Bursa ilinin Türkiye organik tarım ürünleri üretimindeki payı ise %2 civarındadır.⁵⁰

⁴⁹ Filiz Pezikoğlu, (2004), **Organik (Ekolojik, Biyolojik) Tarımda Arz, Talep ve Pazarlama**, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova, s. 11

⁵⁰ Hasan Vural (1990), **Başlıca Tarım Ürünleri Maliyetleri**, Toprak Mahsulleri Ofisi Yayını, Ankara, s. 15

Türkiye'nin organik tarım ürünlerini pazarlamasında karşılaştığı bazı temel sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Üretimin önemli bir bölümü belli başlı ürünlerden oluşmaktadır. Ürün çeşitliliği azdır. Ticaret ve Sanayi Odalarının da desteğinde yapılacak dış pazar araştırmaları ile hedef tüketicilerin ihtiyaçları ve istekleri tespit edilmelidir. Hedef pazarların arzularına göre “Ürün çeşitlendirme stratejisi” izlenmelidir.
2. Genelde üretilen katma değeri düşük organik tarım ürünleri yerine katma değeri daha yüksek ürünlerin üretilmesi tercih edilmelidir. Ürün yaşam döngüsünde olgunluk ya da gerileme dönemine giren mevcut ürünler için “Pazar geliştirme stratejisi” izlenmelidir.
3. Yapılan ihracatlar genelde dış pazardan gelen isteklere göre gerçekleştirilmekte olup, belirli bir pazar bölümü ya da bölümleri önceden hedef olarak seçilmemektedir. Yapılacak olan dış pazar araştırmaları sonunda, işletme kaynaklarına uygun “Hedef pazar seçimi” stratejisi ya da stratejileri benimsenmelidir. Böylece belli bir ya da birden fazla pazar bölümüne odaklanma söz konusu olacağından, işletme kaynaklarının daha verimli kullanması sağlanmış olacaktır.
4. Türkiye'nin bu alandaki rakiplerinin izledikleri pazarlama stratejileri hakkında bilimsel bir araştırma ile karşılaşılmamıştır. Ticaret ve Sanayi Odalarının ya da İhracatı Geliştirme Merkezi'nin desteğinde, rekabet analizleri yapılmalı ve elde edilen sonuçlara göre işletmeler fiyat ve dağıtım stratejileri belirlemelidir.
5. Türkiye'de organik tarım ile ilgili eksiksiz ve güvenilir bir veri tabanı yoktur. Yapılacak çeşitli pazar araştırmalarının sonuçlarının ve diğer yurt içinden toplanan ilgili verilerin (ihracat rakamı, ihracat miktarı, üretim miktarı vb.) aktarılacağı bir veri ambarı kurulmalıdır.
6. Kaliteli ve katma değeri yüksek ürünler ile yüksek gelir gruplarının oluşturduğu pazar bölümleri hedef seçilmelidir. Böylece “Yüksek fiyat” stratejisi izleme olasılığı artacaktır.

7. Türkiye'nin organik tarım pazarında tanıtımı yok denecek kadar az yapılmaktadır. Dolayısıyla, tutundurma faaliyetlerine önem verilmelidir. Özellikle, organik tarım ile ilgili yurt dışı fuarlarına düzenli ve etkin olarak iştirak edilmelidir.
8. Yurt dışı pazarlara ulaşabilmek için, yerli işletmeler ile işbirliğine/güç birliğine gidilmelidir.
9. İç pazarda yetersiz olan talebin canlandırılması için, öncelikle tüketici eğitimi ve bilinçlendirme çalışmalarına önem verilmelidir. Bunun için, işletmeler aktif olarak çeşitli sosyal projelerde yer almalıdırlar.
10. En önemlisi gerek ulusal gerekse de uluslararası pazarlarda aranan bir marka (örneğin Bursa'da faaliyet gösteren ALARA Firması gibi) haline gelinmelidir.⁵¹

2.7.1. Pazarlama Stratejileri

Organik ürünlerin pazarlanmasında izlenen çeşitli yollar ve yöntemler vardır. Bunlar ürünlerin tüketici ile doğrudan buluşturulması veya dolaylı ve en kısa yoldan tüketiciye ulaştırılmasıdır. Her iki yolla da ürünler sağlıklı ve güvenli olarak tüketicinin kullanımına sunulur. Özellikle yaygınlaşan organik ürün dükkânları ve stantları tüketicinin organik ürünlere daha kolay ve kısa yoldan ulaşmasını sağlamaktadır. Organik ürünlerin dış piyasaya sunulmasında ise çeşitli firmalar ve kuruluşlar rol oynamaktadır.⁵²

2.7.2. Ürün Stratejisi

Yapılan pazar araştırmalarında da açıkça kendini gösterdiği gibi pazarda var olan kuru bakliyat, zeytinyağı, kuru incir, kuru kayısı, kuru elma, bal ve birkaç çeşit reçelden oluşan ürün gamı, bir ailenin ortalama mutfak ihtiyacını karşılamaya yetmemektedir. Tüketilen organik ürünler içinde kuru bakliyatlar toplam ürünlerin hemen hemen yarısına yakını oluşturmaktadır. Hedef Pazar olarak seçilen tüketici gruplarının bu tür gıdaları tüketme oranı, normal bir aileye göre daha düşük düzeydedir.

⁵¹ Hasan Vural (1990), **Başlıca Tarım Ürünleri Maliyetleri**, Toprak Mahsulleri Ofisi Yayını, Ankara, s. 19

⁵² Seçil Adalet Gök (2008), **Genişleyen AB Pazarında Türkiye'nin Organik Ürünleri Ticareti Açısından Değerlendirilmesi** (AB Uzmanlık Tezi), Ankara, s. 53

Tüm bunlar göz önünde tutulduğunda pazara; hedef kitlenin daha sıklıkla tükettiği süt ve süt ürünleri, yaş meyve ve sebze, et ve unlu mamuller gibi organik ürünler sunulmalıdır. Böylelikle ürün çeşitliliği çoğaltılıp; ürün gamı, bir ailenin mutfak ihtiyaçlarının belli bir bölümüne hitap edecek seviyeye getirilmesi öncelikli hedef olmalıdır.

Bu yolla organik tarımsal ürünlerin, hedef kitlenin toplam gıda harcamaları içindeki payı arttırılmalıdır. Bu amaçla, pazarın yeni ürünlere olan tepkileri yakından takip edilmeli ve ürünler bu bilgiler çerçevesinde geliştirilmelidir. Gerekli görüldüğü takdirde bu aşamada ürünlerin paket boyutlarında, ambalaj şekil ve renklerinde ve/veya ürünlerin içeriklerinde (kekikli domates salçası, ballı fındık v.b.) değişiklikler yapılarak tüketicinin ürünleri benimsemesi sağlanmalıdır. Doğru ürün içeriğini yakalamak için başlangıçta fazla miktarda üretilecek ürün çeşidinin tüketicinin aklını karıştırılabileceği ve bu nedenle normal tarımsal ürünleri tercih edebilecekleri de göz önünde tutulmalıdır. Böyle bir durumun ortaya çıkamaması için ürünlerin olabildiğince hızlı bir süreç içerisinde son hallerinin belirlenmesi gerekmektedir. Ürüne son hali verildikten sonra daha önceden denenmiş olan, ürün ve paket boyutları pazardan çekilmelidir. Böylelikle pazara yeni sunulmuş olan ürün pazarda güçlü bir yer edinecektir. Kazanılan bu yer sonucunda üretim devamlılığı ve tüketimde seçicilik ortaya çıkacaktır. Tüketici aldığı ürünün kalitesini anlayacak tercihinin bu yönde sürdürecektir.⁵³

2.8. Türkiye’de Organik Tarım Ürünlerine Yönelik Politikalar

Organik tarım ürünlerine yönelik politikalar incelenirken değişik açılardan konuya yaklaşmak gerekmektedir. Bu yaklaşımlar dünyada ve Türkiye’de organik tarımın gelişiminde önemlilik arz etmektedir. Politikaların belirlenmesinde ülkelerin özellikle sürdürülebilir politikaları göz önünde bulundurarak hareket etmeleri gerekmektedir. Bu durum da öncelikle ülkelerin geleceği açısından, daha sonra ise dünyanın geleceği açısından önemlidir.

⁵³ <http://orguder.org.tr/organiktarimpazarlama.html>, Son Erişim Tarihi: 01.09.2009

2.8.1. Mevzuat

Organik tarım sektörünün yapılanmasında karşılaşılan engellerin tanımlanması ve çözümlerin geliştirilmesi, organik tarımla ilgili bütün uluslar arası komitelerin ve kurumların rollerinin ve sorumluluklarının tanımlanması, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında Türkiye'yi güçlü bir konuma getirecek tedbirlerin başında gelmektedir. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Avrupa Birliği organik tarım politikalarını gözetilen yapılanmaları ve uygulamaları dikkate alınmalı ve dünyada organik tarım konusundaki yeni yaklaşımlara uyum sağlama ve bunlara özgü politikalar geliştirilmelidir. Bu açıdan AB dışındaki ülkelerin organik tarım ile ilgili mevzuatlarının dış ticarete yönelik yakından takip edilmesi önemlidir.⁵⁴

AB'de organik tarımsal üretimi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren çeşitli yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlardan dolaylı düzenlemeler, tarımdaki diğer düzenlemeler yanında organik tarımsal üretimi de yönlendiren maddeleri kapsamaktayken doğrudan düzenlemeler sadece organik üretimi konu almaktadır (Sayın, 2002)⁵⁵

2.8.2. Kurumsal Yapı

Organik tarımla ilgili kurumsal yapının geliştirilerek güçlendirilmesinde;

1. Organik tarımla ilgili daha geniş ve etkin bir kurumsal yapılanmanın sağlanması,
2. Organik tarımla ilgili çalışan teknik elemanların uzmanlık vasıflarının geliştirilmesinin sağlanması,
3. Kırsal Kalkınma Planlarının hazırlanması, organik ve tarımsal – çevre programlarının birleştirilmesi,
4. Güncel veri toplama ve paylaşmanın sağlanması, tüm üretim-tüketim zincirinde aksaklıkların belirlenerek önlenmesine yönelik çözümler geliştirilmesi ve uygulanması

⁵⁴ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Organik Tarımda Strateji Belgesi**, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (Taslak) (2006)

http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,organiktarim_taslak_strateji.html

⁵⁵ Cengiz Sayın, **Avrupa Birliği'nde Organik Tarıma Yönelik Politikalar**, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı: 2, ISSN: 1301-2215, Antalya, (2002), s.2

5. Tüm süreçte izlenebilirliği sağlanması, ileride olabilecek aksaklıkları erken teşhis ve telafi sistemi kurulması,
6. Taşra ve merkezdeki yapılanmanın güçlendirilerek idari yapının geliştirilmesi önem arz etmektedir.⁵⁶

2.8.3. Eğitim ve İletişim

Organik tarımla ilgili olarak geliştirilecek politikalarda yetişmiş eleman ve iletişim ağının da önemi yüksektir. Bunun için;

1. Avrupa Birliği ve diğer ülkeler tarafından yürütülen organik tarımla ilgili eğitim programlarına etkin bir şekilde katılım sağlanması,
2. Üreticilerin pazarlama, üretim ve işleme konularında bilgiye kolayca erişebilmeleri için örgütlenmelerini teşvik etmek amacıyla eğitimler düzenlenmesi,
3. İlgili Bakanlık, Kurum/Kuruluş ve Sivil Toplum Örgütleri ile birlikte organik tarım ve organik ürünlerin tanıtımı ile ilgili eğitim programları, konferanslar ve seminerler düzenleyerek, üretici ve tüketicilerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi,
4. Hizmet içi eğitim programlarında, organik tarımın temel ilkeleri, çiftlik planlaması, farklı ürün gruplarında yetiştirme tekniği, hasat sonrası işlemler, işleme, pazara hazırlama ve pazarlama, veri tabanı, kontrol ve sertifikasyon gibi farklı konulara da yer verilmesi,
5. Avrupa Birliği hibe fonlarından yararlanmak üzere eğitim projelerinin yapılması,
6. Sonuçlanan organik tarım araştırma proje çıktılarının uygulamaya aktarmak üzere yazılı ve görsel eğitim araçlarının hazırlanarak, dokümantasyon ve yayım faaliyetleri yapılması,
7. Ülkemizde var olan geleneksel bilginin değerlendirilmesi ve onaylanması, kayıt altına alınması ve yaygın olarak kullanıma kazandırılmasıyla organik tarımda maliyeti yükselten girdiler için alternatif, daha ucuz ve ülke ekolojisine uygun seçenekler ortaya konulması,

---

⁵⁶ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Organik Tarımda Strateji Belgesi**, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (Taslak) (2006)
http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,organiktarim_taslak_strateji.html

8. Organik tarımın ve organik gıda ürünlerinin tanıtımı ve tüketici bilincinin artırılmasına yönelik olarak görsel medya başta olmak üzere medya araçlarının etkin bir şekilde kullanılması,
9. Bilinçlendirme amaçlı içerik açısından zengin, yaratıcı ve etkili tanıtım spotlarının hazırlanması, sektör temsilcilerinden oluşan bir tanıtım grubunun oluşturulması ve bu konuda halkla ilişkiler ve reklâm şirketlerinden profesyonel destek alınması, gibi tedbirlerin ve uygulamaların hayata geçirilmesi yerinde olacaktır.⁵⁷

2.8.4. Üretim

Organik tarımla ilgili olarak geliştirilecek politikalarda üretime dair geliştirilecek plan, program, proje çalışmaları da yine organik tarımın başarılı uygulaması için önemlidir. Bu yönde şu noktalar göz önünde bulundurulmalıdır:

1. Ülkemizde küçük ve parçalı tarım işletmelerinin yaygın olduğu göz önüne alındığında organik tarımda üretici örgütlenmesinin teşvik edilmesi,
2. Organik tarımda üretim planlamasının yapılması,
3. Türkiye'nin avantajlı olduğu organik tohum, şeker, fosfat kayaçları, zeolit gibi ürünlerde üretim imkânlarının artırılarak, girdilerde yerel kaynakların kullanımının ön plana çıkarılması,
4. Diğer organik girdiler konusunda yapılacak ihtiyaç analizleri sonucunda, sektörün ihtiyaç duyduğu girdilerin üretiminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,
5. Organik tarımın temel felsefesine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimin kapalı sistemde yapılmasının geliştirilmesi ve organik tarımsal sanayi ile entegrasyonu için müteşebbislerin teşvik edilmesi,
6. Kontrol ve sertifikasyon maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla üreticilerin bir araya gelerek büyük ölçekli projelere yönelmelerinin teşvik edilmesi,
7. Doğa koruma alanları ile çevresel açıdan hassas bölgelerde uygun üretim tavsiyelerinin özendirici bir şekilde yapılarak organik tarımın bölge halkı için sürdürülebilir bir geçim kaynağı olarak yaygınlaştırılması,

⁵⁷ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Organik Tarımda Strateji Belgesi**, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (Taslak) (2006)
http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,organiktarim_taslak_strateji.html

2010 yılında işlenen tarım alanlarının %3 ü, 2020 de ise %8 i gibi hedeflerin öngörülmesi ve bu hedeflere ulaşmak için yapılması gerekenlere yer verilmesi gerekir.⁵⁸

Türkiye’de mevcut durum göz önüne alındığında açıklanmış kayıtlı rakamlar ve organik tarımdaki gelişmelere paralel olarak 9. Plan için 2007 – 2013 yıllarını kapsayan (7yıllık bir dönem) dönem için Tablo – 8’deki projeksiyon öngörülmektedir.

Tablo 8: Organik Tarım Alanlarının Toplam Tarım Alanı İçerisinde Oranı (%)

Kriter	2000	2005	2006(Tahmin)	2013(Hedef)
Organik Tarım Alanlarının Toplam Tarım Alanı İçerisinde Oranı (%)	0,1	0,8	1	3

2.8.5. Araştırma

Organik tarımla ilgili olarak geliştirilecek politikalarda araştırma – geliştirme aktivitelerinde de gerekli hassasiyet gösterilmelidir ki, yeni tekniklerin ve metotların bulunması ve hayata geçirilmesi organik tarımın başarısını artıracak ve ülkeyi de dışa bağımlı olmaktan kurtaracaktır. Bu yönde göz önünde bulundurulması ve dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Organik tarımsal üretimin yaygınlaştırılması ve üretimin artırılması için araştırmaların konu ve ürün bazında yapılması,
2. Organik tarım araştırma projelerinin, geniş katılımlı, çoklu disiplinli, sorunları giderici ve uygulanabilir olması,
3. Organik bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretimine uygun lokal tür ve çeşitlerin ıslahına yönelik çalışmalara öncelik verilmesi,
4. Organik ürünler ile konvansiyonel ürünlerin karşılaştırmalı ekonomik analizleri yapılarak araştırma sonuçlarının etüt edilmesi,
5. Dış pazar araştırmaları yanında iç pazarda organik tarım ürünlerine yönelik potansiyel talebin belirlenmesi için araştırmaların yapılması,
6. Araştırma sonuçlarının eğitimle uygulamaya aktarılması ve program öngörüsünün araştırma projesinde yer almasının sağlanması,

⁵⁸ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Organik Tarımda Strateji Belgesi**, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (Taslak) (2006)
http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,organiktarim_taslak_strateji.html

7. Avrupa Birliği hibe fonlarından yararlanmak üzere araştırma projelerinin yapılması,
8. Eko-sistemin korunmasına yönelik çevre dostu alternatif mücadele ve bitki besleme yöntemlerinin belirlenmesi için araştırma çalışmalarına öncelik verilmesi,
9. Araştırma programları çerçevesinde teknolojinin geliştirilmesi ve mevcut sorunlara çözüm aranması yönünde çalışmaları yürütülmesi.⁵⁹

2.8.6. Pazarlama

Organik tarımla ilgili olarak geliştirilecek politikalarda önemli konulardan biri de üretilen ürünlerin pazarlanması ve bunun da en etkin bir şekilde yapılmasıdır. Bunu yaparken de özellikle ülkeni içinde bulunduğu rekabet ortamının iyi analiz edilmesi ve buna göre stratejiler geliştirilmesi gereklidir. Bu kapsamda dikkate alınması gerekli olan konular şu şekilde sıralanabilir:

1. Organik tarım ürünlerinde ve organik girdilerde marka yaratılarak iç ve dış pazardaki talebin artırılması,
2. Organik ürün çeşitliliğinin ve işlenmiş ürün sayısının artırılması,
3. Türkiye’de iç pazarın geliştirilmesi için tüketici ihtiyaçlarının araştırılarak, okullar, hastaneler ve resmi kurumlarda organik ürün tüketiminin teşvik edilmesi,
4. Bebekler, çocuklar, yaşlı insanlar, hastalar gibi hassas tüketici gruplarına yönelik spesifik promosyon kampanyalarının geliştirilmesinin sağlanması,
5. Organik tarımın tekstil, kozmetik, agro-eko turizm gibi diğer sektörlerle entegrasyonunun sağlanması,
6. Potansiyel üreticilerle nihai pazarın buluşturulmasının sağlanması,
7. Dış pazara yönelik tanıtım fonu ve grubunun oluşturulması,
8. Dış ticaret verilerinde organik tarım ürünlerinin ayrı bir kalem olarak görölmesini sağlayacak bir istatistik toplama sisteminin kurulması,
9. İhracatta işlemlerin rekabet gücünü artırıcı bilgilendirme ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması.⁶⁰

⁵⁹ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Organik Tarımda Strateji Belgesi**, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (Taslak) (2006)
http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,organiktarim_taslak_strateji.html

2.8.7. Destekleme

Organik tarımın gelişmesi için;

1. Ürüne ve üretime yönelik destekler, konvansiyonel tarımdan organik tarıma geçiş desteği, pazarlamaya yönelik desteklerin sağlanması ve ülkemizde ekonomik gelişmede dezavantajlı bölgelerin belirlenerek organik üretim yapan üreticilere alan ya da üretim miktarına göre bir destekleme verilmesi.
2. Organik tarımın çevreye sağladığı olumlu katkılarının çevre programları içerisinde ilaveten desteklenmesi,
3. Organik tarım yapan üreticilerin, kontrol ve sertifikasyon ücretleri ile analiz ücretlerinin desteklenmesi,
4. Üretim-tüketim zincirinde depolama, paketleme, işleme ve nakliye gibi hasat sonrası işlemlerin geliştirilmesi için teşvik ve kredilerin verilmesi,
5. Avrupa Birliğinde olduğu gibi ülkemizde de organik ürünlerin pazarlanması, üreticilerin eğitimi ve danışmanlık hizmetleri üretici birlikleri tarafından yapılmalı ve üretici birliğine bağlı üreticilerin desteklerden daha fazla yararlanması sağlanmalıdır.

Organik tarım ve gıda pazarının geliştirilmesine yönelik olarak mevcut desteklerin mali düzenlemeler ile pekiştirilmesi gerekmektedir.⁶¹

AB’de organik tarımsal faaliyetlere yönelik desteklemeler OTP ve çevre politikaları kapsamında yürütülmektedir. Sadece, destekleme konusunu içeren farklı programlar uygulanmaktadır. Bu desteklemelerin şekli büyük çoğunlukla;

- a) Doğrudan üreticiye birim alana veya hayvan başına göre teşvik sübvansiyonu⁶² verilmesi,
- b) Ayrıca pazarlamaya yönelik çeşitli desteklemelerin uygulanması yönündedir. Bunlardan üreticiye teşvik sübvansiyonu verilmesinde;
- a) Bölgenin özelliği, ürün çeşidi ve işlenen alanın özelliğine bağlı olarak desteklemelerde %20-40 oranında farklılık oluşması,

⁶⁰ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Organik Tarımda Strateji Belgesi**, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (Taslak) (2006)

http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,organiktarim_taslak_strateji.html

⁶¹ Cengiz Sayın, **Avrupa Birliği’nde Organik Tarıma Yönelik Politikalar**, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı: 2, ISSN: 1301-2215, Antalya, (2002), s. 5

⁶² **Sübvansiyon** ya da **destekleme**, devletin kişi ya da kurumlara mal, para veya hizmet biçiminde yaptığı karşılıksız yardımlar

- b) Destekleme kapsamına alınmada, sertifikalı ürün veya alan olup olmama koşulu getirilmesi ve
- c) Uygulanan ortak politika çeşidine (çevre, tarım vd.) göre yeni şekillenmelerin ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir.

Öte yandan, pazarlamaya yönelik desteklemelerdeki ana amaçların ise büyük çoğunlukla;

- a) Birliğe üye her ülkede “Pazarlamayı Geliştirme Düzenlemesi” geliştirilmesi,
- b) Üreticilerin bir pazarlama organizasyonuna bağlı olarak faaliyette bulunması,
- c) Organik ürünlere ilişkin pazarlama kavramının geliştirilmesi,
- d) Organik ürünlerin işlenmesinin sağlanması olduğu görülmektedir.⁶³

2.9. Türkiye’de Organik Tarımsal Ürün Ticareti

Türkiye’de yapılan organik tarımsal ürün ihracatı hızlı bir gelişme göstermektedir. 1998 yılında toplam organik tarımsal ürün ihracat değeri yaklaşık 18 milyon ABD doları iken, bu rakam 2002 yılında 28 milyon ABD dolarına yaklaşmıştır (Yeni Zelanda’nı yıllık organik tarımsal ürün ihracatı yaklaşık 60 milyon ABD dolarıdır). İhracat edilen ürünler dikkate alındığında; geleneksel Türkiye’nin ihraç ürünlerinin organik ürün ihracatında da önemli ihracat miktar ve değerlerine sahip olduğu görülebilmektedir (Tablo – 9).

Tablo 9: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Tarımsal Ürünler İhracatı (Ton - 1000\$)

Yıllar	1998		1999		2000		2001		2002	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer
Kuru üzüm	2.839	3.855	3.289	4.150	4.028	4.610	5.412	4.887	5.352	4.959
Kuru kayısı	953	2.724	1.045	3.033	1.050	2.344	1.934	2.805	1.599	3.260
Kuru incir	1.469	3.580	1.580	3.556	3.556	1.733	2.227	7.764	1.764	4.867
Kuru erik	20	20	116	175	213	253	351	459	95,5	145,5
Fındık	742	3.948	879	4.036	1.039	4.009	1.605	5.591	1.536	4.722
Mercimek	335	359	616	575	897	788	1.098	842	829	576
Nohut	590	535	934	818	679	598	1.035	828	1.155	934
Zeytinyağı	21	50	381	872	15	48	16	42	24,4	64,8
Toplam (+ diğerleri)	8.029	17.849	11.679	23.562	12.047	20.837	17.742	27.639	17.036	27.436

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri

⁶³ Cengiz Sayın, **Avrupa Birliği’nde Organik Tarıma Yönelik Politikalar**, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı: 2, ISSN: 1301-2215, Antalya, (2002), s.6

Türkiye'nin organik ürün ihracatı yaptığı ülkeler arasında AB ülkeleri önemli bir yere sahiptir. Özellikle Almanya, İngiltere, İsviçre, Avusturya, Hollanda, Fransa ve Danimarka Türkiye'nin organik tarım ürün ihracatında başlıca alıcı ülkelerdir. ABD, Kanada, Avustralya ve Japonya da potansiyel pazarı oluşturan diğer ülkelerdir. Tablo-10'da ürünler ve alıcı ülkeler itibariyle Türkiye'nin organik ürün ihracatı durumu belirtilmektedir.

Tablo 10: Organik Ürünler İtibariyle En Çok İhracat Yapılan Ülkeler.

Ürünler	Ülkeler
Kuru üzüm	Almanya, Hollanda, İngiltere, Avusturya, Fransa
Kuru kayısı	Almanya, ABD, İngiltere, İsviçre, Avusturya
Kuru incir	Almanya, İsviçre, Avusturya, ABD, İtalya
Fındık	Almanya, Belçika, İspanya, İsviçre, Fransa
Nohut	Almanya, İtalya, Hollanda, Fransa
Kuru erik	Almanya, Avusturya, Fransa
Kuru elma	Almanya, İtalya, Yeni Zelanda
Zeytinyağı	ABD
Mercimek	Almanya, Belçika, İtalya, Fransa

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri kayıtlarından derlenmiştir.

İhracat rakamlarına bakıldığında yapılan ihracatın yüzde 61'i Almanya'ya yüzde 15'i ABD'ye gerçekleştirilmektedir. Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatındaki en büyük pazarı konumunda olan AB, tarım ürünleri ithalatını tarife dışı engellerle engellemeye çalışmakta ise de, organik ürünlere yönelik olarak yoğun bir engelleme mekanizmasının olmadığı söylenebilmektedir. Organik tarım sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlarla yapılan görüşmelerde organik ürünlerin katma değer sağlamasında da önemli bir artışı söz konusu olduğu ve Türkiye'de üretilen organik ürünleri ham olarak ihraç etmek yerine işlenmiş olarak ihraç edilmesi durumunda bugünkü döviz girdisini bir kaç kat artırma olanağı yaratılabileceği vurgulanmaktadır.

Türkiye'de başlangıçta 8 tarımsal ürün organik olarak üretilirken, 1999 yılında bu rakam 92'ye, günümüzde ise 95-100'e ulaşmıştır. Ancak, tüketici talepleri doğrultusunda işlenmiş organik ürün sayısı hızla artmakta ve bu rakamın 140-145 ürün kalemi civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye'nin ihracat yaptığı diğer organik ürünler arasında; Anason, rezene, kişniş, kimyon tohumları, Bademler, Buğday ve mahlût, Bulgur ve ırmik, Cevizler, Çam fıstığı, Konserveler, Fasulye, Kesme çiçek, Reçel, jöle, marmelat, Baharatlar, Tabii bal, Salamura zeytin, Dondurulmuş meyve ve sebzeler, Çeşitli meyve suları, Diğer ürünler yer almaktadır.

3. ORGANİK ÜRÜNLERDE FİYAT OLUŞUMU

Tarım sektörünün kendine has özellikleri tarımsal ürün fiyatlarının oluşumunda büyük rol oynamaktadır. Öncelikle, tarımsal üretim büyük oranda doğal koşulların etkisi altındadır. Organik tarımsal ürünlerde ise bu etki daha fazla olmaktadır. Bunun en önemli nedeni, organik üretim yapan çiftçinin kimyasal ve sentetik girdi kullanamaması nedeniyle hastalık ve zararlılara karşı çözüm bulmada zorluk çekmesidir. Ayrıca, organik üretimde birim alandan alınan verim konvansiyonel üretime göre nispeten düşük olmaktadır. Ancak organik üretime başlanmasından itibaren birkaç üretim dönemi sonrasında verim artışı sağlandığı bildirilmektedir. Ayrıca, üretici organik üretim faaliyeti için daha fazla zaman ayırmaktadır.

Geçiş döneminde elde edilen ürünler büyük masraflarla elde edilmelerine rağmen organik olarak nitelendirilmemekte ve yapılan tüm masraflar, projenin büyüklüğüne göre ürün fiyatı üzerinde %3-7 oranında bir etkiye sahip bulunmaktadır.

Kontrol ve sertifikasyon kuruluşları tarafından üretimin her aşamasında denetlenmesinin üretim maliyetine etkisi ise %1-5 civarındadır. Ayrıca, organik ürünlerin depolanma maliyeti de konvansiyonel ürünlere göre daha yüksektir.

Sonuç olarak üreticiye bir üretim primi ödenmesi gerekmekte (konvansiyonel ürün ile organik ürün arasındaki üretici fiyatı farkı) ve genelde çiftçilere ödenen organik üretim primi kilogram başına ürün fiyatının %5-25'i arasında değişmektedir. Bu ödemeler nispeten de olsa organik ürün fiyatlarının aşırı yükselmesini önlemektedir.

Diğer yandan, organik ürün üretimine başlayan üretici konvansiyonel üretim yapan üreticiye göre daha fazla risk almış bulunmaktadır. Çünkü hâlihazırda ülkemizde

yapılan organik üretimde üreticiler özellikle en uygun bitki besin elementlerinin kullanılması hususunda arayış içerisinde. Organik tarımda yaygın olarak kullanılan kompost en önemli bitki besin maddesi olduğu halde; farklı bölgelere göre farklı bileşimlerle önerilecek olan kompostların besin değerlerinin belirlenmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durumda, söz konusu bu ve benzeri çalışmaların eksikliği çiftçilerin organik üretim yapmakla aldığı riski artırmaktadır.

Organik üretim yapan üreticinin en az konvansiyonel üründen elde ettiği kazancı elde etmesi gerekmektedir. Bunun sağlanması iki şekilde olabilir;

1. En az konvansiyonel üretime eşit seviyede bir verim sağlamak koşuluyla,
2. Organik üretime geçildiğinde verim azalıyorsa (aynı zamanda birim üretim maliyeti de azalıyor olabilir), ürününü daha yüksek fiyattan satmak koşulu ile. (Örneğin AB ülkelerinde üreticinin eline geçen organik ürün fiyatları ülkeden ülkeye değişmekle birlikte konvansiyonel ürünlere göre oldukça pahalıdır.) (AB ülkelerinde süt ortalama %22, koyun eti %43, domuz %69, kümes hayvanları eti, yumurta %167 daha pahalı).

Ancak bahsedilen bu hususlardan da öte, organik ürün pazarının talep cephesi önem kazanmaktadır. Çünkü organik ürünlerin fiyat oluşumunda, tüketicilerin ödemeye razı oldukları fiyat primleri (bunlar gelir ve eğitim seviyesi, tüketim alışkanlıkları pazarlama alt yapısı vb.) faktörlerin etkisiyle oluşmaktadır).

Yukarıda bahsedilen hususlar bir arada değerlendirildiğinde, organik ürünlerin konvansiyonel ürünlere kıyasla %24-65 arasında daha pahalı olarak satılabilmekte, hatta bazı ürünler için bu fark daha da fazla olabilmektedir (%50-100).

Ülkemizde ise sağlıklı ve iyi işleyen bir organik ürün iç piyasası mevcut olmamakla birlikte; bazı büyük alışveriş merkezlerinde stant veya reyonlar şeklinde organik ürün satışı yapılmaktadır. Ayrıca, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde organik ürün satışı yapan dükkânlar da bulunmaktadır. Adana ilinde ise organik ürün satışı yapan üç dükkân bulunmaktadır. Ayrıca marketlerde kurulmuş stantlarda organik ürünler alıcılara sunulmaktadır.

Genellikle yurt içi piyasada faaliyet gösteren bu tip organik satış yerlerinin müşteri profili; yüksek eğitilmiş, gelir seviyesi yüksek, orta yaş ve üzeri tüketicilerden oluşmaktadır. Tüketicilerin özellikle bu satış yerlerinden bekledikleri hizmet unsurları; güven, daha makul fiyatlar, daha fazla ürün çeşidi ve arz da devamlılık olarak sıralanabilmektedir.

Ülkemizdeki perakende organik ürün fiyatları oldukça yüksektir. Bunun en önemli nedenleri arasında;

- Organik ürünlere olan talebin darlığı,
- Organik ürünlerin satış yerlerinin kiralarının oldukça yüksek olması,
- Organik ürünlerin ambalajlama maliyetlerinin yüksekliği,
- Tanıtım ve reklam eksiklikleri,
- Pazarlama marjlarının yüksek olması gibi olumsuzluklar sayılabilmektedir.⁶⁴

Tablo – 11’de Ankara ilinde faaliyet gösteren iki organik ürün dükkânından alınan organik ürün fiyatları ile konvansiyonel ürün fiyatları karşılaştırılmaktadır.

Tablo 11: Bazı ürünlerde konvansiyonel ve organik ürünlerin satış fiyatları

Ürünler	Konvansiyonel Ürün Fiyatı (1000 TL)	Organik Ürün Dükkânı (A) Fiyatı (1000 TL)	Organik Ürün Dükkânı (B) Fiyatı (1000 TL)
Kuru fasulye (500gr)	850	3.300	3.500
K. Mercimek (500 gr)	600	2.400	2.500
Pirinç (500 gr)	1.150	2.750	2.750
Makarna (500 gr)	525	2.400	2.500
Salça (700 gr)	1.850	6.500	7.000
Zeytinyağı (500 gr)	3.900	9.000	9.500
Çiçek Bah (450 gr)	5.200	10.000	11.500
Kuru kayısı (500 gr)	4.100	7.000	7.250
İç fındık (250 gr)	2.125	4.500	4.500

Kaynak: Ankara şehir merkezindeki süper marketlerden ve iki ayrı organik ürün satış dükkânından derlenmiştir. (16.06.2003 tarihindeki fiyatlardır.)

⁶⁴ Hüseyin Gazi Kaya, (2003), **Dünya’da Ve Türkiye’de Organik Tarımsal Ürün Ticareti Ve Tüketici Reaksiyonları**, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı (Yayımlanmamış rapor), Ankara, 2003, s.15-27

Tablo – 11’de görüldüğü gibi, ülkemizde organik ürün perakende satış fiyatları konvansiyonel fiyatlara göre oldukça yüksektir. Organik olarak yetiştirilen kuru fasulye konvansiyonel olarak yetiştirilen kuru fasulyeye oranla %388-411, pirinç ise %239 daha pahalı olarak satılmaktadır. Geleneksel ürünlerimizde bile bu oranlar %170-211 arasındadır (kuru kayısı da%170-176, iç fındıkta %211). İlk bakışta organik ürün fiyatları konvansiyonel ürün fiyatlarına göre AB ülkelerinde de yüksekmiş gibi gözükse de, ülkemizde bir yıl içerisinde kişi başına düşen milli gelir dikkate alındığında bu oranların oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORGANİK TARIMIN TÜRKİYE VE ADANA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Dünya ticareti 1970'li yıllarda başlamış olan ekolojik tarımdaki gelişmelere uygun olarak, Avrupa orijinli firmalar Türkiye'deki firmalardan ekolojik ürün talebinde bulunmuş ve böylece 1984-1985 yıllarında ülkemizde ekolojik tarım başlamıştır. Bu yıllarda Türkiye 'nin geleneksel ihraç ürünlerinden kuru İncir ve kuru Üzüm ile Ege bölgesinde gerçekleştirilmiştir.⁶⁵ Daha sonra bu ürünlere kuru Kayısı, Fındık gibi ürünler de katılarak farklı bölgelerimize yayılmıştır.

1. ORGANİK TARIMIN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

İlk yıllarda Avrupa kökenli bazı firmalar kendi ihtiyaçları olan ürünleri anlaşmalı çiftçilerle yetiştirmek ve elde edilen ürünleri Türk ihracatçıları vasıtasıyla ülkelerine ithal edebilmek için Türkiye'de ekolojik üretim projeleri tesis etmişlerdir. İlk yıllardaki bu ekolojik üretim faaliyetlerinin danışmanlık, teftiş ve sertifikasyon gibi vazgeçilmez esasları tamamıyla yabancı kişi ve kuruluşlarca yerine getirilmiştir. 1990'lı yılların başında bu konularda az sayıda da olsa Türk uzmanlar yetişmişler ve yabancı firmaların ülkemizdeki temsilciliğini yapmaya başlamışlardır. Ekolojik Tarım hareketini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla 1992 yılında Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO) kurulmuştur. Aynı yıl içinde İzmir'de yapılan "2. Akdeniz Ülkelerinde Ekolojik Tarım Konferansı", ETO tarafından organize edilmiştir. Bu şekilde ekolojik tarım alanında ülkemizde yeni bir süreç başlamış olup, İzmir bu hareketin merkezi durumuna gelmiştir. Ekolojik Tarım faaliyetlerinin ülkemizde ilk olarak Ege bölgesinde İzmir'de başlamış olması, ürün işleme tesislerinin büyük kısmının İzmir'de olması ve üretilen ürünlerin büyük kısmının İzmir limanından ihraç edilmesi nedeniyle, organizasyon kuruluşları, kontrol ve sertifikasyon firmaları gibi ekolojik tarım sektörünün hemen tüm kuruluşlarının merkez büroları İzmir'de yer almaktadır.

ETO'nun da katkılarıyla "Bitkisel ve Hayvansal Tarım Ürünlerinin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik", Tarım ve Köy işleri Bakanlığı tarafından 18 Aralık 1994 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik AB

⁶⁵ http://www.organiktarimda.biz/Turkiyede_Organik_Tarim.asp Siteye Son Erişim Tarihi: 14.09.2009

normlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Organik ürünlerin dış satımını düzenlemek üzere çalışmalar da devam etmektedir.

Günümüzde yaklaşık 92 değişik üründe, 46.523 bin hektarlık arazi üzerinde 12.275 kadar üretici 168.306 ton ekolojik üretim yapmaktadır. Gümrük mevzuatındaki bazı problemler nedeniyle ekolojik tarım sektörünün dışsatım yoluyla ekonomiye katkısı net olarak bilinmemekle birlikte yıllık 150 milyon dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁶⁶

Türkiye'nin organik tarımında önemli tarihler ve önemli dönüm noktaları vardır. Bu tarih ve dönüm noktaları şu şekilde sıralanabilir.⁶⁷

- 24 Aralık 1994, İlk Yönetmelik.
- 29 Haziran 1995, Yönetmelik değişikliği.
- 11 Temmuz 2002, Yönetmeliğin yeniden düzenlenmesi.
- 22 Temmuz 2003, ATÜT'ün kuruluşu.
- 3 Aralık 2004, Organik Tarım Kanunu'nun çıkarılması.
- 10 Haziran 2005, yeni Yönetmeliğin çıkarılması.

1.1. Türkiye'de Organik Tarım Üretimi ve İhracatı

Tablo – 12'de yıllar itibarı ile Türkiye'nin organik tarım alanında yaşamış olduğu gelişme hakkında genel olarak bilgiler yer almaktadır. Tabloya bakıldığında ürün sayısının 2002 yılından 2008 yılına 150 üründen 247 ürüne çıktığı görülmektedir ki bu yaklaşık iki kat bir artışı ifade etmektedir. Çiftçi sayısı incelendiğinde ise inişli çıkışlı seyir gözlenmektedir. 2002'de 12 bin civarında olan çiftçi sayısı 2007'de 16 bine kadar çıkmış ancak, 2008'de tekrar düşerek yaklaşık 15 bin seviyesine gelmiştir. Üretim alanları incelendiğinde ise dönem itibarı ile inişli çıkışlı bir seyir gözlenmiştir. 2002 yılında yetiştiricilik yapılan alan yaklaşık 57 bin hektarken, 2008'de iki kat artarak 110 düzeyine yaklaşmıştır. Doğal toplama alanı incelendiğinde 2002'de yaklaşık 32,5 bin hektar olan alan 2005'de 110 bine yükselmiş ancak daha sonra düşerek 2008 yılında 58 bin düzeyine yaklaşmıştır. Toplam üretim alanı itibarı ile dönem incelendiğinde 2002 yılında yaklaşık 90 bin hektar olan alan, 2004'te 209 bin düzeyine ulaşmasına rağmen,

⁶⁶ Adana İl Tarım Master Planı ,1973 Adana İl Yıllığı, www.adana.gov.tr.

⁶⁷ <http://www.izmirtarim.gov.tr/organik/orgtardon.asp> Siteye Son Erişim Tarihi: 02.09.2009

ilerleyen dönemde düşerek 2008’de 166,8 bin hektar düzeyine gerilemiştir. Üretim miktarı değerlendirildiğinde ise dönem içerisinde sürekli bir artış ortaya çıkmıştır. 2002 yılında 310,1 bin ton olan üretim miktarı 2008 yılında 530,2 bin tona ulaşmıştır ve üretime dahil edilen alanlar ile elde edilen ürün miktarları karşılaştırıldığında dönemler itibarı ile verimlilikte bir artışın olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 12 Türkiye’nin Yıllar İtibarı ile Organik Tarım Üretim Verileri

Yıllar	Ürün Sayısı	Çiftçi Sayısı	Yetiştiricilik Yapılan Alan (ha)	Doğal Toplama Alanı (ha)	Toplam Üretim Alanı (ha)	Üretim Miktarı (ton)
2002	150	12.428	57.365	32.462	89.827	310.125
2003	179	14.798	73.368	40.253	113.621	323.981
2004	174	12.806	108.598	100.975	209.573	378.803
2005	205	14.401	93.134	110.677	203.811	421.934
2006	203	14.256	100.275	92.514	192.789	458.095
2007	201	16.276	124.263	50.020	174.283	568.128
2008	247	14.926	109.387	57.496	166.883	530.225

Kaynak: T.C. Tarım Bakanlığı

Türkiye’nin organik tarım ihracatında yılları itibarı ile gelişmeler olmuştur. Bu gelişme Tablo – 13’de 1998 – 2008 dönemi itibarı ile gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde ihracat miktarı inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1998 yılında 8,6 bin ton’luk bir ihracat gerçekleştirmişken, bu miktar sürekli artarak 2003 yılında 21 bin tona kadar çıkmıştır. Daha sonra ise bir düşüş trendi yaşanmış ve 2008 yılında yine 8,6 bin ton ile 1998 yılı değerine geri dönmüştür. İhracat değerleri incelendiğinde ise benzer durum burada da görülecektir. 1998’de 19,3 milyon dolar olan ihracat tutarı 2003 yılında 36,9 milyon dolara kadar çıkmış ve daha sonra ise düşüş trendine girmiştir. Bu dönem sonunda 2008 yılında 27,2 milyon dolar değerine ulaşılmıştır.

Hem üretim ve hem de ihracat değerleri göstermektedir ki, Türkiye’de organik tarım gerekli ilgiyi görmemektedir. Ancak bir gerçektir ki, gıda güvenliği ve sağlıklı bir ülke ve dünya geleceği için organik tarımın önemi büyüktür. Bu nedenle alınacak tedbirler ve uygulanacak politikalarla bu durumun iyileştirilmesi ve sürdürülebilir bir tarım politikasının ülke tarım hayatına adapte edilmesi gereklidir.

Tablo 13 Türkiye'nin Yıllar İtibarı ile Organik Tarım İhracat Verileri

YIL	MİKTAR(KG)	TUTAR(\$)
1998	8.616.687	19.370.599
1999	12.049.949	24.563.892
2000	13.128.934	22.756.297
2001	17.556.280	27.242.407
2002	19.182.859	30.877.140
2003	21.083.351	36.932.995
2004	16.093.189	33.076.319
2005	9.319.328	26.230.259
2006	10.374.493	28.236.617
2007	9.346.677	29.359.321
2008	8.628.790	27.260.473

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri

1.2. Türkiye'de Organik Tarımda Sözleşmeli Üretim

Türkiye'de ekolojik ürünler büyük ölçüde ihraç edildiğinden ekolojik ürün üretim miktarı ve çeşitliliği yurt dışından gelen talepler doğrultusunda şekillenmektedir. İhracat organizasyonunun gerekliliğinden dolayı üretimler organizasyon kuruluşları tarafından sözleşmeli olarak çiftçilere yaptırılmaktadır. Sözleşmeli tarım üreticilere fiyat ve satış garantisi getirerek avantaj sağlamaktadır. Yapılan sözleşmede taraflar üretim ile ilgili koşulları, fiyat ve varsa prim miktarını açıklayarak mahkemeye başvurma hakkı saklı olmak koşulu ile kanuni güvence altına alınmaktadır.

Ekolojik üretimde belirli yasakların olması ve 2-3 yıllık bir geçiş sürecinden sonra ekolojik üretime geçilebilmesi, uzun dönem üretim planlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle yapılan araştırmaların yasal geçerliliğinin olması ve taraftarların uyması ekolojik tarımın başarısı için şarttır.⁶⁸

1.3. Türkiye'de Organik Tarımda Pazarlama

“Ekolojik ürünlerin çok büyük kısmı dış pazara sunulmakta ve bu ürünlerin bir kısmı doğrudan tüketilmekte, bir kısmı ise normal mamul ürünlerin karışımlarında yer almaktadır. Ekolojik üretim projeleri ve pazarlaması farklı yöntemlerle gerçekleşir:

⁶⁸ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, www.tarim.gov.tr, Son erişim tarihi: 22.08.2009

1. Üretim projesi ülkede yerleşik bir firma tarafından gerçekleştirilir ve ürünler bu firma tarafından işlenir, paketlenir ve ihraç edilir.
2. Üretim projesi yurt dışından yabancı bir kuruluş tarafından kurulur, elde edilen ürünler anlaşmalı yerel firma tarafından fason olarak işlenir ve ürünler proje sahibi firmaya ya işleyici kuruluş yada ihracat firması tarafından ihraç edilir.
3. Üretim projesi yurt dışından yabancı bir kuruluş tarafından kurulur, elde edilen ürünler yabancı firmanın Türkiye'de tek başına veya ortak olarak kurduğu tesislerde işlenir veya işleyici kuruluş veya ihracatçı firma tarafından proje sahibi firmaya ihraç edilir.

Az sayıdaki uygulamalarda da üreticiler kontrol ve sertifikasyon firması ile doğrudan temas ederek ürünlerini sertifikalandırır ve serbest pazarda satışa sunar.

Kontrol ve sertifikasyon ücretlerinin küçük çiftçiler tarafından üstlenebilecek düzeyde olmaması, teknik bilgi eksikliği ve danışmanlık hizmetlerinin yetersizliği üreticilerin doğrudan sisteme ürün sağlamalarını kısıtlamaktadır.”⁶⁹

1.4. Türkiye’de İller İtibarı İle Üretim – Tüketim ve İhracat

Türkiye’de şartlarında organik tarım faaliyetleri günümüz şartlarında epey bir hız kazanmış ve bu hız sonrasında da önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Bu gelir kaynağı Türkiye şartlarında hemen her yörede bölgeye uygun ürünlerin organik olarak üretilmesi ve bu ürünlerin iç pazar ve dünya pazarına satışı gün geçtikçe artmaktadır. İller bazında ele alındığında ilk üç sırada Şanlıurfa, Manisa ve Konya bulunmaktadır (Tablo – 14).

Şekil – 2’de ise 1998 – 2006 döneminde en çok ihraç edilen 5 ürünün ihracat değerleri ve organik tarımı yapılan ürünler içindeki ihracat payları yer almaktadır. Bu şekle göre en çok ihracatı yapılan ürün %27’lik payla iç fındık olurken, bu ürünün ihraç değeri söz konusu dönem için 44,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu ürün

⁶⁹ Bahattin Çetin (2008), **Tarımsal Finansman**, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara, s.34

%25'lik payla ve 41,1 milyon dolarlık ihraç değeri ile Kuru Üzüm ve %23'lük pay ve 37,3 milyon dolarlık ihraç değeri ile Kuru İncir takip etmiştir.

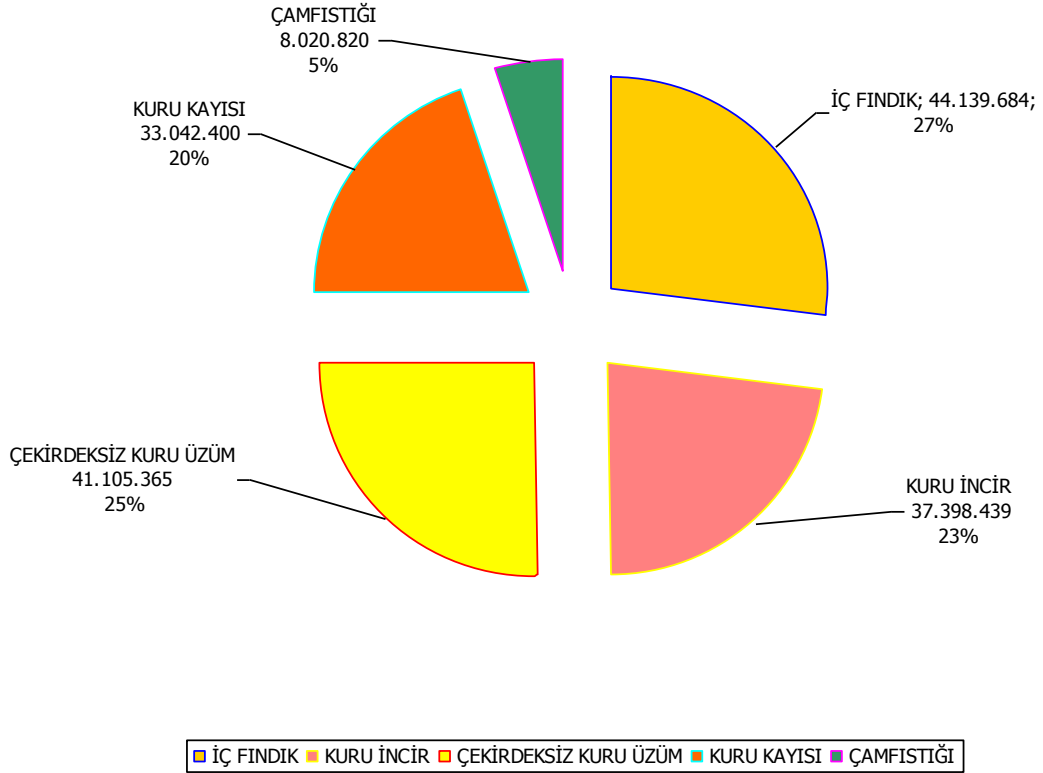
Tablo 14: 2006 Yılı Organik Tüketim Verileri (İç Pazar Durumuna Göre Sıralama)⁷⁰

Sıra	Tüketim Durumu (Ton)			Sıra	Tüketim Durumu (Ton)		
	İller	İç Pazar	İhracat		İller	İç Pazar	İhracat
1	Şanlıurfa	13302,39	5011,34	31	Trabzon	102,9	245,28
2	Manisa	7796,21	5732,84	32	K.Maraş	91,11	147,83
3	Konya	7196,37	3251,12	33	Eskişehir	84,07	30,01
4	Erzurum	6321,95	55	34	Ordu	61,97	620,18
5	Gaziantep	4288,77	983,04	35	Sivas	59,78	0
6	Afyon	3314,74	917,72	36	Niğde	51,65	1398,12
7	Isparta	3084,36	458,42	37	Ardahan	41,31	0
8	Mersin	2665,26	243,6	38	Yalova	13,8	0
9	Adıyaman	2529,83	680,17	39	Antalya	9,88	483,32
10	Malatya	2364,97	4000,68	40	Balıkesir	5,02	0
11	Çankırı	2319,05	754,41	41	Burdur	4,84	201,02
12	Aydın	2039,8	4885,14	42	Nevşehir	2,72	0
13	Ankara	1018,3	480,72	43	İstanbul	2,21	36,83
14	İzmir	999,87	2424,84	44	Kayseri	0,96	3
15	Bursa	930,13	1536,21	45	Van	0,03	63,69
16	Çanakkale	876,01	23,65	46	Rize	0,03	0
17	Kars	764,08	0	47	Amasya	0	0
18	Erzincan	639,83	0	48	Artvin	0	0
19	Hatay	528,35	235,85	49	Bilecik	0	0
20	Iğdır	466,2	0	50	Diyarbakır	0	0
21	Muğla	368,12	9,11	51	Giresun	0	5
22	Ağrı	339,88	0	52	Gümüşhane	0	7,25
23	Adana	281,06	814,72	53	Karaman	0	3,3
24	Denizli	258,07	32,72	54	Kastamonu	0	20
25	Bayburt	247,09	0	55	Kocaeli	0	0
26	Bolu	197,55	13,75	56	Mardin	0	0
27	Kütahya	163,45	1836,98	57	Muş	0	0
28	Zonguldak	159,94	156,8	58	Sakarya	0	5
29	Düzce	139,65	421,88	59	Tekirdağ	0	0
30	Samsun	132,42	94,62	60	Tokat	0	0
					TOPLAM	66265,99	38325,14

Kaynak: İzmir Tarım, <http://www.izmirtarim.gov.tr/organik/orgist.asp>, Son Erişim:10.11.2009

⁷⁰ www.izmirtarim.gov.tr/organik/.../2006%20yılı%20Tüketim%20durumuna%20göre%20sıralama.xls
Siteye son erişim tarihi: 22.08.2009

Şekil – 2 1998-2006 Yılları Arasında İhracatı En Çok Yapılan 5 Önemli Ürün

Kaynak: Ege İhracatçılar Birliği, www.egebirluk.org.tr, Son erişim tarihi: 29.10.2009

2. ORGANİK TARIMIN ADANA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Adana ili yüzey şekillerinin birçoğunu bünyesinde toplamış yörelerdendir. İçinde farklı bölgeleri barındırması itibarıyla uygulanan tarım sistemlerinin de farklı olmasına neden olmaktadır. Ova kesiminde iklim uygunluğu nedeniyle yoğun tarım sistemlerinin uygulanması, yılda 2-3 kez ürün alınması, dağlık kesimde tek ürün, bazı bölgelerde nadas sisteminin uygulanması da Adana'nın il olarak tarımsal yapı farklılığını ortaya koymaktadır.

Bölgedeki sulu tarım alanlarının fazlalığı yılda 2-3 kez ürün alınması, ikliminin uygunluğu yoğun tarım girdilerinin kullanılmasına sebep olmaktadır. Özellikle insan sağlığı ve çevre açısından en tehlikeli girdilerin başında olan pestisit ve suni gübrelerin kullanımı bu bölgede çok yoğundur. Bu durum bölgede ekolojik tarım yapmayı kısıtlayabilecek en önemli faktörlerin başında gelmektedir.

2.1. Adana Tarımında Organik Tarımın Yeri

Adana, Türkiye'nin en gelişmiş tarım bölgelerinden biri olduğu gibi, modern tarım araçlarının en çok kullanıldığı ildir. Yüzölçümünün % 39'u tarıma elverişli ve çok bereketlidir. Adana'nın verimli ovalarından; traktör, diğer modern tarım araçları, sulama, gübreleme, ıslah edilmiş tohum ve ilaçlama ile senede bir kaç defa ürün alınmaktadır. Sulanan araziler her sene artmaktadır.

250 bin tona yaklaşan pamuk üretimi ile Türkiye üretiminin dörtte biri buradan sağlanır. Pamuğun Akala ve Cocker türleri yetişir. Adana, pamuk ambarı olduğu gibi; tahıl, susam, kavun, karpuz, turfanda sebze, arpa, yulaf, baklagiller, şeker kamışı, üzüm, incir, tütün, pirinç, yer fıstığı ve turunçgiller üretiminde de önemli bir yer tutar.

İlin sahip olduğu tarım alanları ülkenin % 2.24'ünü oluşturmaktadır. İl ikliminin sebze ve meyve yetiştiriciliğine uygun oluşu ve organik tarıma uygun alanların varlığı sebze ve meyvecilik yapılan tarım alanı miktarının ağırlıkta olduğu bilinmektedir. Adana için tarımın ayrı bir önemi vardır. İklimin tarım için uygun olması ve bir dönem içerisinde birkaç ürün alınabilmesi, entansif tarım uygulamalarının yaygınlığı, ihracata yönelik tarımsal ürün çeşitliliği, girdi kullanıma bağlı verimliliğin Türkiye ortalamasının üzerinde olması, sulama olanakları Adana tarımının güçlü yanlarıdır. Tarımsal üretim planlamasının yapılmaması, arazilerin miras ve devir yoluyla küçülmesi, tarım arazilerinin yapılaşmaya açılması, kırsal alandaki alt yapı eksikleri ve su kaynaklarının korunamaması ilin tarım kapsamındaki zayıf yönüdür.

Bölgede kısmen zararlı popülasyonunun az ve zirai ilaçlamanın yapılmadığı, suni gübrenin kullanılmadığı kuru pamuk alanlarının ileride ekolojik tarım için düşünülebilir. Adana ilinde şu an; zararlı yoğunluğunun en az ve sulu alan darlığı olmasından dolayı zirai mücadelenin diğer tarımsal ürünlerde de asgari seviyede yapıldığı Karaisalı, Kozan ve İmamoğlu ilçelerinin dağlık bölgeye yakın etek kısımlarındaki kuru pamuk alanları ekolojik tarıma uygundur.

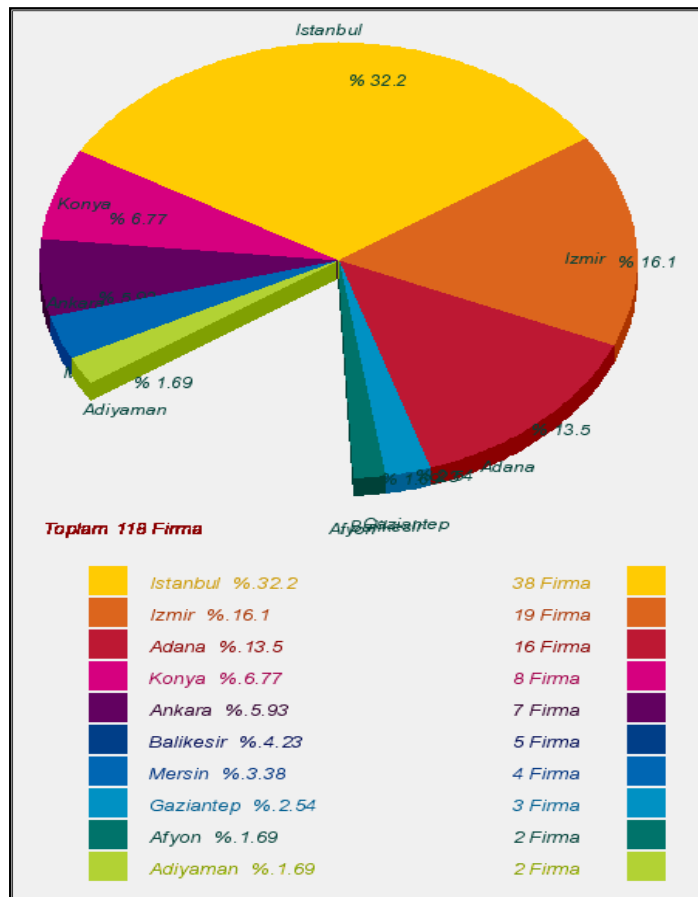
Organik tarımın başarıya ulaşabilmesi için ayrıca pazarlama mekanizmasının çok iyi kurulması ve ulaşım probleminin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Organik

tarım yetiştirilme tekniklerinin ve esaslarının çiftçilere öğretilmesi ve benimsenmesi için yayım çalışmalarının hızlandırılarak pilot bölgelerde uygulamaya başlanması gerekmektedir.

2.2. Adana'da Organik Tarımın İstatistikî Durumu

2004 yılı kasım ayı itibariyle Adana iline bağlı Kozan, Seyhan, Karaisalı ve Aladağ ilçesinde farklı ürünlerde gerek üretici adına gerek firma adına sözleşmeli üretim yapılmaktadır. Kozan'da 960 dekar turunçgil, Seyhan'da 15 dekar çilek, 5 dekar böğürtlen, 10 dekar kayısı, Karaisalı'da 25 dekar üzüm, 20 dekar Kayısı, 13 dekar nar, 18 dekar şeftali, 60 dekar zeytin, 1 dekar badem, Aladağ'da ise 40 dekar sebze olmak üzere sözleşmeli üretim yapılmaktadır.⁷¹

Şekil – 3 Organik tarımın illere göre dağılım yüzdesi

Kaynak: <http://www.sektorler.web.tr/tarim/organik/adana>, Son erişim tarihi: 20.10.2009

⁷¹ Adana İl Tarım Master Planı, 1973 Adana İl Yıllığı, www.adana.gov.tr

Şekil – 3’te organik tarımın illere göre dağılımı görülmektedir. Bu pasta grafik ve açıklamasından da anlaşıldığı üzere Adana organik tarım yapılan iller içerisinde 3. sıradadır.

SONUÇ

Tarımda kullanılan bir takım yanlış teknikler ve uygulamalar öncelikle, gıda ihtiyacını gidermeye çabalayan insanlığın, çeşitli sağlık problemleri ile karşılaşmasına neden olurken, toprak, hava ve su gibi çevresel olguların bundan zarar görmesine neden olmaktadır. Bu durum, çevredeki bitki ve hayvanlarla birlikte insan hayatını da tehdit etmektedir. Günümüzde özellikle kanser vakalarındaki artışta ve özellikle çocuk gelişimini dolayısıyla insan sağlığını olumsuz etkileyen sorunların ortaya çıkmasında da çevresel faktörler ve sağlıksız gıda tüketimi etken olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanan yanlış teknikler ve uygulamalar çevresel bozulmayı hızlandırırken canlı yaşamı ile ilgili sorunları üst düzeye çıkarmaktadır.

Önemli çevresel sorunlardan olan küresel ısınma ve dolayısıyla iklim değişikliğinin endişe verici boyutlara ulaşmasında, tarımdaki yanlış uygulamaların da etkisi (yanlış ve aşırı ilaçlama, gübreleme, sulama, genetik tabanlı çalışmalar gibi...) önemli düzeydedir. Bu durumlar doğadaki yaşamı tehdit etmektedir. Başta küresel ısınma olmak üzere çeşitli çevresel sorunlar üzerine, dünyada çok sayıda toplantı gerçekleştirilmekte ve bu sorunların çözülmesi için uluslararası işbirliğinin sağlanması ve geliştirilmesine çabalanmaktadır. Çünkü dünya, canlıların ortak yaşam alanıdır ve alınacak tedbirlerin küresel düzeyde olması gerekmektedir.

Bu aktiviteler kapsamında, gıda üretimi ve güvenliği de önemli başlıklar arasında yer almaktadır. Dünya üzerinde özellikle Birleşmiş Milletler çatısı altında başlayan çözüm aramaları ve politika üretme faaliyetleri çeşitli ulusal ve uluslararası aktivitelerle desteklenmektedir ve bu destek artırılmalıdır. Bu aşamada başta hükümetler olmak üzere, kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları sorumluluk alarak, konunun önemine dikkat çekmeli ve aktiviteleri ile bunları göstermelidirler.

Son zamanlarda özellikle Türkiye gündemini de oldukça meşgul eden “Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar – GDO” sorunu organik diğer bir deyişle ekolojik tarımın geliştirilmesinin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.

Çalışma içerisinde de vurgulandığı gibi gerek dünyada ve gerekse Türkiye’de organik tarım uygulamaları olması gereken yerde değildir. Türkiye’de tarım bilinçsiz bir şekilde ve çoğunlukla “babadan kalma” diye tabir edilen eski yöntemlerle sürdürülmektedir. Özellikle de doğu ve güneydoğudaki tarımsal faaliyetler bu şekilde tarım yapmaktadır. Bu durumun değiştirilmesinde Tarım Bakanlığının yapmış olduğu çalışmalar ya yetersiz kalmakta ya da gerektiği gibi tarım sektörüne duyurulmamaktadır. Önemli problemlerin başında bu gelmektedir. Türk çiftçisinin ekolojik tarıma yönlendirilmesi ve bunu gerçekleştirirken de karar vericilerin bu yönlendirmeyi destekleyici plan, proje ve politikaları geliştirmesi ve bu uygulamaları sürekli analiz ederek gerekli güncellemeleri yapması büyük önem arz etmektedir.

Organik tarım geçen dönem içinde oldukça pahalı ve karmaşık bir üretim süreci olarak görüldüğünden gereken ilgiyi görmemiş ve üretilen organik ürünler de genellikle ihraç amaçlı olarak üretilmişlerdir. Bu durum Türk çiftçisinin başta finansal destek olmak üzere danışmanlık hizmetine gereksinimi olduğunu göstermektedir. Devlet teşviklerinin içeriği ve sınırları belirlenirken, gelecekte önemli sorunların başında yer alacak gıda üretim düzeyi ve güvenliği muhakkak göz önünde bulundurulmalıdır. Türk çiftçisinin organik tarımla ilgili bilgilendirilmesi ve gelişmelerle ilgili de sürekli haberdar edilmeleri, onların etkin üretim tekniklerini faaliyetlerine yansıtılmalarında fayda sağlayacaktır. Türk çiftçisinin desteklenmesinde dış ticaret politikalarının da gözden geçirilmesi ve gerekirse taban fiyat uygulamalarına başvurulması ve destekleme alımlarının organik tarımı teşvik edici şekilde uygulamaya konması, organik tarım faaliyetlerinin artması ve yaygınlaştırılmasında etkili olabilecektir. İthal gıdaya yönelik denetim kriterlerinin daha etkin hale getirilerek, hem insan sağlığı açısından zararlı olanların ülke içine girmesi engellenirken, hem de bu ithal ürünlerin yurt içi üretiminin artırılması sağlanabilecektir.

Ülke içinde ekonomisi tarıma dayalı bölgelerde bölgenin sosyo-ekonomik yapısı da göz önünde bulundurularak mülki amirlikler nezdinde, ulusal plan ve programlarla da uyumlu bir şekilde yerel eylem planları hazırlanarak, ekolojik tarımın desteklenerek üretimin artması sağlanmalıdır. Tarım kooperatifleri başta olmak üzere yerel sivil toplum kuruluşlarının (odalar, borsalar, diğer kooperatif oluşumlar gibi...) bu aşamada

sürece dahil olarak etkin görev almaları zorunludur. Bunun sağlanması, çiftçi faaliyetlerinin hem danışmanlık ve hem de finansal olarak desteklenmesinde büyük katkı sağlayacaktır.

Geçmiş zamanlarda yeri geldiğinde sürekli bahsedilen “Türkiye kendi kendine yetebilen bir ülkedir” söylemi, günümüzde yavaş yavaş doğruluğunu kaybetmektedir. Türk tarımının birçok teknik ve ekonomik sorunları vardır. Zaman ilerledikçe dünya tarımının gerisinde kalmaktadır. Özellikle kullanılan teknikler, elde edilen ürünün kalitesi, işlenmesi, pazara sürülmesi ve karşılığının alınmasında önemli problemler vardır. Bunun sonucunda Türk tarımı diğer bir deyişle Türk çiftçisi, ulusal piyasalarda bile sıkıntılar yaşamaktadır. Dünya ülkelerinde tarımsal ticarete getirilen standartlar, Türk çiftçisini uluslararası rekabette arka sıralara itmektedir. Bunun durdurulması ve Türk tarımının rekabette daha üstün bir konuma gelebilmesi için merkezi hükümete ve taşra teşkilatlarına büyük görev düşmektedir. Planlar, projeler ve programlarla oluşturulacak politikalar bu amacın gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak uygulamaları teşvik ederek ekolojik tarımsal üretimin artmasını sağlamalıdır. Bu durum tarımsal üretimde verimliliği artırırken, maliyetlerin düşmesine neden olarak çiftçiye rekabet avantajı yaratacak ve böylece çiftçinin daha fazla gelir elde etmesine katkı sağlayacaktır.

Çiftçi kazanabildiği ölçüde kendini kullandığı teknik ve standartlara uyarlayabilecektir. Anlaşıldığı üzere çiftçinin organik tarımı, tarımsal üretimin her alanına dahil edebilmesinde en önemli sorunu, finansmandır. Bu sorunun çözülmesi, rekabet gücü elde edecek olan çiftçinin gelirinin artması, yeni üretim tekniklerinin üretime dahil edilmesiyle tarımsal üretimin artması ve uluslararası standartlara uygun üretimin sağlanmasıyla da sonuçta gıdayı tüketecek olan insanların daha sağlıklı ürünler tüketebilmesinin sağlanması anlamına gelmektedir.

EKLER**EK – 1****Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşları**

Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşunun adı	Adresi	Telefon Numarası	Faks Numarası	Mail Adresi
ANADOLU	Süleymanbey Mahallesi Mimar Sinan Cad. Yeşilhan No: 5/3 YALOVA	0 226 8122100	0 226 812 21 05	anadoluekolojik@gmail.com
BCS	Kazım Dirik Mah. Gediz Cad. Kadri Dağüstü Apt. No:21 B Blok Daire :2 35040 Bornova /İZMİR	0232 3390581	0232 3390591	bcsturkey@superonline.com
CERES	İnönü Cad.No.705 Yunus Emre, Apt. Kat:1/1, Poligon- İZMİR	0232 247 20 22	0232-2477001	info@ceres-cert.com.tr
CU	Mansuroğlu Mah. 286 Sok. Ali Colakoglu Sitesi A1 Blok No: 16 Kat: 1 Daire: 3, 35040 Bornova /İZMİR	0232 3470704 0232 3470712	0232-34706 93	turkey@controlunion.com
ECOCERT-SA	184.Sok.No:60 Kat:2 Daire:3 35040 Bornova/İzmir	0232-3434360- 3435550	0232-3433959	office.turkey@ecocert.com
EKO-TAR	(MERKEZ)Adnan Menderes Bulvarı Denis Apt. 36/1 33110 MERSİN(ŞUBE) Ziraat Mühendisleri Sitesi 4.Blk.52/A Yıldız Çankaya/ANKARA	0324-3254964 0312-4405432	0324-3271944 0312-4409557	info@eko-tar.com
ETKO	160.Sokak No:13/7 35040 Bornova/İzmir	0232-3397606	0232-3397607	info@etko.org
ICEA	Mustafa Kemal Cad. Halil Bey Apt.B Blok No:166/2 Kat:7 Daire: 13 35040 Bornova- İZMİR	0232-3426068	0232-3428464	info@icea-tr.com admin@icea-tr.com

IMC	İzmir cad.3/17 Kızılay/ANKARA	0312-232 54 32	0312-2325000	imcturk@imcert.it
IMO	225.Sokak Dündar Apt. No:29 Kat:7 Daire:7 35040 Bornova İzmir	0232-3474705	0232-3474780	imotr@imo-control.org
NİSSERT	Anadolu Bulv. Gıda Toptancılar Sitesi Gimat 3.Blk No: 29 Macunköy Yenimahalle/ANKARA	0312-397 60 09	0312-3970058	nissert@nissert.com
ORSER	(MERKEZ) Simon Bolivar Caddesi, Cemal Nadir Sokak No:10 Kat:2 No: 5 06550Çankaya/ANKARA (ŞUBE) Kale Mah. Namık Kemal Cad.Ankara İş Merkezi Kat:2 No:4 SAMSUN	0312 4381560 0362 4356268	0312-438 15 59 0362-432 62 50	or_ser@hotmail.com orsrer06@ttnet.net.tr
TURKGAP	Palmiye Mahallesi 1216 Sokak S. Yılmaz Apt. No:2/A 33110 MERSİN	0 324 3274191	0324-3274191	turkgap@turkgap.com

EK – 2**ORGANİK TARIM KANUNU**

Kanun Numarası : 5262
Kabul Tarihi : 1/12/2004
Yayımlandığı R.Gazete : Tarih: 3/12/2004 Sayı: 25659
Yayımlandığı Düstur : Tertip: 5 Cilt: 44 Sayfa:

BİRİNCİ BÖLÜM***Amaç, Kapsam ve Tanımlar******Amaç***

Madde 1- Bu Kanunun amacı; tüketiciye güvenilir, kaliteli ürünler sunmak üzere organik ürün ve girdilerin üretiminin geliştirilmesini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Kanun, organik tarım faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin kontrol ve sertifikasyon hizmetlerinin yerine getirilmesi ve Bakanlığın denetim usul ve esasları ile yetki, görev ve sorumluluklara dair hususları kapsar.

Tanımlar

Madde 3- Bu Kanunda geçen;

a) Bakanlık: Tarım ve Köy işleri Bakanlığını,

b) Organik tarım faaliyetleri: Toprak, su, bitki, hayvan ve doğal kaynaklar kullanılarak organik ürün veya girdi üretilmesi ya da yetiştirilmesi, doğal alan ve kaynaklardan ürün toplanması, hasat, kesim, işleme, tasnif, ambalajlama, etiketleme, muhafaza, depolama, taşıma, pazarlama, ithalat, ihracat ile ürün veya girdinin tüketiciye ulaşmaya kadar olan diğer işlemlerini,

c) Kontrol ve sertifikasyon kuruluşu: Organik ürünün veya girdinin, üretiminden tüketiciye ulaşmaya kadar olan tüm aşamalarını kontrol etmek ve sertifikalandırmak üzere Bakanlık tarafından yetki verilmiş gerçek veya tüzel kişileri,

d) Kontrol kuruluğu: Organik ürünün veya girdinin, üretiminden tüketiciye ulaşımaya kadar olan tüm aşamalarını kontrol etmek üzere Bakanlık tarafından yetki verilmiş gerçek veya tüzel kişileri,

e) Sertifikasyon kuruluğu: Tüm kontrolleri tamamlanmış organik ürün veya girdiyi, kontrol kuruluğunun yaptığı kontrol ve bu kontrole ilişkin bilgi ve belgeler ile gerek duyulan hallerde yaptıracığı analizlere dayanarak sertifikalandırmak üzere Bakanlık tarafından yetki verilmiş gerçek veya tüzel kişileri,

f) Yetkilendirilmiş kuruluğ: Kontrol ve sertifikasyon kuruluğu, kontrol kuruluğu veya sertifikasyon kuruluğu olarak Bakanlık tarafından yetki verilmiş gerçek veya tüzel kişileri,

g) Kontrol: Organik tarım faaliyetlerinin bu Kanuna uygun olarak yapılıp yapılmadığının belirlenmesi, düzenli kayıtların tutulması, sonuçların rapor edilmesi, gerek görülmesi halinde ürünün organik niteliğinin laboratuvar analizleri ile test edilmesini,

h) Kontrolör: Kontrol ve sertifikasyon kuruluğu adına veya kontrol kuruluğu adına, organik tarım faaliyetlerinin her aşamasının ilgili mevzuata göre uygulanmasını kontrol etmek üzere Bakanlık tarafından yetki verilmiş gerçek kişiyi,

ı) Sertifikeler: Kontrol ve sertifikasyon kuruluğu adına veya sertifikasyon kuruluğu adına, kontrolü tamamlanmış ürünün veya girdinin organik olduğunu onaylamak üzere Bakanlık tarafından yetki verilmiş gerçek kişiyi,

j) Denetim: Organik tarım faaliyetlerinin, bu Kanuna uygun olarak yapılıp yapılmadığını tespit etmek amacıyla yetkilendirilmiş kuruluşlar, işletmeler ve müteşebbisler ile kontrolör ve sertifikelerinin, Bakanlık veya Bakanlık tarafından denetim yetkisi verilen kuruluşlarca yapılan her türlü denetimini,

k) İşletme: Yetkilendirilmiş kuruluşun kontrolü altında, söz konusu kuruluşlarla sözleşme yapılmak suretiyle organik ürün üretilen, işlenen, depolanan ve pazarlanan yerleri,

l) Müteşebbis: Organik tarım faaliyeti yapan gerçek veya tüzel kişiyi,

m) Sertifikasyon: Bütün kontrol yöntemlerinin uygulanması sonucu işletmenin, organik ürünün ve girdinin mevzuata uygun olarak belgelendirilmesini,

n) Sertifika: Bütün kontrol yöntemlerinin uygulanması sonucu işletmenin, organik ürünün ve organik girdinin mevzuata uygun olduğunu gösteren belgeyi,

- o) Çalışma izni: Bu Kanuna göre çalışacak kontrolör, sertifikeler ile yetkilendirilmiş kuruluşlara Bakanlık tarafından verilen izni,
- p) Organik ürün: Organik tarım faaliyetleri esaslarına uygun olarak üretilmiş ham, yarı mamul veya mamul haldeki sertifikalı ürünü,
- r) Organik girdi: Organik tarım faaliyetlerinde kullanılan materyali,
- s) Organik ürün etiketi: Organik ürün veya ambalajı üzerinde yer alan, ürünü tanıtan veya içindekini belirten herhangi bir kelime, detay, ticarî marka, tescilli marka, paket üzerinde yer alan resim, sembol, doküman, ilân, tabela veya tasma gibi her türlü yazılı ve basılı bilgi ve materyali,
- t) Organik ürün logosu (Şekil – 1): Nitelikleri ve kullanımı bu Kanun kapsamında çıkarılacak yönetmelikte tanımlanan basılı işareti,
- u) Akreditasyon: Yeterliği onaylanmış kurum ve kuruluşlar tarafından; kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının, laboratuvarların ulusal ve uluslararası kabul görmüş teknik kriterlere göre değerlendirilmesini, yeterliğinin onaylanmasını ve düzenli aralıklarla denetlenmesini,
- v) Organik: Bu Kanunda geçen organik kelimesi ekolojik ve biyolojik kelimeleriyle eşdeğer anlamı, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Komiteler, Yetkilendirilmiş Kuruluşlar ve Müteşebbis

Komitelerin oluşumu, yetki, görev ve sorumlulukları

Madde 4- Bu Kanunun uygulanmasında; organik tarımın geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapmak ve Bakanlık içi koordinasyon ve değerlendirme hizmetleri ile yetkilendirilmiş kuruluşların, işletmelerin, müteşebbislerin, kontrolör ve sertifikelerin faaliyetlerini izlemek üzere Bakanlık bünyesinde Organik Tarım Komitesi kurulur.

Organik tarımın ticaretini, tanıtımını, araştırmalarını ve diğer organik tarım faaliyet stratejilerini belirlemek ve Bakanlık dışı kurum ve kuruluşlarla koordinasyon ve izleme hizmetlerini yapmak üzere Organik Tarım Ulusal Yönlendirme Komitesi kurulur. Bu Komite; ilgili kamu kurum ve kuruluşları, meslek kuruluşları, sivil toplum

örgütleri, üniversiteler ve özel sektör temsilcilerinden olmak üzere en az on kişiden oluşur.

Bu komitelere bağlı olarak, yeter sayıda alt komite oluşturulabilir.

Organik Tarım Komitesi ve Organik Tarım Ulusal Yönlendirme Komitesinin oluşumu ve çalışma şekli ile ilgili usul ve esaslar Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Yetkilendirilmiş kuruluşlar

Madde 5- Bu Kanunun uygulanmasında; organik tarım faaliyetlerinin her türlü kontrol ve sertifikalandırma işlemleri, Bakanlıkça veya Bakanlıkça yetkilendirilmiş kuruluşlarca yapılır. Yetkilendirilmiş kuruluşlar, yeterli ve tecrübeli personel ile teknik alt yapıya sahip olmak zorundadır.

Kontrol ve sertifikasyon kuruluşu veya sertifikasyon kuruluşu tarafından sertifikalandırılmamış ürünler, organik ürün veya organik girdi adı altında satılamaz.

Kontrol ve sertifikasyon kuruluşu veya sertifikasyon kuruluşu organik olmayan tarımsal ürün ve girdilere, organik ürün veya organik girdi sertifikası veremez.

Yetkilendirilmiş kuruluşlar ile kontrolör ve sertifikeler, Bakanlıktan çalışma izni almak zorundadır. Yetkilendirilmiş kuruluşların çalışma izni bittiğinde, Bakanlıktan süre uzatımı almadan tekrar faaliyette bulunamazlar.

Bakanlık tarafından verilen çalışma izni devredilemez.

Kontrol ve sertifikasyon kuruluşu, kontrol ve sertifikasyon olmak üzere iki ayrı birimden oluşur. Kontrol biriminde görev yapanlar sertifikasyon biriminde, sertifikasyon biriminde görev yapanlar da kontrol biriminde görev yapamazlar.

Yetkilendirilmiş kuruluşlar, bu Kanuna uygun olarak çıkarılacak yönetmelikte belirlenen dönemlerde Bakanlığa rapor vermek, bilgi ve belgelerini Bakanlık yetkililerine göstermek zorundadırlar.

Yetkilendirilmiş kuruluşlar ile kontrolör ve sertifikelerinin; çalışma izni, izin süresi, süre uzatımı, izinlerinin iptali, görev ve yetkileri, yetki kullanımı, kontrol ve sertifikasyon sistemi ile kontrolör ve sertifikeler çalıştırmaya ilişkin usul ve esaslar, Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.

Müteşebbis

Madde 6- Müteşebbisler, yetkilendirilmiş kuruluş kontrolünde çalışmak zorunda olup, bu Kanun kapsamında Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelik hükümlerine aykırı faaliyette bulunamazlar.

Müteşebbisler, kontrol veya denetim amacı ile Bakanlık yetkilileri ile Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş kuruluşların yetkililerine; işletmeye giriş izni vermek ve muhasebe kayıtları ile diğer ilgili dokümanlarını göstermek zorundadırlar. Yetkilendirilmiş kuruluşlar, elde ettikleri bu bilgi ve belgeleri, Bakanlık dışında üçüncü şahıslara veremezler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Uygulama Esasları

Organik tarım faaliyetleri

Madde 7- Organik tarım faaliyetlerine ilişkin usul ve esaslar Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Orman sayılan yerlerde ürün toplanması ile ilgili usul ve esaslar, Çevre ve Orman Bakanlığının görüşü alınarak, Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Hammaddesi tarımsal kaynaklı olan organik ürünlerden elde edilen nihai ürünlerin, imalat veya sanayi ürünü olması halinde, bu nihai ürünlerin üretilmesi ve tüketiciye ulaşıncaya kadar olan aşamalar ile ilgili usul ve esaslar Bakanlığın olumlu görüşü alınarak, ilgili bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Organik ürünlerin satışı ve pazarlaması, 24.6.1995 tarihli ve 552 sayılı Yaş Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine tâbi değildir.

Organik ürünlerin ve girdilerin reklam ve tanıtımı

Madde 8- Organik ürün ve girdilerin etiket ve logoları yalnızca organik ürünler ve girdiler için kullanılır. Organik ürünlerin ve girdilerin etiketi ve logosu, reklam ve tanıtımı; sahte, yanıltıcı veya ürünün yapısına, özelliklerine, içeriğine, kalitesine, orijinine ve üretim tekniklerine göre hatalı bir izlenim yaratacak, ürünün sahip olmadığı etki ve özelliklere atıfta bulunacak biçimde olamaz ve tüketiciyi yanıltacak yazı, resim, şekil ve benzerlerini içeremez.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yayın yapan ulusal, bölgesel, yerel radyo ve televizyonların, üretici ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi amacıyla organik tarımla ilgili ayda en az otuz dakika eğitici yayın yapmaları konusunda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu gerekli tedbirleri alır.

Organik ürünlerin ve girdilerin ihracatı

Madde 9- İhracat sertifikası olmayan organik ürün veya girdiler, organik ürün veya organik girdi adı altında ihraç edilemez.

İhraç edilen fakat alıcısı tarafından iade edilen ürün ve girdiler, mahrecine iade olarak kabul edilir. Söz konusu ürünler ve girdiler, ithalatta yapılan kontrol ve belgelerden muaf olup, gümrük idareleri tarafından sadece aynıyat tespiti yapılarak, ilgili mevzuat çerçevesinde yurda girişlerine izin verilir.

Organik ürünlerin ve girdilerin ithalatı

Madde 10- İhracat sertifikası olmayan organik ürün veya girdiler, organik ürün veya organik girdi adı altında ithal edilemez. Gümrükler dahil yapılan kontrollerde, organik olmadığı tespit edilen ürün ve girdilerin, yurt içine organik ürün veya girdi adı altında sokulması, dağıtılması ve satışının yapılmasına izin verilmez. Bu ürün ve girdiler, sorumlu müteşebbise iade edilir ya da ilgili ulusal mevzuatına uygun olmaları halinde, yurt içinde organik olmayan ürün veya girdi olarak değerlendirilmesine izin verilir.

Denetim

Madde 11- Bu Kanunun uygulanmasında; yetkilendirilmiş kuruluşlar, işletmeler ve müteşebbisler ile kontrolör ve sertifikeler her türlü denetimi Bakanlık tarafından yapılır.

Bakanlık gerekli gördüğü hallerde denetim yetkisini kısmen veya tamamen, akreditasyonu yapılmış; kamu kurum ve kuruluşlarına, özel sektör tüzel kişilerine ve üniversitelere devredebilir.

Denetim hizmetlerinde çalışacak personelin yetki ve sorumlulukları ile hizmet içi eğitimine ilişkin usul ve esaslar, Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ceza Hükümleri, Cezaların Tahsili ve İtiraz

Ceza hükümleri

Madde 12- (Değişik: 23/1/2008 – 5728/560 md.)

Bu Kanun hükümlerine uymayanlara uygulanacak cezaî hükümler aşağıda belirtilmiştir:

a) 5 inci maddenin ikinci fıkrasına aykırı hareket edenlere, onbin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

b) 5 inci maddenin üçüncü fıkrasına aykırı hareket ettiği tespit edilenlere, ellibin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Fiilin tekrarı halinde, yetki ve izin belgeleri iptal edilir. Başka ad ve unvan altında olsa dahi, bu Kanun kapsamında çalışmalarına izin verilmez.

c) 5 inci maddenin dördüncü fıkrasına aykırı hareket edenlere, onbeşbin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Fiilin tekrarı halinde, idarî para cezası iki katı olarak uygulanır ve kendilerine bir daha çalışma izni verilmez.

d) 5 inci maddenin beşinci fıkrasına aykırı hareket edenlere, yirmibin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Fiilin tekrarı halinde, çalışma izinleri iptal edilir.

e) 5 inci maddenin altıncı fıkrasına aykırı hareket eden kuruluşlara, onbeşbin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Fiilin tekrarı halinde, idarî para cezası iki katı olarak uygulanır ve çalışma izinleri iptal edilir.

f) 5 inci maddenin yedinci fıkrasına aykırı hareket edenlere, yirmibin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

g) 6 ncı maddenin birinci fıkrasına aykırı hareket edenlere, onbin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

h) 6 ncı maddenin ikinci fıkrasına aykırı hareket edenlere, yirmibin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

ı) 8 inci maddeye aykırı hareket edenlere, onbeşbin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Aykırılık etiket bilgilerinden kaynaklanıyorsa, etiket bilgileri düzeltilinceye kadar ürüne el konulur ve yukarıdaki para cezası uygulanıp ürün piyasadan toplattırılır. Toplatma masrafları müteşebbisten tahsil edilir.

j) 9 uncu maddenin birinci fıkrası ile 10 uncu maddeye aykırı hareket edenlere, otuzbin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

k) Bu Kanuna göre denetimleri engelleyen kişi ve kuruluşlara, onbin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Cezaların tahsili ve itiraz

Madde 13- (Değişik: 23/1/2008 – 5728/561 md.)

Bu Kanunda yazılı olan idarî para cezaları, Bakanlık veya mahallî mülkî amir tarafından verilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Geçici ve Son Hükümler

Geçici Madde 1- Bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili yönetmelikler, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde Bakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konulur. Bu yönetmelikler yürürlüğe konuluncaya kadar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan yönetmeliklerin, bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Yürürlük

Madde 14- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 15- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

5262 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİNİ GÖSTERİR LİSTE

Değiştiren

Yürürlüğe

Kanun	5262 sayılı Kanunun değişen maddeleri	giriş tarihi
5728	12, 13	8/2/2008

KAYNAKLAR

- Adana İl Tarım Master Planı (1973), Adana İl Yıllığı, www.adana.gov.tr
- AK, İbrahim (2002) Ekolojik Tarım ve Hayvancılık.. Gıda ve Yem Bilimi-Teknolojisi. Bursa Gıda Kontrol ve Merkez Araştırma Enstitüsü, Yıl:1, Sayı:2, Bursa
- AKSOY, U., TÜZEL, Y., ALTINDIŞLI, A., CAN, H.Z., ONOĞUR, E., ANAÇ, D., OKUR, B., ÇİÇEKLI, M., ŞAYAN, Y., KIRKPINAR, F., KENANOĞLU BEKTAŞ, Z., ÇELİK, S., ARIN, L., ER, C., ÖZKAN, C., ÖZENÇ, D.B., (2005), Organik (Ekolojik, Biyolojik) Tarım Uygulamaları, www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/016uygunaksoy
- ANIL, Ş., (2004), Türkiye’de Organik Tarım Araştırmaları, Tarım ve Köy Dergisi Sayı:77, Ankara
- ATASAY, Adem; TÜREMİŞ, Nurgül, (2007), Organik Çilek Yetiştiriciliği Üzerine Araştırmalar, Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, TAYEK, 2007 Yılı Bahçe Bitkileri Grubu Bilgi Alışveriş Toplantısı Bildirileri, Yayın No: 129, İzmir.
- ATAY, Arca, SARI, Ertegün, (2005), Organik Tarıma Başlarken, Bursa Ticaret Odası Yayınları-Bursa
- ÇETİN, Bahattin, (2008), Tarımsal Finansman, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara
- DEMİR, Alkan, GÜL, Umut, (Nisan 2004), Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Dergisi Sayı 5, Nüsha 3
- DEMİRYÜREK, K. (2004), Dünyada ve Türkiye’de Organik Tarım, Harran Üniversitesi Ziraat Dergisi, 8 (3/4), Şanlıurfa
- GÖK, Seçil Adalet, (2008), Genişleyen AB Pazarında Türkiye’nin Organik Ürünleri Ticareti Açısından Değerlendirilmesi (AB Uzmanlık Tezi), Ankara
- İLTER, E., ALTINDIŞLI, A., UĞUR, İ. (1996), Ekolojik Tarımın Tarihçesi, ETO Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği, İzmir
- İstanbul Ticaret Odası (2006), Organik Tarım Analizi ve AB Pazarı Fırsatı, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul

- KAYA Hüseyin Gazi, (2003), Dünya’da Ve Türkiye’de Organik Tarımsal Ürün Ticareti ve Tüketici Reaksiyonları, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı (Yayımlanmamış rapor), Ankara
- KÖSE, Bülent; ODABAŞI, Ferhat (2005), Bağcılıkta Organik Tarım, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı: 20 (3), Samsun
- MARANGOZ, M. (2008), Organik Ürünlerin Pazarlanması, Ekin Yayınevi, Bursa
- Organik Tarım Kanunu ve Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik; (2005), Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara
- PEZİKOĞLU, F. (2004), Organik (Ekolojik, Biyolojik) Tarımda Arz, Talep ve Pazarlama, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova
- SAYIN Cengiz (2002), Avrupa Birliği’nde Organik Tarıma Yönelik Politikalar, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı: 2, ISSN: 1301-2215, Antalya
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (2007), Organik Tarımda Sertifikasyon, Ankara
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (2006), Tarımsal Üretim ve Geliştirme Müdürlüğü, Organik Tarım Strateji Belgesi (Taslak), Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ankara
- TAŞBAŞLI, H., ZEYTİN B. (2003), Organik Tarımın Genel İlkeleri, TC Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara
- VURAL, Hasan, (1990), Başlıca Tarım Ürünleri Maliyetleri, Toprak Mahsulleri Ofisi Yayını, Ankara
- <http://www.cicekansiklopedisi.com/cicek/1076-Organik-Tarimin-TemelIlkeleri.html>
- http://www.ekodialog.com/Konular/tarim_eko/tarim_cevre_organik_tarim.html
- <http://www.datassist.com.tr/yenilikler/surdurulebilir-kalkinma-icin-organiktarim.html>
- <http://tech.groups.yahoo.com/group/organiktarim/message/573>
- <http://www.varbak.com/organik-tarim-tarihi-ve-gelisimi-t32733.html?s=08fa38fb53661256b116e3f9360f362e&>
- <http://www.orguder.org.tr/tarim.html>

<http://www.tarim.gov.tr/Mevzuat,Yonetmelikler.html?LanguageID=1>

<http://orguder.org.tr/organiktarimpazarlama.html>

www.tarim.gov.tr

http://www.bahce.biz/organik/organik_ticareti.htm

<http://www.eto.org.tr/duneko.asp>

http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,organiktarim_taslak_strateji.html

http://www.organiktarimda.biz/Turkiyede_Organik_Tarim.asp

www.adana.gov.tr

<http://www.izmirtarim.gov.tr/organik/orgtardon.asp>

www.izmirtarim.gov.tr/organik/.../2006%20yılı%20Tüketim%20durumuna%20göre%20sıralama.xls

<http://www.sektorler.web.tr/tarim/organik/adana>